

**ZİHİNSEL ENGELLİ BİREYE SAHİP AİLELERİN
YAŞADIKLARI EKONOMİK VE SOSYAL
SORUNLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Ömer ÇOKGÖREN

**Yüksek Lisans Tezi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı
Prof. Dr. Fehim BAKIRCI
2019
Her Hakkı Saklıdır**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

Ömer ÇOKGÖREN

**ZİHİNSEL ENGELLİ BİREYE SAHİP AİLELERİN YAŞADIKLARI
EKONOMİK VE SOSYAL SORUNLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Fehim BAKIRCI

ERZURUM-2019

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Fehim BAKIRCI danışmanlığında, Ömer ÇOKGÖREN tarafından hazırlanan bu çalışma 23 / 12 / 2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Fehim BAKIRCI

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Adnan KÜÇÜKALİ

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Abdulkadir KAYA

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 27 / 12 / 2019

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

F-85/01/21.10.2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
TABLolar DİZİNİ	VI
TEŞEKKÜR	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ZİHİNSEL ENGELLİ BİREYE SAHİP AİLELERİN EKONOMİK VE SOSYAL SORUNLARI VE GEREKSİNİMLERİ

1.1. ZİHİNSEL ENGELLİLİĞİN TANIMI VE SINIFLANDIRMASI.....	3
1.1.1. Engelliliğin Tanımı ve Türleri.....	3
1.1.2. Zihinsel Engelliliğin Tanımı	5
1.1.3. Zihinsel Engelliliğin Sınıflandırılması	6
1.1.3.1. Hafif Düzeyde Zihinsel Engelli.....	6
1.1.3.2. Orta Düzeyde Zihinsel Engelli	6
1.1.3.3. Ağır Düzeyde Zihinsel Engelli	6
1.1.3.4. Çok Ağır Düzeyde Zihinsel Engelli	7
1.1.4. Zihinsel Engelliliğin Nedenleri	7
1.1.5. Zihinsel Engellilik Türleri	9
1.1.6. Zihinsel Engelli Bireylerin Özellikleri	11
1.1.6.1. Öğrenme Yetersizliği.....	11
1.1.6.2. Dil ve Konuşma Bozukluğu	12
1.1.6.3. Sosyal ve Duygusal Yetersizliği.....	12
1.1.6.4. Fiziksel Yetersizlik	12
1.2. ZİHİNSEL ENGELLİ BİREY VE AİLESİ	13
1.2.1. Ailenin Tanımı	13
1.2.1.1. Aile Yapıları	14
1.2.1.2. Ailenin İşlevi	15
1.2.2. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Özellikleri	16
1.2.3. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Yaşadığı Sorunlar	16
1.2.3.1. Sosyal ve Ekonomik Sorunlar	16

1.2.3.2. Psikolojik Sorunlar	17
1.2.3.3. Fiziksel Sorunlar.....	18
1.2.3.4. Eğitim Sorunu.....	18
1.2.4. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Gereksinimleri	18
1.2.4.1. Maddi Gereksinim	18
1.2.4.2. Sosyal Gereksinim.....	19
1.2.4.3. Eğitim ve Bilgi Gereksinimi.....	20
1.2.4.4. Duygusal Gereksinim	21
1.2.4.5. Bakım Gereksinimi.....	21
1.2.5. Dünya’da ve Türkiye’de Zihinsel Engelli Bireye ve Ailesine Verilen Sosyal ve Ekonomik Destekler	21
1.2.5.1. Fransa	21
1.2.5.2. İngiltere.....	22
1.2.5.3. Norveç	22
1.2.5.4. Almanya	23
1.2.5.5. İspanya.....	23
1.2.5.6. İsveç.....	24
1.2.5.7. Türkiye	24
1.2.6. Konuyla İlgili Yapılan Ulusal ve Uluslararası Çalışmalar	30

İKİNCİ BÖLÜM

AMPİRİK ÇERÇEVE, BULGULAR VE YORUMLAR

2.1. AMPİRİK ÇERÇEVE	35
2.1.1. Araştırmanın Probleminin Tanımlanması	35
2.1.2. Araştırmanın Amacı	36
2.1.3. Araştırmanın Önemi	37
2.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	37
2.1.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	38
2.1.6. Veri Toplama Araçları	38
2.1.7. Araştırmanın Yöntemi.....	39
2.1.8. Verilerin Değerlendirilmesi.....	39
2.2. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME	40

2.1.1. Ailelerin Demografik Özellikleri	40
2.2.2. Ailelerin Sosyal Ve Ekonomik Gereksinimleri.....	51
2.2.3. Ailelerin Sosyal ve Ekonomik Sorunları.....	59
2.2.4. Ailelerin ve Zihinsel Engelli Bireyin Demografik Özellikleri İle Ailelerin Gereksinimleri Arasındaki İlişkiler	69
2.2.5. Ailelerin ve Zihinsel Engelli Bireyin Demografik Özellikleri İle Ailelerin Sorunları Arasındaki İlişkiler	82
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	96
KAYNAKÇA	103
EKLER.....	114
EK 1. Anket.....	114
ÖZGEÇMİŞ.....	118

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ZİHİNSEL ENGELLİ BİREYE SAHİP AİLELERİN YAŞADIKLARI
EKONOMİK VE SOSYAL SORUNLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Ömer ÇOKGÖREN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Fehim BAKIRCI

2019, 118 sayfa

**Jüri: Prof. Dr. Fehim BAKIRCI
Doç. Dr. Adnan KÜÇÜKALİ
Doç. Dr. Abdulkadir KAYA**

Bu araştırmada, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin ve engellilerin demografik özellikleri ile ailelerin ekonomik ve sosyal gereksinimleri ve ailelerin ekonomik ve sosyal sorunları arasında bir ilişkinin olup olmadığı incelenmiştir.

Araştırmanın çalışma evrenini, Palandöken Sosyal Hizmet Merkezinde evde bakım hizmetinden yararlanan zihinsel engelli bireye sahip aileler oluşturmaktadır.

Araştırmada elde edilen sonuçlar ışığında zihinsel engelli bireye sahip ailelerin sorunları ve gereksinimleri saptanarak Türkiye genelinde ailelere uygun sosyal hizmetlerin ve sosyal politikaların belirlenmesinde katkı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca ailelerin ekonomik, sosyal ve psikolojik yönden desteklenmesi için aile danışmanlığı ve aile eğitimi programlarının daha etkin bir biçimde sunulması ailelerin gereksinimlerinin ve sorunlarının giderilmesi yönünden etkili olacağı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Engelli, Zihinsel Engelli, Aile, Ailelerin Gereksinimleri, Ailelerin Sorunları.

ABSTRACT**MASTER THESIS****AN INVESTIGATION ON THE ECONOMIC AND SOCIAL PROBLEMS OF
THE FAMILIES WITH MENTALLY HANDICAPPED INDIVIDUALS****Ömer ÇOKGÖREN****Advisor: Prof. Dr. Fehim BAKIRCI****2019, Page:118****Jury: Prof. Dr. Fehim BAKIRCI****Assoc. Prof. Dr. Adnan KÜÇÜKALİ****Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir KAYA**

This research has investigated whether there is a relationship between demographic characteristics of families with mentally retarded individuals and disabled people, economic and social needs of families and economic and social problems of families.

The population of the study consists of families with mentally retarded individuals who benefit from home care services at Palandöken Social Service Center.

In the light of the results of the study, the problems and needs of families with mentally retarded individuals are determined throughout Turkey and it is thought that they will contribute to the determination of social services and social policies suitable for families. In addition, it is possible to say that family counseling and family education programs will be more effective in order to support families' needs and problems in order to support families economically, socially and psychologically.

Keywords: Disabled, Mentally Disabled, Family, Needs of Families, Problems of Families.

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Zihinsel Engelli Bireye Yakınlık Durumu	40
Tablo 2. Eğitim Düzeyi	41
Tablo 3. Yaş Dağılımı	41
Tablo 4. Medeni Durum	42
Tablo 5. Aile İçinde Yaşayan Kişi Sayısı.....	42
Tablo 6. Meslek Dağılımı.....	43
Tablo 7. Sosyal Güvence.....	44
Tablo 8. Aylık Ortalama Gelir.....	44
Tablo 9. Yaşanılan Yer.....	45
Tablo 10. Ailede Birlikte Yaşanılan Kişiler	46
Tablo 11. Oturulan Konutun Cinsi	46
Tablo 12. Oturulan Konutun Mülkiyeti.....	47
Tablo 13. Zihinsel Engelli Bireyin Cinsiyeti.....	47
Tablo 14. Zihinsel Engelli Bireyin Yaşı.....	48
Tablo 15. Zihinsel Engelli Bireyin Eğitim Düzeyi.....	49
Tablo 16. Zihinsel Engelli Bireyin Engellilik Düzeyi.....	49
Tablo 17. Zihinsel Engelli Bireyin Engellilik Nedeni	50
Tablo 18. Aile Gelirinin Engelli Bireyin Beslenme İhtiyaçlarını Karşılıyıp Karşılamadığı	51
Tablo 19. Aile Gelirinin Engelli Bireyin Barınma İhtiyaçlarını Karşılıyıp Karşılamadığı	51
Tablo 20. Aile Gelirinin Engelli Bireyin Giyim İhtiyaçlarını Karşılıyıp Karşılamadığı	52
Tablo 21. Aile Gelirinin Engelli Bireyin Ulaşım İhtiyaçlarını Karşılıyıp Karşılamadığı	52
Tablo 22. Aile Gelirinin Engelli Bireyin Eğitim İhtiyaçlarını Karşılıyıp Karşılamadığı	53
Tablo 23. Aile Gelirinin Engelli Bireyin Sağlık İhtiyaçlarını Karşılıyıp Karşılamadığı	53
Tablo 24. Aile Gelirinin Engelli Bireyin Sosyal Faaliyet İhtiyaçlarını Karşılıyıp Karşılamadığı	54

Tablo 25. Aile Gelirinin Engelli Bireyin Bakım İhtiyaçlarını Karşılıyıp Karşılamadığı	55
Tablo 26. Engelli Bireylere Yönelik Olarak Hazırlanmış Kitap, Dergi, Makale Gibi Yazıları Okumaya İhtiyacının Olup Olmadığı	55
Tablo 27. Engelli Bireyin Durumunu İyileştirmeye Yönelik Daha Fazla Bilgiye İhtiyaç Duyup Duymadığı	56
Tablo 28. Engelli Bireyin İleride Gidebileceği veya Kalabileceği Kurumlar Hakkında Bilgi İhtiyacı.....	56
Tablo 29. Engelli Bireyi Nasıl Büyütüp, Geliştireceğimiz Konusunda Daha Fazla Bilgi İhtiyacı.....	57
Tablo 30. Aile İçerisinde Yaşanan Problemler Hakkında Konuşabileceği Birine Duyulan İhtiyaç	57
Tablo 31. Bir Toplantıya (Komşu ve Akraba Toplantıları Gibi) Katılacağı Zaman Engelli Bireyin Uygun Bakım Alabileceği Bakımevi yada Yuva Bulabilme İhtiyacı.....	58
Tablo 32. Engelli Bireyin Durumunu Anlayabilme ve Kabullenebilme Konularında Daha Fazla Yardım İhtiyacı	59
Tablo 33. Kendime Daha Fazla Zaman Ayırma İhtiyacı	59
Tablo 34. Engelli Bireyin Sağlık ve Özel Eğitim Harcamaları Aile Bütçesini Zorlayıp Zorlamadığı	60
Tablo 35. Engelli Bireyin Masraflarından Dolayı Ailedeki Bütün Bireylerin Gereksiniminin Karşılanamaması	60
Tablo 36. Aile Bütçesinin Engelli Bireye Göre Düzenlenmesi.....	61
Tablo 37. Engelli Bireyin Masraflarından Dolayı Kendisi İçin Harcama Yapamaması	62
Tablo 38. Engelli Bireyin Masraflarından Dolayı Daha Fazla Çalışma Zorunluluğu....	62
Tablo 39. Engelli Bireyin Aile Hayatına Katılmasıyla Ailenin Gelirinin Etkilenmesi..	63
Tablo 40. Engelli Bireyin Aile Hayatına Girmesiyle Borçlanmaya Etkisi	63
Tablo 41. Engelli Bireyin Aile Hayatına Girmesi İle Dışarıdan Maddi Yardım Alma İhtiyacı.....	64
Tablo 42. Engelli Bireyin Aile Hayatına Girmesi İle İş İlişkilerinde Yaşanan Sorunlar	64
Tablo 43. Engelli Bireyden Dolayı Bayram Ziyaretinin Yapılamaması	65

Tablo 44. Engelli Bireyden Dolayı Eve Misafir Kabul Edilememesi	65
Tablo 45. Engelli Bireyden Dolayı Eğlenceye (Düğün, Nişan vs.) Gidilememesi	66
Tablo 46. Engelli Bireyden Dolayı Gezmeye, Alışverişe, Pazara Gidilememesi	66
Tablo 47. Engelli Bireyden Dolayı Aile İçi İlişkilerde Sorunlar Yaşanması	66
Tablo 48. Engelli Bireyden Dolayı Akrabalarla İlişkilerde Sorunlar Yaşanması	67
Tablo 49. Engelli Bireyden Dolayı Komşularla İlişkilerde Sorunlar Yaşanması	67
Tablo 50. Engelli Bireyden Dolayı Arkadaşlarla İlişkilerde Sorunlar Yaşanması.....	67
Tablo 51. Engelli Bireyden Dolayı Ailenin Toplumdan Dışlanma Hissi.....	68
Tablo 52. Engelli Bireyden Dolayı Ailenin Damgalayıcı Davranışlarla Karşılaşması ..	68
Tablo 53. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Katılımcıların Eğitim Düzeyleri ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık	69
Tablo 54. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Katılımcıların Yaşları ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık	71
Tablo 55. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Ailede Yaşayan Kişi Sayısı ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık.....	72
Tablo 56. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Katılımcıların Mesleği ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık	73
Tablo 57. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Sosyal Güvencesi ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık	75
Tablo 58. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Aylık Gelirleri ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık	76
Tablo 59. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Yaşadığı Yer ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık	77
Tablo 60. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Oturdıkları Konutun Cinsi ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık.....	78
Tablo 61. Zihinsel Engelli Bireyin Cinsiyeti ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık	79
Tablo 62. Zihinsel Engelli Bireyin Yaşı ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık..	80
Tablo 63. Zihinsel Engelli Bireyin Engellilik Düzeyi ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık	81
Tablo 64. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Katılımcıların Eğitim Düzeyleri ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık.....	83

Tablo 65. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Katılımcıların Yaşları ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık	84
Tablo 66. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Ailede Yaşayan Kişi Sayısı ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık.....	85
Tablo 67. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Katılımcıların Mesleği ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık	86
Tablo 68. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Sosyal Güvencesi ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık	87
Tablo 69. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Aylık Gelirleri ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık	88
Tablo 70. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Yaşadığı Yer ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık	89
Tablo 71. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Oturdıkları Konutun Cinsi ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık.....	90
Tablo 72. Zihinsel Engelli Bireyin Cinsiyeti ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık ...	91
Tablo 73. Zihinsel Engelli Bireyin Yaşı ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık.....	92
Tablo 74. Zihinsel Engelli Bireyin Engellilik Düzeyi ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık	93

TEŞEKKÜR

Yapılan bu çalışma “Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Yaşadıkları Ekonomik ve Sosyal Sorunlar Üzerine Bir İnceleme”dir. Araştırmanın gerçekleştirilmesinde ve planlanmasında birçok kişinin katkısı olmuştur.

Öncelikle, bilgi ve tecrübeleriyle değerli katkılarda bulunan tez danışmanım Prof. Dr. Fehim BAKIRCI’ ya, teşekkür ederim.

Yapılan araştırmada değerli önerilerinde ötürü saygıdeğer Hocalarıma Doç. Dr. Adnan KÜÇÜKALİ ve Doç. Dr. Abdulkadir KAYA ayrıca bölüm Hocalarıma teşekkür ederim.

Bana olan ilgilerini ve desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen Sevgili Eşim Merve ÇOKGÖREN’e ve Sevgili Oğlum Çınar ÇOKGÖREN’e teşekkür ederim.

Tezin Türkçe dil bilgisi yönünden incelemesini yapan Sevgili Ablam, Türkçe Öğretmeni Songül ASLAN’a teşekkür ederim.

Araştırmada kullanılan verilerin elde edinilmesine olanak sağlayan Erzurum Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünde görev yapan Değerli Meslek Elemanı Arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Erzurum-2019

Ömer ÇOKGÖREN

GİRİŞ

Zihinsel engelli birey ve zihinsel engelli bireye sahip ailelerin yaşamış oldukları sorunlar ve gereksinimler diğer engel gruplarında olan engelli bireye sahip olan ailelere oranla daha çok hissedilmektedir. Nedeni ise zihinsel engelliliğin oluşması, fiziksel engelliliği de beraberinde getirmesidir. Bu kapsamda ailelere sağlanan hizmetlerin gereksinimleri karşılayamaması, devlet tarafından ailelere verilen hizmetlerin engel grubunun özelliklerine göre veriliyor olmaması ailelerin yaşamış oldukları sorunları ve gereksinimlerin giderilmesine çok da katkı sağlamamaktadır.

Ailelerin yaşamış olduğu en önemli sorunların ve gereksinimlerin başında, zihinsel engelli bireyin aileye getirmiş olduğu ekonomik ve sosyal yük gelmektedir. Ailelerin ekonomik gelirlerinin düşük olması, engelli bireyin yetiştirilmesi ve engelli bireye nasıl yaklaşacakları konusundaki bilgi eksikliği, engelli bireyin temel gereksinimlerinin fazla olması, ailenin sosyal çevresinden soyutlanması, toplum içinde yer alamaması gibi ihtiyaçlarının giderilememesi aile işlevinde sorunların ortaya çıkmasına ve aile bireylerinin psikolojik ve fiziksel sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Zihinsel engelli bireye sahip ailelerin sorunlarını ve gereksinimlerini bir diğlinin içinde bulunan çarklara benzetebiliriz. Çarklardan birinde meydana gelen bir sorun diğer çarkların da sağlıklı işlemesine engel olacaktır. Aile kurumunun ve onu işleten sistemin sağlıklı çalışabilmesi için, söz konusu ailelerin sorunları ve gereksinimlerinin bütüncül bir bakış açısıyla ele alınması, psikolojik, sosyal ve ekonomik boyutla çok yönlü incelenmesi gerekmektedir.

Bu araştırma zihinsel engelli bireye sahip ailelerin yaşamış oldukları ekonomik ve sosyal sorunların belirlenmesi için gerçekleştirilmiştir. Bu belirlenen sorunlar ve gereksinimler doğrultusunda ailelerin ve engelli bireylerin ihtiyaçlarına uygun sosyal hizmet modellerinin belirlenmesinde ayrıca Türkiye genelinde uygulanacak olan engelli birey ve ailelerine yönelik sosyal politikaların geliştirilmesinde katkısı olacağı düşünülmektedir.

Engelli bireylerin yaşadığı hayatın geneli düşünülürse aileler bu bireylerin hayatında büyük bir öneme sahiptir. Bu bağlamda ailelerin sorunlarının, gereksinimlerinin giderilmesi ile aynı zamanda engelli bireyin de sorunlarının giderilmesinde etkili olacağı söylenebilir.

Bu nedenlerle araştırmanın ilk bölümünde; engelliliğin tanımı, engellilik türleri, zihinsel engelliliğin nedenleri, zihinsel engelliliğin neden kaynaklandığı, zihinsel engelliliğin türleri üzerinde durulmuştur. Daha sonra ailenin tanımı, aile çeşitleri, ailelerin gereksinimleri ve sorunları, Türkiye’de ve bazı ülkelerde engellilere uygulanan sosyal haklar, son olarak da Türkiye’de ve Yurt dışında zihinsel engellilik üzerine yapılmış araştırmalara yer verilmiştir. İkinci bölümde yapılmış olan bu araştırmanın amacı, kapsamı, hedefleri, sınırlılıkları, yöntemi gibi araştırmanın ampirik çerçevesine yer verilmiştir. Araştırmanın üçüncü bölümünde ise elde edilen bulguların istatistiksel olarak çözümlemelerine yer verilmiştir.

Bu çalışmayı literatürdeki diğer çalışmalardan özgün kılan özellik diğer çalışmalarda sadece zihinsel engelli çocuklar ve anne-baba sorunları ve gereksinimleri üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada ise zihinsel engelli birey ve birlikte yaşadıkları ailelerin sorunları ve gereksinimleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu ana bölümler kapsamında araştırmanın temel amacına ulaşmak istenmiş ve engelli bireye sahip ailelerin gereksinimleri ve sorunları tespit edilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ZİHİNSEL ENGELLİ BİREYE SAHİP AİLELERİN EKONOMİK VE SOSYAL SORUNLARI VE GEREKSİNİMLERİ

1.1. ZİHİNSEL ENGELLİLİĞİN TANIMI VE SINIFLANDIRMASI

Araştırmanın kurumsal çerçeve kısmında ilk olarak engelliliğin tanımı ve engellilik türleri üzerinde durulacaktır. Daha sonra zihinsel engelliliğin tanımı, sınıflandırması, nedenleri, türleri ve bu bireylerin genel özellikleri konusunda genel bilgiler verilecektir. İkinci olarak zihinsel engelli bireye sahip ailelerin özellikleri, ailenin tanımı ve bu ailelerin yaşamış oldukları sorunlar ve gereksinimler alt başlıklar halinde detaylı olarak incelenecektir.

1.1.1. Engelliliğin Tanımı ve Türleri

Türkiye’de; toplumsal hayatta, yasal düzenlemelerde, basın ve yayın materyallerinde fiziksel ve mental yetersizliği olan bireyler için engelli, özürlü, sakat gibi sözcükler genel olarak kullanılmaktadır. Aralarında anlam farklılıkları olduğu halde genel olarak aynı anlamda kullanılmakta ve bu durum engelli bireylere yaklaşımda görünebilir bir karmaşayı da beraberinde getirmektedir (Kalyon vd., 2004:18).

Engellilik kavramı çok geniş kapsamlı olduğu için yapılan tanımlamalarda da farklılıklar bulunmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü engelliliği “Bir insan için normal olarak nitelendirilen tarz veya çizgisinde bir etkinlikte bulunma yeteneğinin kısıtlılığı veya yokluğudur.” şeklinde tanımlanmaktadır (Thomas ve Pierson, 1994:116).

Engelli; doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya sakatlık sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeni ile normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olup koruma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişi olarak tanımlanmaktadır (2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu,1983).

Bir başka tanımda ise engelli; fiziksel, duygusal, zihinsel ve ruhsal yetilerinin çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı toplumun diğer kişileri ile birlikte eşit koşullarda

tam ve etkin katılımı kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey olarak tanımlanmaktadır (5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun,2005).

Yapılan bu tanımlar incelendiğinde engelli bireylerin günlük yaşam gereklerini yerine getirmede güçlük çektikleri, sosyal yaşama tam olarak bağımsız bir şekilde katılamadıkları ve eksiklikleri bulunan muhtaç insanlar olarak görüldüğü tespit edilmiştir.

Bireyin engellilik durumu farklı açılardan değerlendirilebilir. Bireyin engelliliği doğum öncesi, doğum sonrası ya da bir trafik kazası sonucu oluşabilir (Küçükali, 2015:101). Ortaya çıkan her bir engel durumu belli türlere ayrılır. Bir engelli birey birden çok engel türü ile mücadele edebilir. Birden çok engellilik türü hem engelli bireye hem de ailelerine daha fazla zorluklar yaşatabilir. Örneğin işitme engelli bir bireyin iletişim problemi, aynı zamanda zihinsel bir engelin bulunması durumunda zorluğu iki katına çıkartır. Engelli bireylerin yanı sıra aileleri de bu durumdan daha fazla etkilenmektedir. Bireyleri; sosyal, bireysel vb. yönlerden olumsuz etkileyen engellilik türlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

-Ortopedik Engelli: Doğuştan veya herhangi bir sakatlık ya da kaza sonucu sinir, kas ve iskelet sisteminde meydana gelen bozukluklar ve buna bağlı olarak da normal yaşam aktivitelerini yerine getiremeyecek derecede fiziksel kısıtlamaya sahip olan bireyler olarak tanımlanmaktadır (Hasırcıoğlu, 2006:11-12).

-Görme Engelli: Bütün düzeltmeler ile birlikte gören gözün doğal görme gücünün 1/10 inç yani 20/200 feet (ayak) görme keskinliğine veya daha azına sahip olan ya da görme açısı 20 dereceyi aşamayan bireyler görme engelli bireyler olarak tanımlanmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2007:7).

-İşitme Engelli: Bireyin işitme düzeyinin herhangi bir sebepten dolayı akustik uyarınları ya normalden az ya da hiç algılayamaması sonucu oluşan engel türüdür (Girgin, 2006:19).

Dil ve Konuşma Engelli: Bireyin herhangi bir nedenle konuşamayan ya da konuşma akıcılığında, hızında, ses veya ifade bozukluğu olmasıdır. Gırtlığı alınanlar, kekemeler, işittiği halde konuşamayanlar, dudak, dil veya çene yapısında bozukluğu olan bireyler konuşma engelli olarak tanımlanmaktadır (Keskin, 2013:24).

-Zihinsel Engelli: Zeka Standarttı Ölçeklerinin uygulaması ile bireyin zeka seviyesinin %70' in altındaki bir düzeyde olması, okulda, evde ve arkadaş ilişkilerinde uyum sorunu yaşaması, kendine bakım, iletişim, kendini yönlendirme, sağlığını koruma, toplumsal yetenekler, akademik başarı gibi yaşamsal faaliyetlerde yetersiz olması bireyin zihinsel engelli olarak tanımlanmasına neden olur (Lafçı vd., 2014:723-735).

1.1.2. Zihinsel Engelliliğin Tanımı

Engelli tanımında yaşanan güçlüklerden bir benzeri de zihinsel engelli bireylerin tanımlanmasında yaşanan güçlüktür. Tanımlamada genel kabul görmüş bir tanım bulunmamaktadır. Zihinsel engelli bireyler için “gelişim geriliği gösteren”, “geri zekalı”, “özel gereksinimli”, “zihin geriliği olan”, zihinsel engelli” ve “gelişimsel yetersizliği olan” gibi isimlendirmelerin kullanıldığı bilinmektedir ve tanımların da bu duruma paralel olarak yapıldığı görülmektedir.

Bu kapsamda zihinsel engelliliğin tanımlarından bahsedilecek olursa genel olarak şunlar söylenebilir: Zeka kavramı genetik, çevresel ve toplumsal bileşenleri olan bir kavramdır. Karmaşık ve yeni durumlarla karşılaşan kişilerin geçmişte öğrendiklerini hatırlaması, yapıcı olarak birleştirip yeni çağrışımlar üretebilmesi, bilgi kazanımında ve sorun çözmede kavramsal olarak düşünebilmesi gibi özellikleri kapsamaktadır (Sprrow ve Daviz, 200; aktaran: Kılıç,2007:271-275). Bu anlamda; zihinsel engellilik, sayılan bu özellikleri taşıma, çeşitli derecelerde zihinsel yetersizliğe sahip olma durumu olarak tanımlanabilir (Cillo, 2009:1-50).

Zihinsel engelli bireyler için en bütüncül sınıflama ve tanımlama Amerikan Mental Retardasyon Birliği (AAMR) tarafından yapılmıştır. AAMR'nin 1992'de yaptığı tanıma göre kişinin zihinsel engelli olarak kabul edilmesi için entelektüel işlevselliğin normalin altında olmasıyla birlikte aynı zamanda zeka geriliğinin (Q) 75-70 ve altında olması gerekir. Ayrıca ev yaşamı, temel bakım ihtiyaçlarını karşılayabilme, toplumsal olanaklardan yararlanma, boş zamanlarını değerlendirme, kaliteli zaman geçirme, sağlık ve güvenlik ile ilgili uyumlu davranışlar ve akademik başarı durumlarından en az ikisinde yetersizliğinin olması zihinsel engelli bireyin tespitinde önemli bir kriterdir (Kirk, Gallagher, ve Anostasiow, 2002; aktaran: Kurt, 2010:1-20).

1.1.3. Zihinsel Engelliliğin Sınıflandırılması

1.1.3.1. Hafif Düzeyde Zihinsel Engelli

Sınır zekalılar olarak da isimlendirilen bu düzeydeki bireylerin kendilerinden beklenenlere cevap verebilmeleri, teşhisin okul çağına kadar gecikmesine yani yakınları tarafından engel durumunun tespit edilememesine neden olabilmektedir (Eripek, 2003:157).

Bu sınıflamaya giren zihinsel engelli bireylerin motor ve duyu alanda sıkıntıları bulunmamaktadır. Hafif düzeyde zihinsel engelli bireylerin büyük bir bölümü normal dil gelişimi ve sosyal alandaki becerilerini okul çağına kazanmaktadır. Bu durum zihinsel engelli bireye teşhis konulmasını zorlaştırmaktadır. Çok fazla el becerisi gerektirmeyen veya az derecede beceri gerektiren el işlerini gerçekleştirebilirler. Akademik başarı gerektirmeyen sosyal ve kültürel ortamlarda hafif düzeydeki zihinsel engelli bireyler önemli bir sıkıntı oluşturmazlar. Fakat zihinsel engelli bireyler aynı zamanda sosyal ve duygusal bakımdan gelişmemiş ise engelli birey oldukları kolaylıkla tespit edilebilir (Yüksel, 2001:5-25).

1.1.3.2. Orta Düzeyde Zihinsel Engelli

Bu gruba giren zihinsel engelli bireylerde orta düzeyde zihinsel engele ek olarak ağır derece olmamakla birlikte çoğunlukla bedensel engel de görülmektedir. Orta düzeyde zihinsel engelli bireyler genellikle temel gereksinimlerini karşılayabilirler, basit görevleri yapabilir, erken tanınım yapılması ve erken eğitimin başlaması ile günlük bakımları kısmen yapabilir ve bazı kontroller ile sosyal yaşamın içine girebilirler (Öztürk, 1988:1-25).

Orta düzeyde zihinsel engelli olan bu bireylerin okul döneminde özel sınıflarda eğitim görmeleri gerekmektedir (Ataman, 2003:5-19).

1.1.3.3. Ağır Düzeyde Zihinsel Engelli

Bu gruba giren zihinsel engelli bireyler sürekli denetim ve bakım ihtiyacı duyarlar, kendi temel işlerini yardım olmadan gerçekleştiremezler, tehlikelerden

korunamazlar, genellikle konuşmaları yetersiz veya çok geri düzeydedir (Yörükoğlu, 2002:44).

Bu duruma eşlik eden sağlık sorunları ve bedensel engel durumları da gözlemlenmektedir. Bu bireylerin çoğunlukla merkezi sinir sistemlerinde önemli sıkıntılar mevcuttur (Eripek, 1996:139).

1.1.3.4. Çok Ağır Düzeyde Zihinsel Engelli

Bu grupta yer alan zihinsel engelli bireyler çok ağır düzeyde zeka geriliği olan bireylerdir ve durumları doğum esnasında veya sonrasında fark edilmektedir. Hareketleri sınırlıdır veya bağımsız olarak hareket edemezler, gün boyu bakıma ihtiyaç duyarlar (Eripek, 1996:139). Zeka düzeylerine göre basit bir iki cümle kurabilen bireyler bulunmaktadır. Genellikle zihinsel engelinin yanı sıra farklı engel durumları da mevcuttur. Bu sebeplerden dolayı hayat boyu bakıma ihtiyaç duymaktadırlar (Ersanlı, 2010:304).

1.1.4. Zihinsel Engelliliğin Nedenleri

İnsanların çeşitli bireysel ve toplumsal sorunlar yaşamalarına ve çoğunlukla kısıtlı bir hayat sürmelerine neden olan engellilik, çok çeşitli ama çoğu kez önceden engellenebilir nedenlere bağlı olarak ortaya çıkar. Engelliliğe sebep olan nedenlerin bilinmesi engelliliğin önlenmesi için önemli bir avantaj oluşturmaktadır (Lüle, 2008:14).

Bu çerçevede engelliliğin nedenlerini 4 temel grupta incelemek uygun olacaktır (Duyan, 1998:110; Özcan, 1998:18-19; Karataş, 2001b:113; Çalık, 2003:400; Çoban Eser, 2003:24-26).

- Doğum Öncesi Nedenler

- Annenin sistemik hastalıkları
- Anne yaşı
- Annenin sık ve çok doğum yapması
- Gebelik sırasında geçirilen hastalıklar
- Annenin alkol ve sigara kullanımı
- Annenin uygun olmayan ilaç kullanımı

- Annenin X-ray ve radyasyona maruz kalması
- Annenin yaşadığı travmalar
- Annenin yetersiz beslenmesi
- Annenin enfeksiyon geçirmesi veya zehirlenmesi, gibi çoğunlukla anne merkezli engel nedenleridir.

- Doğum Esnası Nedenler

- Zor doğum nedeni ile meydana gelen zedelenmeler
- Doğumun geç ve güç olması
- Sağlık personeli olmadan doğum yapılması
- İnsan sağlığına uygun olmayan doğum koşulları
- Doğum anında çocuğun yere düşürülmesi
- Doğum esnasında kullanılan araçlar gibi nedenleri de doğum esnasında oluşabilecek engelliliğin nedeni olarak saymak mümkündür.

- Doğum Sonrası Nedenler

Bireyin doğduktan sonra engelli olmasına neden olan durumlar da:

- Yetersiz beslenme
- Kazalar ve doğal afetler
- Terör ve savaşlar
- Hastalıklar
- İklim ve mevsimler
- Sosyal ve kültürel yoksulluk, olarak belirtilebilir.

- Genetik Nedenler

Bireyin ebeveynlerinden kan bağı yoluyla engelli haline gelmesine neden olan durumlar da:

- Cinsiyet kromozom bozuklukları
- Tek gen hastalıkları
- Kromozomal nedenler
- Akraba evlilikleri
- Kan uyumsuzluğu
- Metabolik bozukluklardır.

Engelliliğin nedenleri incelendiğinde bunların çok önemli bir kısmının kaçınılabilir ve önlenebilir nedenler olduğu görülmektedir. Gerekli önlemler alındığında ve bilgili, bilinçli bir toplum oluşturulduğunda engellilik önemli bir oranda önlenebilir veya azaltılabilir (Karataş, 2002a:43-45).

1.1.5. Zihinsel Engellilik Türleri

Zihinsel engelli bireylerde engellilik tıpkı diğer engelli bireylerde olduğu gibi farklı sebeplerden sonra ortaya çıkmaktadır. Bunlar doğum öncesi nedenler, doğum esnası nedenler, doğum sonrası nedenler ve genetik nedenlerdir. Örneğin Down Sendromu genetik bir nedendir. Bu kapsamda zihinsel engelliliğin türlerini 6 başlık altında incelemek mümkündür.

Angelman Sendromu: Nörogenetik bir hastalıktır. İlk defa 1966 senesinde adlandırılan bu sendrom 1/20.000-52.000 sıklıkta görülmektedir. Hastalığın temel bulguları; epileptik nöbetler, zeka ve gelişim geriliği, sürekli gülümseyen bir yüz ifadesi ve konuşma bozukluğudur. Bu yüz ifadesinden dolayı “mutlu kukla sendromu” diye de bilinmektedir (Hazar ve diğerleri, 2009:195)

Asperger Sendromu: Sosyal iletişim bozukluğu, dar ilgi alanları, basmakalıp davranışlar sergileyen yaygın gelişimsel bozukluklar kapsamında değerlendirilmektedir. Klasik otizmden, bilişsel gerilik olmaması ve dil gelişimi ile ayırt edilmektedir. (Toz, 2015:16-17)

Down Sendromu: Bu sendromun nedeni tam olarak bilinmemektedir fakat kromozal anormallikten kaynaklanan bir kalıtsal bozukluk olarak tanımlanmaktadır. İnsan vücudu 46 kromozomdan oluşmaktadır. Bu 46 kromozomun 23’ü anneden diğer 23’ü de babadan gelmektedir. Kromozom bozukluğu sonucunda 47 kromozom ile dünyaya gelen bir birey Down Sendromlu bir birey olmak tanımlanmaktadır. Görülme sıklığı her 800-1000 kişiden 1’inde görülmektedir (Engelliler Araştırma Enstitüsü, <https://www.anadoli.edu.tr>).

Down Sendromlu bireylerin genelinde fiziksel özelliklerinde sorunlar, bilişsel özelliklerinde sıkıntıları olup akranlarına oranla küçük görünümüdürler. Ayrıca fiziksel ve zihinsel olarak da yavaş gelişirler (Hayes, 2007:10).

Down sendromlu bireylerin %50'sinde kalp rahatsızlığı olmasının yanında tiroit fonksiyon bozukluğu, solunum sıkıntısı, duyuşal bozukluk, mental yetersizlik gibi riskler de bu bireylerde yer almaktadır (Kuzucu ve diğlerleri, 2008:10). Bu bireylerin motor ve dil gelişimlerdeki gerilik yaşamlarının ilk yıllarında belirgin olarak ortaya çıkmaya başlamaktadır (Hache ve Sun, 2009:3).

Mental Reterdasyon: Çokça görülen ve tanı koymak için çoğı zaman fazlaca araştırma yapılan klinik bir durumdur ve genel popölasyonun ortalama %1-3'ünü etkilemektedir. Zeka nöron ağındaki plastisite (öğrenerek nöron iç yapısının değışmesi ve sinaps sayısının çoğalması ile beyinin değışim kapasitesi) veya gelişme değışikliği sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Mental reterdasyon tanısı almış bireyler, temel sosyal becerilerde bozukluğu olan bireyler olarak adlandırılmaktadır (Çoğılu ve diğlerleri, 2006:73-74).

Otizm: Bireyin yaşamının ilk yıllarında çıkan ve hayatı boyunca devam eden kısıtlayıcı ilgi alanları, gecikme ve sapmalar ile kendini gösteren karmaşık gelişimsel bir bozukluktur. Ayrıca otizm henüz nedeni belirlenememiş bir bozukluktur (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü,2013:11)

Otizm spektrum bozukluğunun çevresel, ailesel ve genetik nedenlerden kaynaklanan bir bozukluk olarak tanımlanmasından günümüze kadar geçen sürede otizmin nörobiyolojik bir bozukluk olduğu ve bu bozukluktan dolayı bireyin iletişim becerilerini, ilgi ve davranışlarını, sosyal iletişimini olumsuz etkilediğı saptanmıştır (Geller, 2008:19-27). Otizm bozukluğu olan bireyler tanımlanırken; beslenme problemi, nesneleri döndürme, öfke nöbetleri, konuşma sorunları, sözel becerilerde yetersizlik, işlevsel oyun yoksunluğu, mekanik konuşma ve yüz ifadesi bozukluğu, göz kontağı kuramama, işlevsel iletişim yetersizliği gibi sorunlar otizm sendromu bozukluğunun belirlenmesinde önemli kriterler arasında yer aldığı saptanmıştır (Williams ve Williams, 2011:1-11).

Rett Sendromu: Normal gelişimsel basamaklarını takiben erken nörolojik regresyon ile bilinen ve kızlarda görülen nörogelişimsel bir zihinsel bozukluktur. İnce ve kaba motor yetileri, sözel ve bilişsel iletişim kaybı ve çoğunlukla nöbetlerin beraberinde gelişen genetik bir hastalıktır. Avusturyalı bir çocuk hekimi tarafından 1966

yılında tanımlanmıştır. Rett sendromu benzer sıklıkta ve yaklaşık 15.000-20.000 de 1, kız çocuğu doğumlarında görülmektedir (Akkuş ve Utine, 2016:76).

1.1.6. Zihinsel Engelli Bireylerin Özellikleri

Zihinsel engelli bireylerin en temel ve belirgin özelliğinin zihinsel ve fiziksel gelişimlerinin akranlarına kıyasla daha yavaş olduğu söylenebilir. Gelişimlerindeki bu yavaşlığın engelli bireyin bütün gelişimsel evreleri için geçerli olduğu söylenebilir. Genel olarak engelli bireylerin gelişimsel özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

- Öğrenme yetersizliği
- Konuşma bozukluğu
- Sosyal ve duygusal yetersizlik
- Fiziksel yetersizlik

Bu gelişimsel özellikler genel olarak bütün zihinsel engelli bireylerde görülebilmektedir. Fakat zihinsel engelli bireylerin öğrenme, konuşma, sosyal, duygusal ve fiziksel gelişimlerindeki başarıları ve yeterlilikleri bu bireylerin zihinsel engellilik derecesine göre değişmektedir. Örneğin hafif derecede zihinsel engelli bir birey için sosyal gelişim ve günlük yaşam becerilerinde yeterli bir birey olduğu söylenebilir (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995:10-12).

1.1.6.1. Öğrenme Yetersizliği

Zihinsel engelli bireylerin öğrenme yetersizlikleri genel olarak; akademik kavramları zor öğrenirler, dikkat süreleri kısa ve dağınıktır, ilgileri kısa sürelidir, algı ve tepkileri basittir, gördükleri, öğrendikleri ve duydukları şeyleri çabuk unuturlar, yeni durumlara uyum sağlamada zorluk çekerler, soyut terimleri, kavramları ve tanımları zor anlar ve kavrarlar, son olarak da kazandıkları bilgi ve becerileri yalnız öğrendikleri durumlarda ve şekillerde uyguladıkları için öğrendikleri bilgileri, ilişkilerine göre gruplamada ve genelleme yapmada güçlük çekerler (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2014:30-31).

1.1.6.2. Dil ve Konuşma Bozukluğu

Zihinsel engelli bireylerin dil ve konuşma bozuklukları engel derecelerine göre değişiklik göstermelerine rağmen genel olarak; karşılıklı konuşma becerilerinde konuşmayı başlatmada zorluk çekerler, alıcı ve ifade edici dil becerileri sınırlıdır, belirli bir konu çerçevesinde bir öyküyü anlamakta güçlük çekerler, kekemelik, ses üretimi bozukluğu, gecikmiş konuşma ve artikülasyon (Ses ekleme-düşürme, hece ekleme-düşürme gibi) bozukları yaşadıkları söylenebilir (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2014:33).

1.1.6.3. Sosyal ve Duygusal Yetersizliği

Zihinsel engelli bireylerin sosyal ve duygusal gelişimlerdeki yetersizliklerinden bahsedecek olursak; toplum kurallarına uymada zorluk çekerler, sosyal ilişkilerinde grup içinde daima başkalarına bağlı olma durumları vardır, yakın çevresindeki bireyler ile kolay dostluk kurmada ve kurdukları dostlukları devam ettirmede güçlük yaşarlar, kendi kendilerine bir işi başlatma ve devamlılığını sağlamada güçlük çekerler, toplumsal görgü kullarına uymada zorluk çekerler, duygu ve düşüncelerini açık ve bağımsız olarak ifade etmede zorluk yaşarlar (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2014:32).

1.1.6.4. Fiziksel Yetersizlik

Zihinsel engelli olan bireylerin fiziksel özellikleri zihinsel engelliliğin sınıflarına göre değişiklik gösterir. Örneğin, orta ve ağır derece zihinsel engelli olan bireylerin, özellikle bu gruba giren Down Sendromlu bireylerde ortak fiziksel özellikler mevcuttur. Göz, kulak, baş, parmak yapıları ve kaslarının zayıflığı gibi ayırıcı fiziksel özellikleri bulunur (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2014:37).

1.2. ZİHİNSEL ENGELLİ BİREY VE AİLESİ

1.2.1. Ailenin Tanımı

Aile toplumun yapı taşıdır. Aile ile ilgili pek çok tanımın olduğu bilinmektedir. Bu farklı tanımların olmasının sebebi ise aile birimi ve yapısının her toplumda farklılık göstermesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Aile; aralarında bir akrabalık ilişkisi bulunan, sosyal ilişkilerin bir soy çevresinde toplanmış zümre olarak tanımlanmaktadır (Ülken, 1991:27). Anne, baba ve çocukların bir arada yaşadığı, akrabalık bağı ile bağlı, uyumlu, güçlü ve bütün dünyada geçerliliği olan bir kurum olarak tanımlanmıştır (Gittings, 1985:1).

Bir başka tanımda aile; anne-baba-çocuk, karı-koca, kardeşlik gibi bir birleri ile birinci dereceden kan bağı bulunan bireyler arasındaki ilişkilerin olduğu ve toplumun en küçük yapı taşı olarak tanımlanmaktadır (Tomanbay, 1999:3).

Aile; kişiler arasındaki etkileşim ve ilişkiler açısından sosyal bir topluluk, ekonomik ve sosyal bakımdan bir birlik, sosyal hayatın temel yapısı bakımından bir örgüt şeklinde tanımlanmaktadır (Nirun, 1994:17).

Aile, insan hayatının her kısmında yer alan sosyal bir kurum ve örgüttür (Özkan, 2004:23). Aile; biyolojik olarak bireyler arasında genetik olarak bir birine bağlı, kanunlar bakımından kan bağı, evlat edinme ve evlilik ile oluşan ilişkiler, sosyolojik açıdan bir arada yaşayan kişiler tarafında oluşmuş örgüt, psikolojik açıdan ise kuvvetli duygusal bağlar ile bağlı en küçük topluluk olarak tanımlanır (Hanson ve diğerleri, 2005:6).

Aile; barınmadan beslenmeye, dilden kültüre birbiriyle tam olarak uyumlu bir şekilde yaşayan kişilerin oluşturduğu bir topluluktur (Doğan, 2013:283).

Toplumsal bir kurum olarak aile, sosyolojik düşüncenin ana konularından sadece biridir ve toplumsal yapı ile aile arasındaki ilişki yıllardır tartışılmaktadır. Bazı sosyal bilimciler, aileyi evrensel bir yapı olarak görmekte bazıları ise aileyi belirli bir kültür ve devrin sosyal hayatın ayırıcı bir özelliği olarak görmektedir (Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, 1990:17).

1.2.1.1. Aile Yapıları

Aile, ister gelişmiş ülkelerde isterse gelişmekte olan ülkelerde olsun sürekli olarak değişmekte ve farklılaşmaktadır. Ayrıca aile yapılarının ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği gibi aynı ülke içinde de farklılık gösterdiği söylenebilir. Bu özelliği doğrultusunda aile yapılarını farklı gruplarda ele almak mümkündür (Kasapoğlu, 1993:53).

Geniş Aile

Ana, baba, çocukların, evli çocukların, ana ya da babanın yakınları ve onların eş ve çocuklarının bir çatı altında yaşamlarını idame ettirdikleri aile yapısıdır (Ozankaya, 1984:54).

Bir başka tanımda ise anne baba çocukların ve diğer akrabaların bir arada yaşamış olduğu ve evli çiftin birbirlerinin yakınlarına karşı sorumlu olduğu aile yapısıdır (Bahar, 2009:151).

Çekirdek Aile

Anne, baba ve çocuklarından oluşan bir gruptur (Marshall, 1993:113-114). Anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan aile çekirdek aile olarak tanımlanmaktadır. Çekirdek aileler; ebeveynlerin çalışma yaşamında yer aldığı, kadının ailenin vereceği ortak kararlarda rolünün arttığı, çocuklarının sayılarında azalma olduğu, son olarakda aile ve akrabalar ile olan bağın azalmış olduğu aile yapısıdır (Avcı, 2015:4).

Parçalanmış-Eksik Aile

Aile içinde boşanma, ölüm, ayrı yaşama gibi nedenlerle eşlerden ikisinin veya birinin bulunmadığı aile yapısıdır (Kocacık, 1993:33).

Köy-Kırsal Kesim Ailesi

Pek çok kuşağı aynı çatı altında barındıran ve aile bireyleri arasında hiyerarşik bir sistemin bulunduğu aile yapısıdır (Özkan, 2004:38).

Kent Ailesi

Bu aile yapısı sanayileşmenin gelişmesi sonucu ortaya çıkmış aile yapısıdır. Sanayi alanındaki gelişmeler sosyal değişimi doğurmuş ve bu bağlamda aile yapısı oluşmuştur (Özkan, 2004:38).

Gecekondü Ailesi

Alışkanlıkları ve toplumsal değerleri bakımından bir tarafı kentte bir tarafı köyde olan iki aile yapısı arasında geçiş durumundaki aile yapısıdır. Bu yapıdaki aileler, kent ailesinin özellikleri ile köy ailesinin özelliklerinin bir arada bulunduğu bir aile yapısıdır (Yasa, 1970:10).

Geçiş Ailesi

Köy ailesi ile kent ailesi arasında kalan geçiş ailesi geleneksel değerlerini ve davranışlarını sürdürürken aynı zamanda Batı tarzı yaşam şekline özenmektedir. Türkiye’de doğudan batıya göçler ve sanayileşme ile birlikte şehirlerin etrafında bulunan ailelere geçiş ailesi denilmektedir (Özkan, 2004:39).

Kişilerin iletişim ve etkileşim içinde bulunduğu en önemli sosyal çevre ailedir. Aile; bir yandan aile içinden büyüyen ve gelişen insanın kişiliğini bulmasını, yetişmesini ve sosyalleşmesine katkı sağlayan ayrıca toplumun değerlerini, kültürünü, yapısını ve kurallarını yansıtan bir kurumdur. Nesiller arasında bağlar kuran ve bu bağları sürdüren aile; dış çevre ile olan etkileşimi ve iletişimi ile onu oluşturan kişilerin nitelikleriyle bütünleşip kendisine özgü bir yaşam alanı yaratır (Öner ve Usluer, 1990:1)

1.2.1.2. Ailenin İşlevi

Toplumun en küçük yapı taşı olan aile insanın yaşamında önemli bir yere sahiptir. Aile ekonomik, sosyal, fizyolojik, psikolojik gereksinimlerin giderildiği ve şekillendiği bir yapı olarak görülmektedir.

Ailenin işlevi, yapısı, gereksinimleri, sorunları zaman içinde değişiklik gösterse de kişiliğin ilk şekillendiği, yerleştirildiği ve eğitildiği kurum olma özelliğini hala korumaktadır (Erdoğan, 1976:17).

Genel olarak aileler özünde aynı işleve sahip olmalarına karşın her birinin kendine özgü özellikleri ve birbirinden farklılıkları vardır (Bulut, 1993:3). Ailenin sosyal bir kurum olarak pek çok işlevi bulunmaktadır. Bu işlevlerini yerine getirirken zamana, topluma hatta aynı toplum içinde farklı bölgelere ve çevrelere göre değişiklik göstermektedir. Bu farklılıkların asıl nedenini ailenin sosyal ve ekonomik durumu, aile

yapıları, alenin yaşadığı ortam, aile dinamikleri ve aile gereksinimleri oluşturmaktadır (Demiriz ve Gündoğan, 2005:4-5).

Aile işlevinin sağlıklı ve sağlıklı olması ailenin ekonomik ve sosyal düzeyine, yaşamış olduğu toplumun sunmuş olduğu hizmetlere ve olanaklara, aile içi ilişkilerin yapılarına ve aile içinde yaşayan kişilerin genetik özelliklerine bağlıdır (Pollak, 1965:23).

1.2.2. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Özellikleri

Zihinsel engelli bireye sahip ailelerin içinde bulundukları sosyal ekonomik ve kültürel yapı; aile bireylerinin kişilik özellikleri, sosyal çevre ve destek mekanizmalarına göre değişiklik göstermektedir. Bu bağlamda zihinsel engelli bireye sahip ailelerin sorunlarının ve gereksinimlerinin farklılık gösterdiği söylenebilir (Güven ve Karadağ, 2005:166).

Bundan sonraki bölümlerde zihinsel engelli bireye sahip ailelerin özelliklerini belirleyen sorunları ve gereksinimleri üzerinde durulacaktır.

1.2.3. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Yaşadığı Sorunlar

Ailelerin yaşamış olduğu bu sorunları sosyal ve ekonomik sorunlar, psikolojik sorunlar, eğitim sorunları ve fiziksel sorunlar olmak üzere 4 başlık altında incelenebilir.

1.2.3.1. Sosyal ve Ekonomik Sorunlar

Zihinsel engelli bireyin aileye katılması ile birlikte ailede oluşacak en önemli sorunlardan biri ekonomik sorundur. Engelli bireyin ulaşım masrafları, tedavi ve özel eğitim giderleri, engellilik nedeni ile kullanılan temizlik ve bakım malzemeleri, günlük kullanılan eşyaların sık tüketilmesi gibi ekonomik gereksinimler aile bütçesinde önemli bir gidere sahip olmakta ve ekonomik problemler yaşanmaktadır (Eisenhower ve Blacher, 2004:373).

Zihinsel engelli bireye sahip ailelerin düşük ekonomik ve sosyal seviyeden gelmeleri maddi olanaklar açısından yetersiz olmalarının bir sonucudur. Bu ailelerde maddi yeterliliğin olmaması ailelerde pek çok sorunu da beraberinde getirir. Her aile

engelli bireyine en iyi imkanları sağlamak ve engellinin bütün sorunlarını karşılamak ister. Özellikle zihinsel engelli bireyin aileye girmesi ile sürekli doktora gitme, ileri aşamalarında gerekli olan rehabilitasyon hizmetleri ve tıbbi araç ve gereçler için maddi olanaklarının yeterli olması gerekmektedir. Bu nedenlerden dolayı aileler ekonomik ve sosyal sorunlar içerisinde sürekli olarak mücadele vermektedirler (Dereli ve Okur, 2008:165).

Ayrıca ekonomik ve sosyal sorunların, engelliliğin meydana gelmesi yönünde de etkisi olduğu dikkatte alınmalıdır. Zihinsel engelliğin ortaya çıkmasında önemli rol oynayan ekonomik ve sosyal sorunlar, kişinin anne rahminde döllenmiş yumurtanın sağlıklı olarak gelişmesinin çevresel şartlara bağlı olduğu bunun için de bireyin anne rahminde normal gelişmesi için gerekli önlem ve tedbirlerin alınması gerekmektedir. Annelerin hamilelik döneminde uygun beslenmeleri, gerekli temel besinleri alması, doğumun sağlıklı bir ortamda gerçekleşmesi ailenin sosyal ve ekonomik sorunları ile çok yakından ilişkilidir (Enç vd., (1987):1-20).

Sosyal ve ekonomik sorunlar aile içinde engelli bireyi reddetme duygusunu artırır ve bu doğrultuda aile birliğinin sonlanmasına neden olabilir (Allen ve Cowdery, 2005:167-169).

Zihinsel engelli bireye sahip ailelerin ekonomik durumu, aile yaşamını doğrudan doğruya etkilemektedir. Ailenin gelir düzeyinin artması veya gelir düzeyinin engelli bireyin giderlerini karşılayabilecek seviye olması sağlıklı ailenin korunmasında etkili olmaktadır (Güven, 1991:158-163).

1.2.3.2. Psikolojik Sorunlar

Zihinsel engelli bireye sahip ailelerde aile bireyleri bu durum karşısında olumsuz etkilenirler, bireylerin; aile ve evlilik doyumlarında ve aile işlevinden gerekli memnuniyetin oluşmadığı görülmektedir. Zihinsel engelli birey diğer aile üyelerinin yaşamları için bir tehdit olarak algılanır (Bulut, 1993:107-112).

Zihinsel engelli bireyin aile içine girmesi ile verilen ilk tepki şok olup daha sonra hayal kırıklığı, çaresizlik ve ümitsizlik tepkileri görülmektedir. Son olarak da reddetme tepkisi olmaktadır. Bu reddetmenin asıl nedeni ise bilinmeyene karşı bir tepkidir (Erkan, 1998:98).

Ailede yaşanan diğer bir psikolojik sorun ise sosyal güvence endişesidir. Çünkü aile bireyleri kaza ve ölüm gibi nedenlerden dolayı zihinsel engelli bireyin yaşamını tek başına idame ettiremeyeceğinden ve yalnız kalması endişesi ile strese yönelmektedir (Schilmoeller ve Baranowski, 1998:456).

1.2.3.3. Fiziksel Sorunlar

Zihinsel engelli bireyin aileye girmesi ile birlikte aile bireylerinin görev ve sorumlulukları değişmektedir.

Zihinsel engelli birey büyüdükçe ve engellik derecesi arttıkça ailenin yaşamış olduğu fiziksel sorunlar da artmaktadır. Burada zihinsel engelli bireyin bakımını üstelenen aile bireyinin yükü daha çok atmaktadır. Aşırı yorgunluktan dolayı kronik yorgunluk ve kızgınlık gibi çeşitli fiziksel sorunlar yaşamaktadırlar (Işıksan, 2005:5-6).

1.2.3.4. Eğitim Sorunu

Zihinsel engelli bireyin aileye girmesi ile birlikte ailenin karşısına çıkan en önemli sorunlardan biri de, zihinsel engelli bireye nasıl yardımcı olacakları ve bu konuda bilgi sahibi olmak istemeleridir. Zihinsel engelli birey ile nasıl konuşmaları gerektiği, ona nasıl yaklaşacakları, tedavisi için ne gerektiği, hangi ilaçları nasıl kullanacakları, hastalığının ne olduğu ve nasıl ilerleyeceği gibi konularda bilgi edinme sıkıntısı yaşamaktadırlar. Bu sorunlar ailenin eğitim seviyesi, ekonomik ve sosyal düzeylerinin seviyesine göre değişmektedir.

1.2.4. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Gereksinimleri

Ailelerin zihinsel engelli bireyden kaynaklanan gereksinimleri bireyin engellinin türüne ve derecesine göre farklılık göstermektedir. Ailelerin bu gereksinimlerini 5 başlık altında ele almak mümkündür.

1.2.4.1. Maddi Gereksinim

Ailede zihinsel engelli bireyin aileye girmesi ile maddi harcamalar artmaktadır. Zihinsel engelli bireyin ailesinin; özellikle tıbbi ve eğitim giderleri için yapmış oldukları

harcamalar, engelli bireyin eğitimine devam edebilmesi için ulaşım giderleri, engelli birey için hazırlanan özel diyetler, engel durumunun derecesine göre kullanılan araç ve gereçlerin tedariki için yapılan harcamalar gibi aileye maddi bir külfet getirdiği için bu aileler maddi gereksinimlere ihtiyaç duymaktadır (Sucuoğlu, 1995:10-18).

Zihinsel engelli bireye sahip aileler; engelli birey için tıbbi bakım, tıbbi araç ve gereçler gibi engelli bireyin yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan malzemelere, engelli bireye sahip olmayan ailelere nazaran daha çok harcamalarda bulunmaktadırlar (Harris, 2008:360).

Engelli bireyin giyim, ev giderleri, beslenme, ulaşım gibi giderleri, sağlık için harcanan giderleri kadar maddi gereksinime ihtiyaç duymaktadırlar (Bailey ve Simeonsson, 1988:119).

Zihinsel engelli bireye sahip ailenin ekonomik gereksinimlerini sağlamak; engelli bireyin eğitim ve rehabilitasyon hizmetinden faydalanmasını, gün içinde geçen zamanın daha verimli geçmesini ve aile bireylerinin daha güçlü bir şekilde bir arada kalmasını sağlamaktadır (Ogburn, 1963:8).

Aile maddi gereksinimlerini her zaman karşılayabilecek düzeyde olursa ailenin işlevi üzerinde pozitif yönlü bir etkisi olacaktır (Çamur Duyan, 2000:24).

Zihinsel engelli bireyin ailesine ihtiyaç halinde tıbbi araç ve gereç desteği, aynı yardım, engelli bireyin bakımına destek olma, aile için gerekli olan içsel ve dışsal desteklerin sağlanması gibi destek mekanizmalarının aileye sunulması maddi sorunların çözümünde olumlu sonuçlar getiren hizmetlerdir (Kaner, 2004:16).

Son olarak zihinsel engelli bireye sahip ailelerin gereksinimleri süreklilik göstermektedir. Bu nedenle de ailelerin ekonomik olarak sürekli desteklenmesi gerekmektedir (Çoban, 2002:103-110).

1.2.4.2. Sosyal Gereksinim

Zihinsel engelli bireyin aile içine girmesi ile aile bireylerinin sorumluluğu artmaktadır. Bu durum, aile içi ilişkilerden başlamak üzere bütün sosyal çevresinden desteğe gereksinim duymaktadır (Özkan, 2002:3).

Zihinsel engelli bireyin aile içine fazladan getirdiği sorumluluk duygusu, aile için dinamiklerin bozulmasına neden olmakta bu durum aile bireylerinde depresyona girmelerine sebebiyet vermektedir. Fakat sosyal çevrenin ailede oluşan bu yeni duruma karşı gerekli olan desteği sağlaması ile aile bireylerinin yaşamış oldukları depresyon ile baş etme gücünü artırmaktadır (Randal ve Parker, 1999:10).

Zihinsel engelli bireye sahip ailelerin yakın çevresi ya da başkaları ile geçirdikleri zamanlarda aile bireylerinin olumlu duyguları çoğalmakta böylelikle stres düzeylerinin azaldığı görülmektedir (Kaner, 2004:15).

1.2.4.3. Eğitim ve Bilgi Gereksinimi

Zihinsel engelli bireye sahip aileler, engelli bireylerinin mevcut yeteneklerini en üst seviyeye çıkarmak için rehabilitasyon hizmetine gereksinim duymaktadırlar (Arpacıoğlu, 1998:56).

Zihinsel engelli birey için geliştirilen eğitim ve rehabilitasyon programlarının, aile ile iş birliği içinde yapılması ailenin ihtiyacı olan eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi için fayda sağlayacaktır (Akçamete ve Kargın, 1996:7).

Zihinsel engelli bireye sahip aileler; engelli birey ile nasıl iletişime geçeceği, nasıl bir eğitim vereceği, devletin sunmuş olduğu hizmetlerden nasıl faydalanacağı hakkında bilgi gereksinimine ihtiyaç duymaktadır (Bailey ve Simeonsson, 1988:119).

Aileler; engelli bireyin engelinin neden ortaya çıktığı ve bu süreçten sonra gelişimsel özelliğinin nasıl olacağı, bu süreçten sonra daha iyi nasıl engelli bireye yardım edecekleri gibi konularda bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar (Sontag Curry ve Schact, 1994:424).

Aileler, engelli bireyin davranışları ile başa çıkma, stres ve toplumun ön yargıları ile başa çıkma konusunda bilgi ve desteğe gereksinim duymaktadırlar (Sucuoğlu, 2009:379).

Ailenin ulaştığı doğru bilgi; engelli bireyi daha iyi anlamasına, ortaya çıkan bu durumu daha çabuk kabul etmesine, var olan hizmetleri daha etkili ve verimli kullanmasını sağlar (Harris, 2008:360).

1.2.4.4. Duygusal Gereksinim

Zihinsel engelli bireyin aileye katılması ile birlikte aile bireylerinin bu yeni durumu kabullenebilmesi ve bu durumu alışabilmesi için duygusal desteğe gereksinim duyarlar (Erkan, 1991:42-43).

Aileler zihinsel engelli bireyin engel durumunu sosyal çevreye açıklama konusunda da duygusal desteğe ihtiyaç duymaktadırlar (Karadağ, 2009:320).

Zihinsel engelli bireye sahip aileler, sosyal çevreleri tarafından kabul görmelerine ve yalnız olmadıklarını hissetmelerine ihtiyaç duyarlar. Bu ihtiyacın karşılanması engelli birey ile olan ilişkilerinin daha olumlu ilerlemesini sağlamaktadır (Güngör, 2008:10).

1.2.4.5. Bakım Gereksinimi

Zihinsel engelli bireye sahip aileler; engelli bireyin kişisel bakımı, banyo yaptırma, alt bezi değiştirme, tekerlekli sandalye kullanma, engellinin kendine zarar veren davranışlarını önleme, diş bakımı, tehlikelerden koruma, günlük yeme-içme giyinme gibi rutin işlerini sürdürme ve her yaş döneminde hayatını sürdürmede yardım ve destek gibi konularda yardıma gereksinim duymaktadırlar.

1.2.5. Dünya’da ve Türkiye’de Zihinsel Engelli Bireye ve Ailesine Verilen Sosyal ve Ekonomik Destekler

1.2.5.1. Fransa

Fransa’da engelli ve ailesi her yıl belirli bir ekonomik destek alarak devlet aileye asgari bir gelir seviyesi garanti etmektedir. Bu yardımdan yararlanılabilmesi için engelli bireyin engel derecesinin %80 ve üzeri olması gerekmektedir. Engelli bireyin engel derecesinin %50-%79 aralığında olması durumunda devletten yardım alabilmesi için engellinin işsiz olması ve çalışamaz durumda olması gerekmektedir.

Fransa’da erişkin olan engelliler (bu erişkinliğin sınırı 60 yaş ve üstünü kapsamaktadır) bağımsız olarak yaşayan veya yaşaması için yardıma ihtiyacı olan engelli bireylerin engel derecesi %80 altında dahi olsa 3. kişilere yardım

yapılabilmektedir. Ayrıca bu engellilere ulaşım ve barınma gibi sosyal yardımlar yapılmaktadır. Fransa’da kamu ve özel sektörde en az 19 işçinin çalıştığı kurumlarda engelli bireyin çalışma zorunluluğu % 6’dır. Son olarak bütün düzeyde ve derecedeki engelli bireylerin emekli olabilmesi için 60 yaşını doldurması zorunludur (Çakar, 2007:1-21).

1.2.5.2. İngiltere

İngiltere’de engelli bireylere yapılan yardımlarda 65 yaş sınırı bulunmaktadır. Fakat istisnai durumlarda bu sınırın aşıldığı görülmektedir. Temelde İngiltere’de engelli bireylere yönelik yardımlar 4 ana başlıkta toplanmıştır. Bu sosyal yardımlarda ilk üçü, engellinin belirli bir süre prim miktarı ödemesi şartına bağlı iken dördüncüsü ise prim ödeme koşuluna bağlı olmak ile birlikte engellilik ve hastalık primi hiç ödenmemiş olanlara uygulanmaktadır. Engelli bireye bakmakla yükümlü olan bireye yapılan yardımlar 1 Nisan 2001 tarihini kapsayacak şekilde yürürlükten kaldırılmıştır. Fakat bu yardımdan yararlan kişilerin hakkı saklı kalmış ve yardım almaya devam etmişlerdir. Engellilere asgari bir gelir seviyesi sağlayabilmek için devlet tarafından yapılan yardımların yaş sınırı 16’dır. Yapılacak yardım miktarlarının belirlenmesi için her yıl parlamentoda görüşme düzenlenmektedir. Bu yardımları alabilmek için ailenin toplam gelirinin belirli bir seviyeyi aşmaması gerekmektedir. İngiltere’de bir sefere mahsus olmak üzere engelli birey için protez alımında ve engelli bireyin taşınması sırasında ortaya çıkan giderlerin karşılanması için yardım yapılmaktadır. İngiltere’de 20 ve üzeri işçi çalıştıran kamu ve özel sektör kurumlarında engelli birey çalıştırma zorunluluğu %3 olarak belirlenmiştir. Fakat bu uygulama 1996 yılında kaldırılmıştır (Çakar, 2007:1-21).

1.2.5.3. Norveç

Norveç’te engelli bireylere; sosyal sigorta sistemi kapsamında rehabilitasyon, eğitim, engelli aylığı, sağlık giderleri, ilaç yardımı, spor faaliyetlerine katılma, engel durumu için gerekli araç ve gereçler sağlanmaktadır. Engelli bireylerin istihdamından önce engelli birey için eğitim programları oluşturulur. Bunun yanında engelli bireyin yardım ile çalışabilmesi için meslek koçları aracılığıyla çalışan engelli bireylere uygun programlar oluşturularak desteklenir. Yetişkin engelli bireyler için evde sağlık hizmeti

ve yaşadığı evin temizliği için gerekli destekler devlet tarafından karşılanır. Engelli bireyin sürekli tedavisi için gerekli ulaşım ücretleri karşılanır ve maddi yardım devlet tarafından sağlanır. Yetişkin olmayan engelli bireyler için okullarda kaynaştırma eğitimi ve ücretsiz kreş olanakları sunulmaktadır. Engelli bireyine evde bakımı sağlayan aileler için devlet aileye ücret ödemektedir (Birinci ve Tümerkan Albayrak, 2017:64-100).

1.2.5.4. Almanya

Almanya’da engellilere yönelik yardımlar; sosyal uyum programları, analık güvencesi, sağlık ve iş hayatına adapte olmak üzere 4 grupta ele alınmaktadır. Bu yardımlar hiçbir geliri olmayan engellileri kapsamaktadır. Almanya’da yardımlar engelli bireyin gelir elde etmediği zamanlarda geçici olarak yardımlar yapılmaktadır. Bu yardımlar aynı zamanda gelir seviyesinin düşük olduğu zamanlarda da yapılmaktadır. Engellinin bakımını sağlayan kişilere de bağımlılık yardımı adı altında yardım yapılmaktadır. Almanya’da ağır derecede engelliler için 35 yıl aktif olarak çalışıyor olma şartıyla 5 yıl öncesinde erken emeklilik şartı sağlanmaktadır. Kamuda ve en az 19 işçinin çalıştığı özel sektör firmalarında engelli birey çalıştırma zorunluluğu %5 olarak belirlenmiştir (Çakar, 2007:1-21).

1.2.5.5. İspanya

İspanya’da engellilere yönelik yapılan yardımlar 4 başlık altında toplanmıştır. Bu yardımlar bütün engellileri kapsayan devlet yardımları, engelli bireylere asgari bir yaşam standardı sağlayabilmek için yapılan devlet yardımları, başka kişiler tarafından bakımı sağlanan muhtaç engelliler için yapılan yardımlar son olarak da engel türü ve derecesi oranında araç gereç ve ulaşım yardımı olarak yapılmaktadır. Bu dört ana başlık altında toplanan yardımların tamamından bir engelli bireyin yararlanabilmesi için engel durumunun sürekli olması ve zihinsel engelli olması gerekmektedir. Yapılan bu yardımların yanında engellilik derecesine bağlı olarak sosyal yardım kuruluşları, belediyeler ve bu konu ile ilgili bakanlıklar tarafından engellilere yönelik olarak protez, tekerlekli sandalye, araç alımı ve ücretsiz taşımacılık ile ilgili yardımlar uygulanmaktadır. Engel derecesi %33 olan engelli bireylere engel durumunun değişmediği sürece ücretsiz seyahat imkanı sunulmaktadır. Yaşamını tek başına idame

ettiremeyen başka bir kişiden yardım alarak yaşayabilen engellilere yapılan yardımlarda engel derecesinin %75 olması durumunda engellinin bakımını sağlayan bireye de yardım yapılmaktadır. İspanya’da kamu ve en az 50 işçinin çalıştığı özel sektör firmalarında engelli birey çalıştırma zorunluluğu %2’dir (Çakar, 2007:1-21).

1.2.5.6. İsveç

İsveç’te engelli bireyler için ister kendi evinde isterse grup evlerinde yaşayan engelli bireyler bireysel asistan yardımını devletten talep edebilir. Bu destek sisteminde psikolog, konuşma terapisti kesinlikle yer almaktadır ve bu yardımlar engelli bireylere ücretsiz olarak verilmektedir. Engelli bireylerin ulaşımının sağlıklı bir şekilde sağlanabilmesi için araçlar erişilebilirlik şeklinde dizayn edilmiştir. Ülkede kamu çalışanlarına farkındalık eğitimi için tekerlekli sandalye ile gezmeleri konusunda eğitimler düzenlenmektedir. İsveç’te tüm engelli bireylerin aynı okula gitmeleri konusunda çalışma yapılmıştır. Engelli bireyler için bireysel ders programları oluşturulmakta ve özel eğitimleri için materyaller sağlanmaktadır. Devlet tarafından erişilebilir medya ajansı kurulmuş böylelikle engelli bireylerin medya ve edebiyata erişimi sağlanmıştır. Okuma güçlüğü çeken engelli bireyler için “8 sayfa isimli” bir haftalık gazete çıkarılmaktadır. Bu gazetede İsveç’teki yaşanan olaylar basit bir şekilde anlatılmaktadır (Birinci ve Tümerkan Albayrak, 2017:64-100).

1.2.5.7. Türkiye

Türkiye’de engelli birey ve ailesi ile alakalı sosyal ve ekonomik içerikli yardım ve destekleri farklı boyutlarda değerlendirmek mümkündür.

Engelli Bireyler İçin Ücretsiz ve İndirimli Seyahat Hakkı

Engel oranı %40 ve üzeri olan engelli bireyler bu hizmetten yararlanmaktadır. Ağır engelli bireylerin birlikte seyahat ettikleri sadece bir refakatçisine ücretsiz ve indirimli seyahat hakkı tanınmaktadır. Bu kişiler deniz yollarının ve demir yollarının şehir içi ve şehirlerarası hatlarından, belediyeler, belediyeler tarafından oluşturulmuş şirketler, birlikler, müesseseler ve işletmeler veya belediyeler tarafından etkinleştirilmiş özel şirketlere ait şehir içi toplu taşıma hizmetlerinden ücretsiz olarak

yararlanmaktadır (Engeliler Veri Tabanı Oluşturulmasına ve Engellilere Kimlik Kartı Yönetmeliği, 2014).

Özel Eğitim Gereksinimi Olan Aile Üyelerine İlişkin Memurların Tayin Hakkı

Devlet memurlarından; hayatını başka bir bireyin yardımı ve bakımı olmadan devam ettiremeyecek derecede engelli olduğu sağlık kurulu raporu ile tespit edilen kişinin eşi, çocukları ile kardeşlerinin memuriyet mahalli dışında resmi veya özel eğitim ve öğretim kuruluşlarından eğitim ve öğretim yapacaklarının, özel eğitim değerlendirme kurulu tarafından belgelendirilmesi halinde ilgilinin talebi üzerine eğitim ve öğretim kuruluşunun bulunduğu il ve ilçeye ataması yapılır (Devlet Memurları Kanunu, 1965).

Kamuda sürekli işçi kadrosu ile görev yapan ve en az %40 engel oranı olan işçiler ile ağır engelli raporlu eşi veya bakmakla yükümlü olduğu birinci derece kan bağı bulunan işçilerde engellilik durumundan kaynaklanan gerekçelere dayalı olarak kurum içinde yer değişikliği talebinde bulunabilir. Ailenin engel durumu devam ettiği sürece kurum ve kuruluşlarca isteği dışında işçinin görev yeri değiştirilemez (Kamuda Geçici İş Pozisyonlarında Çalışanların Sürekli İşçi Kadrolarına veya Sözleşmeli Personel Statüsüne Geçirilmeleri, Geçici İşçi Çalıştırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 2007).

Engelli Devlet Memurları Tayin Hakkı

Engelli sağlık kurulu raporunda en az %40 engel oranı olan devlet memurları ile ağır engelli raporlu ve bakmakla yükümlü olduğu birinci derece kan bağı bulunan memurlar bir defaya mahsus olmak üzere kısıtlayıcı hükümlere tabi olmaksızın engellinin durumundan kaynaklanan gerekçelere dayalı olarak yer değişikliği talebinde bulunabilir (Devlet Memurları Kanunu, 1965).

Engelli Çocuğu Olan Çalışan Anne ve Babaların İçin Mazeret İzni Kullanma Hakkı

Memurların en az %70 engel oranında ya da süreğen hastalığı olan çocuğunun(çocuğun evli olması durumunda eşinin de en az %70 engel oranının olması şartı ile) hastalanması halinde sağlık raporuna dayalı olarak anne ve babadan sadece biri tarafından kullanılması kaydıyla 1 yıl içinde veya bölümler halinde 10 güne kadar mazeret izni kullanabilir (Devlet Memurları Kanunu, 1965).

Kamuda Çalışan Bireylere Mesai Saatleri Konusunda Kanunen Bakmakla Yükümlü Olduğu Engelli Birey İçin Uygulanan Haklar

Kamuda çalışan kişiler için bakmakla yükümlü oldukları engelli aile bireylerinin bakıma muhtaç oldukları mevzuata göre alınmış geçerli engelli sağlık kurulu raporu ile belgelendirilmesi şartı ile engelli bireylerin günlük bakımı için izin kullanımda gerekli kolaylık sağlanmaktadır. Bunlar, personele mesai dışından nöbet görevinden muaf tutulması ve gece mesaisine kalmaması hakkı tanımaktadır (Sendikal Gelişeler Doğrultusunda Alınacak Önemleri Kapsayan Başbakanlık Genelgesi, 2010).

Hasta Alt Bezi Bedeli Hakkı

Hastalığı nedeni ile “mesane veya rektum” kontrolünün olmadığı (çocuklar için 2 yaşını tamamlamış olmak kaydı ile) ve hasta altı bezi kullanması gerektiği belirtildiği uzman doktor raporuna dayandırılarak reçete düzenlenmesi halinde ihtiyaca binaen kullanılması öngörülen hasta alt bezine ait fatura bedelleri birer aylık devreler halinde aileye ödenmesi devlet tarafından yapılmaktadır (Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı Genelgesi, 2013).

Tekerlekli Sandalye Bedeli Hakkı

Bireyin engel durumuna bağlı olarak ve uzman doktorlar tarafından düzenlenen engelli sağlık kurulu raporunda bu durumu tespit edilen engelli bireyin tekerlekli sandalye ihtiyacı devlet tarafından karşılanmaktadır (Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı Genelgesi, 2013).

Engelliliğe Bağlı Gelir Vergisi İndirimi Hakkı

Engelli bireyin serbest meslek erbabı ile bakmakla yükümlü olduğu engelli kişisi bulunan serbest meslek erbabı basit usulde vergilendirilenlerden ticari ve ücretli durumuna girmeksizin imalat, tamirat ve küçük sanat işleri ile uğraşan engelli bireyi olan kişiler ve engelli bireyler bu indirimden yararlanmaktadırlar (Engelli Bireyler İçin Vergi Rehberi, 2017).

Engelinin Sahip Olduğu Konutta Vergi Muafiyeti Hakkı

Engelli bireylerin ikamet ettikleri evin 200 metrekareden küçük ve tek konutu olan engelliler emlak vergisinden muaftır (Engelli Bireyler İçin Vergi Rehberi, 2017).

Taşıt Alımlarında Özel Tüketim Vergisi İndirimi Hakkı

Engel oranı %90 ve üzerinde olan engelli bireyler için iki tür özel tüketim vergisi indirimi uygulanmaktadır. Bunlardan birincisi taşıtın tadilat aranmadan istisnai uygulamasıdır.

1600 santimetreküp veya altında motor silindir hacmine sahip olan otomobili, panelvan, arazi aracı vb. taşıtlar için,

2800 santimetreküp ve altı motor silindir hacmine sahip eşya taşımaya mahsus panelvan, kamyonet vb. taşıtlar için,

Motor silindir hacmine bakılmaksızın motosikletler için,

Engelli bireylerin engel derecesi %90 veya daha fazla olan engelliler tarafından 5 yılda bir defaya mahsus olmak üzere özel tüketim vergisinden muaftırlar. Bu durumda engelli bireyin taşıtı bizzat kullanma şartı aranmaz.

İkinci durumda ise engelli bireyin engellilik durumu nedeni ile taşıtı bizzat kullanamayacak ve sürekli olarak tekerlekli sandalye veya sedye kullanmaları gerektirecek nitelikte olduğu yetkili sağlık kurulundan alınmış engel sağlık kurulu raporunda bu durum tespit edilmiş ve engel derecesi %90 ve üzerinde olan engelliler 5 yılda bir defaya mahsus olmak üzere ilk özel tüketim vergisinden muaftır. Bu durumda engelli bireyin seyahat edebilmesi için uygun tertibatın yapılması zorunludur (Engelli Bireyler İçin Vergi Rehberi, 2017).

Son olarak engellilik derecesi %90 ve üzeri olan engelliler tarafından muaf olarak bizzat ithal edilen araçlar tescil belgelerine ve bilgisayar kayıtlarına araç sahibi engelli bireyin eşi, mümessili ile üçüncü dereceye kadar kan ve sıhrî hısımlarından bir sürücü veya noterce düzenlenmiş iş akdine bağlı bir sürücü tarafından kullanılması zorunlu olmaktadır. Bu durumda 5 yıl içinde hakkın vekaletname ile devredilmesi, aracın kiralanması veya ödünç verilmesi yasaktır (Karayolları Trafik yönetmeliği, (1997).).

Katma Değer Vergisi Muafiyet Hakkı

Engelli bireylerin eğitimleri, meslekleri, günlük yaşamları için özel olarak üretilmiş her türlü araç gereç ve özel donanımlı bilgisayar programları katma değer vergisinden muaftır (Katma Değer Vergisi Kanunu, 1984).

Muhtaç Aylığı Hakkı

18 yaşından büyük engelli bireylere ve 18 yaşından küçük engelli çocuğu bulunan anne veya babalara muhtaç aylığı bağlanmaktadır. Bu yardımdan yararlanabilmek için bazı koşullar şunlardır:

- %40 ve üzeri engel derecesi olan bireyler
- Sosyal güvencesi olmayanlar
- Herhangi bir geliri ve aylığı bulunmayanlar
- Mahkeme kararı ile korunma altına alınmamış olanlar
- Herhangi bir gelir getirici taşınır veya taşınmaz malı bulunmayanlar, bu yardımdan yararlanabilirler (Vakıflar Yönetmeliği, 2008).

Engellilere Yönelik Meslek Eğitim Faaliyetleri Hakkı

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde işitme engelliler çok programlı liseleri, ortopedik engelliler meslek liseleri, zihinsel engellilere yönelik mesleki eğitim merkezleri, iş eğitim merkezleri ve yetişkin zihinsel engelliler iş eğitim merkezleri engellilere yönelik eğitim programları düzenlemektedir. Ayrıca Türkiye İş Kurumu ve Milli Eğitim Bakanlığı Çıraklık Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü engellilere yönelik meslek edinme kursları düzenlemektedir (Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliğinin Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 2018).

İş Yerlerinde Engelli Birey Çalıştırma Zorunluluğu

İşverenler 50 ve üzerinde işçi çalıştırdıkları özel sektör iş yerlerinde %3 engelli birey, kamu iş yerlerinde ise %4 engelli bireyi meslek, beden ve ruh durumuna uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdür. Aynı il sınırlarında birden fazla iş yeri bulunan işverenin bu kapsamda çalıştırmakla yükümlü olduğu işçi sayısı toplam işçi sayısına göre hesaplanır. Bunun yanında kendisine verilen kontenjanın üstünde engelli işçi çalıştıran ya da engelli birey çalıştırma zorunluluğu olmamasına rağmen engelli birey çalıştıran iş yerlerinde bu şekilde çalıştırdıkları her bir engelli birey için primi esas kazanç alt sınırı üzerinden hesaplanan sigorta primine alt işveren hissesin tamamı Hazinece karşılanır (İş Kanunu, 2003).

Müze ve Ören Yerleri Girişinde Engelli Bireylere İndirim Hakkı

Müze ve ören yerlerine engelli birey ücretsiz olarak girebilmektedir. Engelli birey kimliğini ibraz etmek koşulu ile milli park, tabiatı koruma alanları ve tabiat parklarına ücretsiz olarak girebilmektedir (Müze ve Ören Yerlerin Girişlerinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönerge, 2018).

Engelli Bireylerin Erişilebilirliğine Uygun Düzenlemesi Kanunu

Engelli bireyler kentlerin her alanında erişilebilirliğinin sağlanması için imar planlarında, kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda Türk Standartları Enstitüsünün ilgili standartlarına uyulması zorunludur (İmar Kanunu, 1985).

Engelli bireyin oturduğu konutun engel durumuna uygun olarak düzenlenmesi için apartman, site gibi konutlarda yaşayan kişilere getirilen yasal düzenleme ile engelli bireylere uygun tadilat yaptırma zorunluğu getirilmiştir (Kat Mülkiyeti Kanunu, 1965).

Engelli Bireyler İçin Ayrılmış Park Yerleri

Otoparkların yapımında Türk Standartları Enstitüsünün ilgili standartlarına uyulması, umumi bina, bölge otoparkları ve genel otoparklarda giriş-çıkış ve asansörlerin en yakın yerlerinde birden az olmamak şartıyla her 20 park yerinden birine engelli işareti konularak engelli bireylere ayrılması zorunludur (Otopark Yönetmeliği, 2018).

Engelli Bireyin Bakım Hizmetleri Hakkı

Resmi ve özel bakım merkezlerinde bakıma ihtiyacı olan engelli bireylere yatılı ve gündüzlü bakım hizmetleri uygulanmaktadır. Bakıma ihtiyacı olan engelli bireylerin ikametgah adreslerinde evde bakım hizmeti verilmektedir. Bu kapsamda bu hizmetten engelli bireyin yararlanabilmesi için ilk koşul tam teşekküllü bir devlet hastanesinden alınacak engelli sağlık kurulu raporunda engel oranı %50 ve üzerinde olup “ağır engelli evet ibaresi” yer alması gerekmektedir (Özürlülük Ölçümü, Sınıflandırılması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporu Hakkında Yönetmelik, 2010).

Engelli sağlık kurulu raporunun uygun olmasından sonra engelli bireyin hanesine her ne ad altında olursa olsun her türlü gelir toplamı esas alınmak suretiyle hanede bulunan birey sayısına göre kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarının, bir aylık net asgari ücret tutarının 2/3 ünden az olması durumunda engelli evde bakım heyeti

tarafından tespit edilmesi durumunda engelli bireyin ailesi bu hizmetten yararlanabilir (Bakıma muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Hizmetleri Esaslarını Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik, 2013).

Engelli Aylığı Hakkı

Halkımız tarafından “engelli aylığı” olarak bilinen 2022 sayılı kanun maddesinde bağlanan aylıktır. Ekonomik yoksulluk içinde bulunan, 18 yaşından büyük engelli bireyler ve kanunen bakmakla yükümlü olduğu 18 yaşından küçük engelli bireyin yakına Türk Vatandaşı olma şartı ile engelli aylığı bağlanmaktadır. Devlet tarafında verilen bu ekonomik destek 3 aylık olarak verilmektedir. Engelli bireylerin engellilik oranları engelli aylığının miktarını değiştirmektedir. Yetkili bir hastaneden alınan engelli sağlık kurulu raporuna göre engel oranı %40-%69 arasında olan engelli bireyler ile %70 ve üstünde engel oranı olan engelli bireyler ve bakmakla yükümlü olan bireye verilen aylık miktarları farklılık göstermektedir. Bu yardımı alabilmek için aileye giren her türlü gelirlerin toplamının aylık ortalamasının kanunen belirlenen muhtaçlık sınırının altında olmaması koşuluna göre bu yardımdan yararlanılmaktadır (65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, 1976).

1.2.6. Konuyla İlgili Yapılan Ulusal ve Uluslararası Çalışmalar

Bir literatür değerlendirmesi boyutu olan bu bölümde, engelli bireye sahip aileler ve engellilik üzerine ekonomik ve sosyal içerikli olarak yapılmış çalışmalar ele alınarak bir değerlendirme ve mukayese imkanı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu araştırmalar aşağıdaki gibidir.

Wild ve Rasenbloom (1985), birden fazla engeli olan çocukların ailelerinin yardım alma durumları üzerine yapmış oldukları araştırmada ailelerin en fazla tıbbi bakım, sosyal destek ve bilgi desteği gereksinimlerine ihtiyaçları olduğunu tespit etmişlerdir.

Akkök ((1989).), öğretilbilir ve eğitilebilir düzeyde zihinsel engelli, otistik ve öğrenme güçlüğü olan çocukların ailelerinin kaygı düzeylerini araştırmıştır. Araştırma 28 anne 12 baba üzerinde gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda engelli çocuğun

bağıllık durumu, engel derecesi ve maddi gereksinimler annelerde endişe seviyesini arttırdığı tespit edilmiştir.

Dowding ve Barry (1990), Arens ve Molteno ((1989).) yapmış oldukları araştırmalarda engelli bireye sahip ailelerin ekonomik, sosyal ve kültürel seviyeleri ile hastalıkların görülme sıklığı, engelliliğin sebepleri ve engelli bireylerin tedavileri arasında ilişki olduğunu saptamışlardır.

Sucuoğlu (1995), otistik ve zihinsel engelli çocuğu olan anne ve babaların gereksinimlerini belirlemek amacı ile yapmış olduğu araştırmanın sonucunda engelli çocuğun eğitimi için ulaşımın ücretsiz olması ve bütün eğitim kurumlarından yararlanması gibi sosyal ve ekonomik gereksinimlerinin olduğunu tespit etmiştir. Bu araştırma 45 anne ve 44 babaya uygulanmıştır.

Akçamete ve Kargın (1996), işitme engelli çocuğu olan annelerin gereksinimlerini belirlemek için yapmış oldukları çalışmanın sonucunda annelerin gereksinimlerinin en önemlisi bilgi gereksinimi olduğunu, sırasıyla maddi desteğe ihtiyaçlarının olduğunu ve sosyal desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

Mert ((1997).), farklı engel gruplarında çocuğu olan ailelerin gereksinimlerini belirlemek için yapmış olduğu araştırmanın sonucunda ailelerin gereksinimleri ile ilgili olarak ekonomik düzeylerinin ve eğitim seviyelerinin yaşanan gereksinim düzeylerinde belirleyici olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Reyes ve diğerleri (1999), Porto Riko' da ve Florida'da yaşayan engelli çocuğa sahip annelerin algıladıkları gereksinim ve algıladıkları destek üzerine bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırmanın sonucunda Porto Riko'daki annelerin Florida'daki annelere oranla daha fazla sosyal desteğe ve bilgi gereksinimine ihtiyaç duyduklarını saptamışlardır. Araştırmaya Porto Riko'da yaşayan 55 ve Florida'da yaşayan 39 anne katılmış toplam 94 anne ile görüşme düzenlenerek gerçekleştirilmiştir.

Mutua ve Dimitrov (2001), zihinsel engelli çocuğa sahip anne ve babaların gelecek yaşama ilişkin beklentileri, engel türü ve derecesi değişkenleri açısından araştırmalarını gerçekleştirmişlerdir. Araştırmaya zihinsel engelli çocuğa sahip 67 anne ve baba katılmıştır. Araştırmanın sonucu olarak ağır derecede zihinsel engelli çocuğa sahip olan anne ve babaların diğer engel seviyesinde zihinsel engelli çocuğa sahip olan

anne ve babalara nazaran çocuklarını gelecekleri konusundaki beklentilerinin daha düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir.

Şan (2002), engelli çocuğa sahip anne ve babalarının yıllara göre belirlenmesi ve değerlendirilmesi üzerine yapmış olduğu araştırmanın çıktıları olarak ailelerin yaşamış oldukları psikolojik, sağlık, eğitim, sosyal ve ekonomik sorunların anne ve babalar açısından farklılığın olmadığını saptamıştır.

Toros (2002), bedensel ve/veya zihinsel engelli çocukların sosyal ve demografik özelliklerinin annelerde depresyon ve evlilik uyumları üzerine yapmış olduğu araştırmanın sonucunda engelli çocuğa sahip annelerin sosyal destek gereksinimlerinin normal çocuğa sahip annelere göre daha yüksek olduğunu saptamıştır.

Kaner (2004), zihinsel ve işitme yetersizliğine sahip çocukların anne ve babalarının yaşadıkları stres ve aldıkları sosyal destek sistemi üzerine yapmış olduğu çalışmanın sonucunda anne ve babaların yaşadıkları stres ile almış oldukları sosyal desteğin ailenin işlevini önemli ölçüde etkilediğini tespit etmiştir.

Aslanoğlu (2004), otistik, zihinsel, işitme, görme ve bedensel engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin aile içi iletişim üzerine yapmış olduğu araştırma sonucunda ekonomik geliri düşük olan ailelerin olumsuz davranış gösterdiklerini tespit etmiştir.

Pilusa (2006), zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerine etkisi üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın sonucunda elde ettiği bulgular zihinsel engelli bireyin aile ekonomisine getirdiği yük, maddi sıkıntılar, bilgi eksikliği ve aileye verilen hizmetlerin gereksinimlerini karşılayamaması aile işlevi üzerinde negatif yönde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Altuğ ve diğerleri (2006), zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşadıkları güçlükleri saptamak ve yaşanan güçlüklerin sosyal ve demografik etkileri üzerine yapmış olduğu çalışmanın sonucunda bazı bulgulara ulaşmıştır. Bu bulgular doğrultusunda ailelerin yaşamış oldukları sorunlar ile ekonomik durumu, engelli bireyin aile ekonomisine getirdiği ek maliyet ve sosyal destek gibi bazı değişkenler ile arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir fark tespit etmişlerdir.

Natan (2007), zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin duygusal süreçlerini anlamak, normal çocuğu olan annelere göre kaygı ve depresyon seviyeleri açısından

farlılıklarını belirlemek ve sunulması gereken hizmetlerin kalitesinin yükseltilmesi üzerine yapmış olduğu araştırmanın sonucunda elde ettiği veride, zihinsel engelli çocuğu olan anneler arasında düşük düzeyde ekonomik geliri olan annelerin depresyon düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Fitzpatrick ve diğerleri (2008), işitme engelli çocuğa sahip ailelerin gereksinimlerini ve engelli çocuk için sunulan hizmetlerin belirlenmesi için araştırma yapmışlardır. Bu araştırma sonucunda ailelerin bilgiye ulaşma ve sosyal destek konularında gereksinimlerinin olduğunu tespit etmişlerdir. Araştırma 21 anne ve babaya uygulanmıştır.

Kurt ve diğerleri (2008), zihinsel engelli çocuğa sahip anne ve babaların yaşadıkları güçlükler ve bunlara ilişkin etmenleri belirlemek amacı ile yapmış oldukları araştırma sonucunda anne ve babaların %44,6' sının çevreden herhangi bir destek almadıklarını saptamışlardır.

Üstüner Top (2008), meslek eğitim okulu ve iş eğitim okulunda okuyan zihinsel çocuğa sahip ailelerin psikolojik ve sosyal durumlarını belirlemek için yapmış olduğu çalışmanın sonucunda ailelerin ekonomik düzeylerinin ailenin yaşamış olduğu duygusal sorunlar ile arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını tespit etmiştir.

Lüle (2008), Ankara ili Keçiören ilçesi Sosyal Yardımlaşma ve Danışman Vakfından yardım alan engelli bireye sahip ailelerin sorunlar ve sorunlarla başa çıkma tarzları üzerine bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmanın sonucunda sosyal destek sisteminden yararlanan ailelerin kendilerine güvenlerinin yüksek olduğu, sosyal destek sisteminden yararlanmayan ailelerin sorunlar karşısında çaresizlik içinde olduklarını tespit etmiştir.

Karadağ (2009), engelli çocuğu olan annelerin yaşadıkları güçlükleri aileden alınan sosyal destek ve umutsuzluklar üzerine bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmanın sonucunda engelli çocuğa sahip ailelerin, engelli bireyin aile gelirine ek bir külfet getirdiğini ifade eden annelerin sosyal destek sisteminden yararlanma seviyelerinin düşük ve umutsuzluk seviyelerinin yüksek olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca engelli çocuğa sahip olan ailelerin psikolojik ve sosyal hizmetlere gereksinim duyduklarını tespit etmiştir.

Kılıç (2009), fiziksel engelli çocuğun evde bakım gereksinimlerinin aileye etkisini belirlemek amacı ile yapmış olduğu araştırmanın çıktıları olarak engelli bireyin aileye sosyal, duygusal ve fiziksel sorunlar getirdiğini tespit etmiştir. Çalışma 201 fiziksel engelli çocuğa sahip aileye uygulanmıştır.

Öztürk (2011), engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin ve aile yükünün belirlenmesine yönelik bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmanın sonucunda ailelerin sosyal sorunları arttıkça bilgi gereksiniminin arttığını ayrıca sorunların artması ile gereksinimlerinin de arttığını ve bu durumların maddi düzeyle ve engellinin engel türüne göre farklılıklar gösterdiğini tespit etmiştir.

Yapılan araştırmalar sonucu ulaşılan bulgularda, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin engelli bireyin aile içerisinde oluşturduğu sorunların ve gereksinimlerin giderilmediğinde aile işlevi üzerinde olumsuz sonuçlar doğurduğu, ekonomik açıdan önemli sorunlar yaşadığı, sosyal gereksinimlerini yeterince karşılayamadığı ve önemli düzeyde desteğe ihtiyaç duydukları gözlenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

AMPİRİK ÇERÇEVE, BULGULAR VE YORUMLAR

2.1. AMPİRİK ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmanın probleminin tanımlanması, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın varsayımları, araştırmanın sınırlılıkları, araştırmanın yöntemi, araştırmanın evren ve çalışma kümesi, veri toplama aracı, verilerin işlenmesi ve çözümlenmesine ilişkin gerekli açıklamalara yer verilmiştir.

2.1.1. Araştırmanın Probleminin Tanımlanması

Türkiye’de engellilere ve ailelerine yönelik bilimsel çalışmaların yetersiz olduğundan bahsedilebilir. Kurumsal çerçevede bahsedilen yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalar daha çok engelli çocuğa sahip aileler ve anne babalar üzerine olduğu bilgisini vermektedir. Engelli bireye sahip aileler ve engelliler üzerine yapılan çalışmaların daha çok kurumsal boyutlu ve sosyal politika içerikli genel çalışmalar olduğu söylenebilir. Ancak bunların da mevcut sorunların tespiti ve çözümü konusunda çok yeterli olduğu söylenemez.

Zihinsel engelli bireye sahip aileler diğer engel gruplarında engelli bireye sahip olan ailelere oranla daha çok zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Nedeni ise zihinsel engelliliğin oluşması, fiziksel engelliliği de beraberinde getirmesidir. Bu kapsamda ailelere sağlanan hizmetlerin gereksinimleri karşılayamaması, devlet tarafından ailelere verilen hizmetlerin engel grubunun özelliklerine göre veriliyor olmaması ailelerin yaşamış oldukları sorunları ve gereksinimlerin giderilmesine çok da katkı sağlamamaktadır.

Ailelerin yaşamış olduğu en önemli sorunların ve gereksinimlerin başında, zihinsel engelli bireyin aileye getirmiş olduğu ekonomik ve sosyal yük gelmektedir. Ailenin sosyal güvencesinin olmaması, maddi gücünün düşük olması, engelli bireyin temel gereksinimlerinin fazla olması, ailenin sosyal çevresinden soyutlanması, toplum içinde yer alamaması, aile işlevinde sorunların ortaya çıkmasına ve aile bireylerinin psikolojik ve fiziksel sorunlar yaşamasına neden olmaktadır.

Bu doğrultuda zihinsel engelli bireye sahip ailelerin sorunların ve gereksinimlerinin neler olduğu ve bunları etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve bilinmesi yapılacak olan çalışmanın ana problemini oluşturacaktır.

Zihinsel engelli bireye sahip ailelerin sorunlarını ve gereksinimlerini bir dışlinin içinde bulunan çarklara benzetebiliriz. Çarklardan birinde meydana gelen bir sorun diğer çarkların da sağlıklı işlemesine engel olacaktır. Aile kurumunun ve onu işleten sistemin sağlıklı çalışabilmesi için, söz konusu ailelerin sorunları ve gereksinimlerinin bütüncül bir bakış açısıyla ele alınması, psikolojik, sosyal ve ekonomik boyutla çok yönlü incelenmesi gerekmektedir.

Bu araştırmanın temel problematiği; zihinsel engelli bireye sahip ailelerin demografik özelliklerinin belirlenmesi, ailelerin sorunların ve gereksinimlerinin saptanması ve bu sorunların ve gereksinimlerin aile işlevini hangi yönde etkilediğinin belirlenmesidir. Yapılan araştırmalardan yola çıkarak zihinsel engelli bireye sahip ailelerin yaşamış oldukları ekonomik ve sosyal sorunlarının incelemesi ve bu sorunlara kamu ve sosyal boyutlu ne tür stratejik çözümler üretilebileceği amaçlanmaktadır.

Türkiye’de engelli bireylere ve ailelerine yönelik sosyal politikalar, onlara yönelik danışmanlık hizmetleri, engelli bireylerin engel türüne göre eğitim planlamalarının ve ailelerin sosyal ekonomik hakları konusunda bilgi ve bilinç düzeylerinin yeterli olmadığı düşünülmektedir. Bu temel hipotezden hareketle bu çalışma ile ailelerin sorunlarını ve gereksinimlerinin saptanması ve yeni sosyal politikaların geliştirilebilmesi ve reelde mevcut politikaların daha rasyonel boyuta getirilebilmesine de katkı sağlamayı hedeflemektedir.

2.1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı zihinsel engelli bireye sahip ailelerin demografik özelliklerinin belirlenmesi, ailelerin sosyal ve ekonomik sorunlarının tespiti ve sosyal ve ekonomik gereksinimlerinin belirlenmesidir. Ayrıca ailelerin yaşamış oldukları sorunlarının ve gereksinimlerinin zihinsel engelli bireyin engel derecesine, engel türüne ve aile yapılarına göre değişip değişmediğini tespit edilmesidir.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda aşağıda belirtilen sorunların cevabı aranmaya çalışılacaktır;

- Zihinsel engelli bireye sahip ailelerin demografik özellikleri nelerdir?
- Zihinsel engelli bireye sahip ailelerin sorunları (sosyal, ekonomik, psikolojik, eğitim, fiziksel alanlara ilişkin) nelerdir?
- Zihinsel engelli bireye sahip aileler ne tür gereksinimlere (sosyal, ekonomik, bilgi ve eğitim, psikolojik destek, fiziksel bakım gereksinimlerine ilişkin) ihtiyaç duymaktadırlar?
- Zihinsel engelli bireye sahip ailelerin demografik özellikleri ile yaşamış oldukları sorunlar arasında bir ilişki var mıdır?
- Zihinsel engelli bireye sahip ailelerin demografik özellikleri ile aile gereksinimleri arasında bir ilişki var mıdır?

2.1.3. Araştırmanın Önemi

Zihinsel engelli bireylere ve ailelerine yönelik yapılan bilimsel çalışmalar incelendiğinde yaşanmakta olan sosyal ve ekonomik sorunların belirlenmesine ve gereksinimlerinin saptanmasına ilişkin yapılan araştırmaların sayısı ve içerik itibarıyla yetersiz olduğu görülmektedir.

Bu çalışma ile zihinsel engelli bireye sahip ailelerin sorunları tespit edildikten sonra bu sorunların giderilmesine yönelik mevcut sosyal politikaların değerlendirilmesi, geliştirilmesi ve yeni sosyal politikaların oluşturulması açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın; başta sosyal hizmet merkezleri olmak üzere yerel yönetimler, özel eğitim merkezleri gibi zihinsel engelli bireye ve ailelerine hizmet sunan kamu ve özel kurumlarının hizmet politikalarının, belli bir toplam kalite çerçevesinde sunulmasına katkı sağlayacak veriler elde edebilmesi açısından da öneme sahip olduğu söylenebilir.

2.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Erzurum Palandöken İlçesi, Sosyal Hizmet Merkezin Engelli Evde Bakım Biriminden aktif olarak hizmet alan zihinsel engelli bireye sahip aileler üzerine yapılmıştır. Sınırlı bir alan çalışması olarak planlanan bu çalışmadan elde edilen veri yöntemlerle daha geniş kapsamlı çalışmalar yapılabilir.

2.1.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini zihinsel engelli bireye sahip aileler oluşturmaktadır. Zihinsel engelli bireye sahip tüm ailelerin belirlenmesi ve bu aileler ile görüşmelerin yapılabilmesi bir bütün olarak mümkün olmadığı ve bu konuda ulusal bir veri kaynağı ve çalışma bulunmadığı için sınırlı bir örneklem ile birincil veri kaynakları kullanılarak yapılmıştır.

Araştırma örnekleminin bilimsel olarak geçerli ve güvenilir olması amacı ile, ulaşılması gereken zihinsel engelli bireye sahip aileler evreninin istatistiksel olarak tespit edilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda öncelikle ulusal, bölgesel ve kentsel boyutuyla zihinsel engelli birey ve ailelerine yönelik istatistikler ele alınmış ve bir evren belirlenmeye çalışılmıştır. Ancak ulusal düzeyde yapılacak bir araştırmanın sınırlılıkları ve zorlukları göz önünde bulundurulduğunda araştırma evreni olarak Erzurum Palandöken ilçesinde kayıtlı engelli bireylere sahip aileler ele alınmıştır. Erzurum Palandöken Sosyal Hizmet Merkezinden Evde Bakım Hizmetinden yararlanan zihinsel engelli bireye sahip aileler hesaplanmış ve 620 olarak tespit edilmiştir. Yapılan hesaplamalar sonucunda toplam 620 aile için araştırma sonucunun güvenilir olması amacı ile 237 aileye ulaşılması gerektiği bulunmuştur (%5 önem düzeyi). Bu doğrultuda 300 aileye veriye dayalı anket uygulanmış ve 245 anket ile araştırma yapılmıştır.

2.1.6. Veri Toplama Araçları

Çalışmada öncelikle konu ile ilgili ulusal istatistiksel ve diğer kurumsal kaynaklardan elde edilen ikincil verilerden yararlanıldığı gibi, uygulanan anketlerde birinci elden elde edilen veriler üzerinde analiz yapılmıştır.

Araştırmada kullanılan anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm zihinsel engelli bireye ve ailesine ait demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular, ikinci bölüm zihinsel engelli bireye sahip ailelerin sosyal ve ekonomik gereksinimlerini belirlemeye yönelik sorular, üçüncü bölüm ise zihinsel engelli bireye sahip ailelerin sosyal ve ekonomik sorunları belirlemeye yönelik sorulardır.

Ayrıca araştırmacılar tarafından daha önce yapılmış anket formları incelenerek ve araştırmanın amacına uygun olan sorular gözden geçirilmiştir. Ailelerin ve engelli

bireylerin; cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, sosyal güvence durumu, aylık gelirleri, aile tipleri, yaşadıkları yer, çocuk sayısı, engelli bireyin engel nedeni, engellilik düzeyi gibi soruların yer aldığı bölümler eklenmiştir.

2.1.7. Araştırmanın Yöntemi

Aile Gereksinimlerini Belirleme Ölçeği Bailey ve Simeonsson (1988) tarafından işitme engelli çocuklara sahip aileleri için geliştirilmiştir. Ölçek Sucuoğlu (1995) tarafından zihinsel engelli ve otistik çocuğa sahip ailelerin gereksinimlerini belirlemek için Türkçeye çevrilmiştir. Ölçek için geçerlilik ve güvenilirlik testi yapılmıştır (Kargın vd., 2001:13-24).

Zihinsel engelli bireye sahip ailelerin beslenme, barınma, giyim, eğitim, ulaşım gibi ekonomik gereksinimlerini içeren sorulardan oluşmaktadır. Ayrıca zihinsel engelli bireye sahip ailelerin bilgi, zaman ve akrabalık ilişkileri gibi sosyal gereksinimlerini içeren sorular da bu ölçekte kullanılmıştır.

Aile Yüğü Değerlendirme Ölçeği Sarı ve Başbakkal (2008) tarafından zihinsel engelli çocukların ailelerin yükünü belirlemek için geliştirilmiştir.

Bu ölçek zihinsel engelli bireye sahip ailelerin bütçeleri, harcamaları, çalışma zorunlulukları, borçlanma durumları gibi ekonomik sorunlarını içeren sorulardan oluşmaktadır. Ayrıca zihinsel engelli bireye sahip ailelerin eğlence, misafir kabul etme, gezmeye gitme, toplumdan dışlanma ve damgalayıcı davranışlar gibi sosyal sorunlarını içeren sorular da bu ölçekte kullanılmıştır.

Ankette sorulan soruların Likert tipi 3'lü ölçek kullanılmasının asıl amacı, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin çoğunluğunun eğitim düzeylerinin düşük olmasından ve aileler tarafından daha kolay anlaşılabilmesidir.

2.1.8. Verilerin Değerlendirilmesi

Çalışmaya katılan ve uygun bulunan 245 katılımcıdan alınan cevaplar doğrultusunda, betimsel istatistik tekniklerinde yüzde, frekans, standart sapma ve aritmetik ortalama teknikleri kullanılmıştır. Ayrıca bazı değişkenler açısından ailelerin görüşleri arasında farklılık olup olmadığı ve farkların hangi sorulardan kaynaklandığını

saptamak için bağımsız gruplar için t-testi ve One Way Anova Testi kullanılmıştır. Sonuçlar %95 güven aralığında, anlamlılık $p < 0,05$ düzeyde değerlendirilmiştir. Anket formlarının değerlendirilmesinde SPSS 16.0 istatistik programı uygulanmıştır.

2.2. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Bu kısımda bulgular, öncelikle aileler demografik özellikleri itibariyle, daha sonra yaşamış oldukları ekonomik ve sosyal gereksinimleri ve sorunları ayrı ayrı belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara göre istatistiksel anlamlılıkları açısından yorumlanmıştır.

2.1.1. Ailelerin Demografik Özellikleri

Bu bölümde öncelikle zihinsel engelli bireye sahip aileler ile ilgili tanımlayıcı demografik özellikler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 1 ve tablo 17 arasında görüşülen aile bireyleri ve zihinsel engelli bireylerin demografik özellikleri üzerinde durulmuştur. Bu kısımda bulgular kişi sayısı ve yüzde dağılımları üzerinden yorumlanmıştır.

Tablo 1. Zihinsel Engelli Bireye Yakınlık Durumu

	Kişi Sayısı	Yüzde
Anne	87	35,5
Baba	70	28,6
Kardeş	35	14,3
Akraba	33	13,5
Çocuğu	20	8,2
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların %35,5'nin engelli bireyin annesi olduğu, %28,6'sının babası olduğu, %14,3'nun kardeşi olduğu saptanmıştır. Katılımcıların %13,5'inin zihinsel engelli bireyin akrabası olduğu ve %8,2'sinin de çocuğu olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç ile katılımcıların %64,1'inin anne ve babalardan oluştuğu

sonucuna ulaşılmaktadır. Katılımcıların %8,2'sinin zihinsel engelli olan anne ve babası ile yaşadığı tespit edilmiştir.

Tablo 2. Eğitim Düzeyi

	Kişi Sayısı	Yüzde
Okuryazar değil	29	11,8
Okuryazar	28	11,4
İlkokul	85	34,7
Ortaokul	28	11,4
Lise	41	16,7
Yüksekokul	13	5,3
Üniversite ve üstü	21	8,6
Toplam	245	100,0

Burada engelli bireye sahip ailelerin, görüşme yapılan üyesinin eğitim düzeyi sorulmuş ve şu sonuçlar elde edilmiştir:

Katılımcıların %11,8'inin okuryazar olmadığı, %11,4'ünün sadece okuryazar olduğu, %34,7'sinin ilkokul mezunu olduğu, %11,4'ünün ortaokul mezunu olduğu, %16,7'sinin lise mezunu olduğu, %5,3'ünün yüksekokul ve %8,6'sının da üniversite ve üniversite eğitimi üstünde eğitim aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların %69,3'ünün zorunlu eğitim sürecini tamamlamadan eğitim hayatlarını sonlandırdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçla zihinsel engelli bireye sahip katılımcıların eğitim düzeylerinin yüksek olmadığı söylenebilir.

Tablo 3. Yaş Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
25 yaşından küçük	24	9,8
25-35 yaş arası	68	27,8
36-45 yaş arası	94	38,4
46-55 yaş arası	42	17,1
56 yaş ve üstü	17	6,9
Toplam	245	100,0

Burada engelli bireye sahip ailelerin görüşme yapılan üyesinin hangi yaş aralığında olduğu sorulmuş ve şu sonuçlar elde edilmiştir:

Araştırmaya katılan katılımcıların %9,8'inin 25 yaşın altında olduğu, %27,8'inin 25-35 yaşında olduğu, %27,8'inin 36-45 yaşında olduğu, %17,1'inin 46-55 yaşında olduğu ve %6,9'unun da 56 yaşından büyük olduğu bulunmuştur. Katılımcıların %83,3'ünün 25-55 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir. Zihinsel engelli bireye sahip katılımcılarının büyük çoğunluğunun orta yaş grubunda bireylerden olduğu söylenebilir.

Tablo 4. Medeni Durum

	Kişi Sayısı	Yüzde
Evli	174	71,0
Bekar	39	15,9
Dul	19	7,8
Boşanmış	13	5,3
Toplam	245	100,0

Burada engelli bireye sahip ailelerin görüşme yapılan üyesinin medeni durumu sorulmuş ve şu sonuçlar elde edilmiştir:

Araştırma grubunda yer alan katılımcıların %71,0'ının evli olduğu, %15,9'unun bekar olduğu, %7,8'inin dul olduğu ve %5,3'ünün boşanmış olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılan zihinsel engelli bireye sahip ailelerin büyük çoğunluğunun evlilik birlikteliklerini devam ettirdiklerini ve %13,1'inin evlilik birlikteliğinin sonlandığını söylemek mümkündür.

Tablo 5. Aile İçinde Yaşayan Kişi Sayısı

	Kişi Sayısı	Yüzde
2	10	4,1
3	44	18,0
4	60	24,5
5	64	26,1
6 ve üstü	67	27,3
Toplam	245	100,0

Burada engelli bireye sahip ailelerin ailede yaşayan kişi sayıları tespit edilmeye çalışılmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir:

Katılımcıların %27,3'ünün 6 kişi ve üstünde kişi ile ailelerinde yaşadıkları, %26,1'inin 5 kişi yaşadıkları, %24,5'inin 4 kişi yaşadıkları, %18'inin ailede 3 kişi yaşadıkları, %4,1'inin ise 2 kişi yaşadıkları saptanmıştır.

Zihinsel engelli bireye sahip ailelerin büyük çoğunluğunun kalabalık aile yapısına sahip oldukları söylenebilir. Ailelerin %77,9'u 4 ve daha fazla kişiden oluştuğu saptanmıştır.

Tablo 6. Meslek Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
İşsiz	26	10,6
Ev hanımı	103	42,0
Devlet memuru	24	9,8
Tarım işçisi	25	10,2
Emekli	10	4,1
Özel sektör	34	13,9
Serbest meslek	18	7,3
Öğrenci	5	2,0
Toplam	245	100,0

Burada engelli bireye sahip ailelerin, görüşme yapılan üyesinin hangi meslek grubuna dahil olduğu tespit edilmeye çalışılmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir:

Katılımcıların %10,6'sının işsiz olduğu, %42'sinin ev hanımı olduğu, %9,8'inin devlet memuru olduğu, %10,2'sinin tarım işçisi olduğu, %4,1'inin emekli olduğu, %13,9'unun özel sektörde çalıştığı, %7,3'ünün serbest meslek ile uğraştığı, %2'sinin de öğrenci olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların %54,6'sının gelir getirir bir mesleğe sahip olmadıkları ve %45,4'ünün ise gelir getirir bir mesleğe sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 7. Sosyal Güvence

	Kişi Sayısı	Yüzde
Emekli sandığı	24	9,8
SSK	134	54,7
Bağ-Kur	34	13,9
Özel sağlık sigortası	8	3,3
GSS	45	18,4
Toplam	245	100,0

Burada engelli bireye sahip ailelerin, hangi sosyal güvenceye bağlı oldukları tespit edilmeye çalışılmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir:

Katılımcıların %9,8'inin emekli sandığı, %54,7'sinin SSK, %13,9'unun Bağ-Kur, %3,3'ünün özel sağlık sigortası ve %18,4'ünün genel sağlık sigortasına bağlı olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların yarısından fazlasının SSK'ya bağlı olarak sosyal güvencesinin sağlandığı söylenebilir. Ailelerin sadece %3,3'ünün özel sağlık sigortası yaptırıyor olmaları ailelerin ekonomik düzeylerinin çok iyi olmadığını bir göstergesi olarak düşünülmektedir. Ancak bu ailelerin %81,6'sının sosyal güvencesinin olduğu, %18,4'ünün bir sosyal güvencesi olmadığı için GSS'ye alındığı görülmüştür.

Tablo 8. Aylık Ortalama Gelir

	Kişi Sayısı	Yüzde
1400 TL ve altı	68	27,8
1401-2000 TL arası	88	35,9
2001-2500 TL arası	49	20,0
2501-3000 TL arası	15	6,1
3001 TL ve üstü	25	10,2
Toplam	245	100,0

Burada engelli bireye sahip ailelerin, gelirlerinin hangi düzeyde olduğu tespit edilmeye çalışılmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir. Ailelerin gelir düzey aralığını

belirlerken araştırmanın yapıldığı dönemdeki asgari ücret ve Türkiye'deki genel gelir düzeyine göre sınıflandırılmaya çalışılmıştır.

Araştırmaya katılan katılımcıların ailelerinin aylık gelirlerinin %27,8'inin 1400 TL ve altında, %35,9'ünün 1401-2000 TL arasında, %20'sinin 2001-2500 TL arasında, %6,1'inin 2501-3000 TL arasında ve %10,2'sinin 3001 TL ve üstünde gelire sahip oldukları tespit edilmiştir. Katılımcıların %63,7'sinin 2000 TL ve altında gelire sahip oldukları saptanmıştır. Bu bulgu ailelerin ekonomik yönden sıkıntı içinde olduklarının ve maddi desteğe ihtiyaç duyabileceklerinin göstergesi olabilir.

Tablo 9. Yaşanılan Yer

	Kişi Sayısı	Yüzde
İl	145	59,2
İlçe	47	19,2
Köy	48	19,6
Mezra	5	2,0
Toplam	245	100,0

Burada engelli bireye sahip ailelerin, yaşamış oldukları yer tespit edilmeye çalışılmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir:

Araştırmaya katılan ailelerin %59,2'sinin il merkezinde, %19,2'sinin ilçede, %19,2'sinin köyde ve %2'sinin köylere bağlı mezrada yaşadıkları görülmektedir. Sonuç incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun il merkezinde oturduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ailelerin il merkezinde toplanmalarının nedeni olarak sağlık ve eğitim hizmetlerinden daha kolay faydalanmaları olduğu düşünülmektedir.

Tablo 10. Ailede Birlikte Yaşanılan Kişiler

	Kişi Sayısı	Yüzde
Sadece eşim ve çocuklarım	146	59,6
Annem ve babam	12	4,9
Annem, babam ve kardeşlerim	29	11,8
1. derece akrabalarım ve diğer akrabalarım	45	18,4
Engelli birey ve ben	13	5,3
Toplam	245	100,0

Burada engelli bireye sahip ailelerin yaşamış oldukları hanede kimler ile birlikte yaşadıkları tespit edilmeye çalışılmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir:

Araştırmaya katılan katılımcıların %59,6'sının sadece eşi ve çocukları ile yaşadığı, %4,9'unun anne ve babası ile yaşadığı, %11,8'inin annesi, babası ve kardeşleri ile yaşadığı, %18,4'ünün 1. derece akrabaları ve diğer akrabaları ile yaşadığı, %5,3'ünün sadece engelli birey ve kendisi ile yaşadıkları tespit edilmiştir. Bulgu sonuçlarına göre ailelerin büyük çoğunluğunun eşi ve çocukları ile yaşadığı söylenebilir. Bu durumda ailelerin daha çok çekirdek aile yapısı içinde yaşadıklarını ve geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına bir dönüş olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

Tablo 11. Oturulan Konutun Cinsi

	Kişi Sayısı	Yüzde
Müstakil ev	94	38,4
Apartman dairesi	151	61,6
Toplam	245	100,0

Burada engelli bireye sahip ailelerin, ikamet etmiş oldukları konutun cinsi tespit edilmeye çalışılmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir:

Araştırmaya katılan ailelerin %38,4'ünün müstakil evde oturduğu ve %61,6'sının ise apartman dairesinde oturduğu saptanmıştır. Ailelerin büyük çoğunluğunun apartman dairesinde oturduğu söylenebilir. Ailelerin apartman dairesini seçmelerinin nedeni

olarak da ısınma, ulaşım, elektrik, su gibi imkanların daha sağlıklı olmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Tablo 12. Oturulan Konutun Mülkiyeti

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kira	80	32,7
Kendimize ait	140	57,1
Yakınımızın, kira ödemiyoruz	25	10,2
Toplam	245	100,0

Burada engelli bireye sahip ailelerin, ikamet etmiş oldukları evin kime ait olduğu tespit edilmeye çalışılmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir:

Araştırmaya katılan katılımcıların oturdukları evlerin %32,7'sinin kira olduğu, %57,1'inin kendilerine ait olduğu ve %10,2'sinin de evlerinin yakınlarına ait olmasından dolayı kira bedeli ödemedikleri tespit edilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun evlerinin kendilerine ait olduğu görülmektedir. Sonuçlar incelendiğinde ailelerin büyük çoğunluğunun evlerinin kendilerine ait olmasının nedeni olarak engelli bir bireyle yaşadıkları için ev sahipleri tarafından çıkarılma endişesi yaşamak istememeleri olduğu düşünülebilir. Çünkü ev sahipleri zihinsel engelli bir bireyin hem evlerine zarar vereceklerini düşüncesi hem de bina sakinleri tarafından şikayet edilme ihtimali olduğundan dolayı zihinsel engelli bireye sahip ailelerin genelinde ev sahibi olmalarının nedeni olarak düşünülebilir.

Tablo 13. Zihinsel Engelli Bireyin Cinsiyeti

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kadın	105	42,9
Erkek	140	57,1
Toplam	245	100,0

Burada engelli bireye sahip ailelerin engelli bireyinin cinsiyeti tespit edilmeye çalışılmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir:

Araştırmaya katılan ailelerin zihinsel engelli bireylerinin %42,9'unun kadın veya kız (araştırmada zihinsel engellilerin 141 tanesi 18 yaşının altında olduğu için), %57,1'inin erkek olduğu saptanmıştır.

Tablo 14. Zihinsel Engelli Bireyin Yaşı

	Kişi Sayısı	Yüzde
12 yaşından küçük	69	28,2
12-18 yaş arası	72	29,4
19-25 yaş arası	34	13,9
26-40 yaş arası	26	10,6
41-55 yaş arası	21	8,6
56 yaş ve üstü	23	9,4
Toplam	245	100,0

Burada engelli bireye sahip ailelerin, engelli bireyinin hangi yaş aralığında olduğu tespit edilmeye çalışılmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir:

Araştırmaya katılan ailelerin zihinsel engelli bireylerinin %28,2'sinin 12 yaşından küçük olduğu, %29,4'ünün 12-18 yaş aralığında olduğu, %13,9'unun 19-25 yaş aralığında olduğu, %10,6'sının 26-40 yaş aralığında olduğu, %8,6'sının 41-55 yaş aralığında olduğu ve %9,4'ünün 56 yaş ve üstü yaşlarında olduğu saptanmıştır. Araştırmada yer alan zihinsel engelli bireylerin %57,6'sının 18 yaş ve 18 yaşının altında olduğu söylenebilir. Bu sonucun; bu yüzdede yer almasının birinci nedeni olarak engelli bireylerin küçük yaşlarda bakımının daha kolay olması, zihinsel engelli bireylerin yaşları ilerledikçe bakımlarının daha zor olması, ikincisi nedeni engelli bireylerin yaşam ortalamalarının düşük olması, üçüncü nedeni engelli bireylerinin yaşlarının ilerlemesi ile birlikte bakımlarının zor olmalarından dolayı bakım ve rehabilitasyon merkezlerine yerleştirilme olasılıklarının yüksek olduğu düşünülebilir.

Tablo 15. Zihinsel Engelli Bireyin Eğitim Düzeyi

	Kişi Sayısı	Yüzde
Okuryazar değil	168	68,6
Okuryazar	26	10,6
İlkokul	29	11,8
Ortaokul	18	7,3
Lise	4	1,6
Toplam	245	100,0

Burada engelli bireye sahip ailelerin engelli bireyinin eğitim düzeyi tespit edilmeye çalışılmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir.

Araştırmaya katılan ailelerin zihinsel engelli bireylerinin %68,6'sının okuryazar olmadığı, %10,6'sının sadece okuryazar olduğu, %11,8'inin ilkokul mezunu olduğu, %7,3'ünün ortaokul mezunu olduğu, %1,6'sının lise mezunu olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada yer alan zihinsel engelli bireylerin hiçbirinin üniversite ve üstü eğitim almadığı saptanmıştır. Ayrıca araştırmada yer alan zihinsel engelli bireylerin büyük çoğunluğunun da okuryazar olmadığı tespit edilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde zihinsel engelli bireylerin aileleri tarafından engelli bireyin eğitimine gerekli önemin verilmediği veya zihinsel engelli bireylerin eğitim alabilecek zihinsel yeterliliğe sahip olmadığı söylenebilir. Bunun nedeni olarak engelli ailelerine gerekli danışmanlık ve rehberlik hizmetinin verilmiyor olması ve Türkiye’de engelli bireyin engel düzeyine ve engel türüne göre kişiye özgü eğitim programlarının geliştirilmemiş olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo 16. Zihinsel Engelli Bireyin Engellilik Düzeyi

	Kişi Sayısı	Yüzde
Hafif düzeyde zihinsel engelli	74	30,2
Orta düzeyde zihinsel engelli	79	32,2
Ağır düzeyde zihinsel engelli	62	25,3
Çok ağır düzeyde zihinsel engelli	30	12,2
Toplam	245	100,0

Burada engelli bireye sahip ailelerin, engelli bireyinin engellilik düzeyi tespit edilmeye çalışılmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir:

Araştırmaya katılan ailelerin zihinsel engelli bireylerinin %30,2'sinin hafif düzeyde zihinsel engelli olduğu, %32,2'sinin orta düzeyde zihinsel engelli olduğu, %25,3'ünün ağır düzeyde zihinsel engelli olduğu ve %12,2'sinin çok ağır düzeyde zihinsel engelli olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde çok ağır düzeyde zihinsel engellilerin sadece %12,2'lik kısımda yer almasının nedeni olarak bu engellilerin bakımlarının zor olduğu için bakım ve rehabilitasyon merkezlerine yerleştirilmesi veya yaşam ortalamalarının düşük olmasından dolayı olduğu düşünülebilir. Yani hafif ve orta düzeyde engelliliği bulunan engelli bireylerin aileleri tarafından bakımları sağlanırken, ağır ve çok ağır düzeyde engelliliği bulunan engelli bireylerin bakım ve rehabilitasyon merkezlerine yerleştirildikleri söylenebilir.

Tablo 17. Zihinsel Engelli Bireyin Engellilik Nedeni

	Kişi Sayısı	Yüzde
Doğum öncesi	51	20,8
Doğum sırası	53	21,6
Doğum sonrası	102	41,6
Genetik nedenler	39	15,9
Toplam	245	100,0

Burada engelli bireye sahip ailelerin, engelli bireyinin engellilik nedeni tespit edilmeye çalışılmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir:

Araştırmaya katılan ailelerin zihinsel engelli bireylerinin engellilik nedenlerinin %20,8'inin doğum öncesi, %21,6'sının doğum sırası, %41,6'sının doğum sonrası, 15,9'unun genetik nedenlerden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde engellilik nedenleri arasında doğum sonrası nedenlerin diğer nedenlere kıyasla daha fazla yüzdeye sahip olmasının nedeni olarak bireyin yetersiz beslenmesi, kazalar, doğal afetler, terör olayları, savaşlar, hastalıklar gibi nedenlerden kaynaklandığı düşünülebilir.

2.2.2. Ailelerin Sosyal Ve Ekonomik Gereksinimleri

Tablo 18 ile tablo 33 arasında araştırmaya katılan ailelerin sosyal ve ekonomik gereksinimlerinin neler olduğuna ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu kısımda bulgular kişi sayısı ve yüzde dağılımları üzerinden yorumlanmıştır. Zihinsel engelli bireye sahip ailelerin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının neden kaynaklandığı, ailelerin en çok hangi nedenden dolayı ekonomik veya sosyal gereksinimlerinin olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu ölçekte soru yöneltilip cevap istenmesindeki ana hedef ailelerin gereksinimleri belirlenerek ailelere uygulanacak olan sosyal politikaların ailelerin ihtiyaçlarına uygun olarak sunulup sunulmadığının belirlenmesi ve ailelerin sorunlarına katkı sağlamasıdır.

Tablo 18. Aile Gelirinin Engelli Bireyin Beslenme İhtiyaçlarını Karşılıyıp Karşılımadığı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	63	25,7
Emin değilim	62	25,3
Kesinlikle evet	120	49,0
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %25,7'si gelirlerinin zihinsel engelli bireyin beslenme ihtiyacını karşılayamadıkları, %25,3'ü bu konuda emin olamadıkları, %49'u da engelli bireyin beslenme ihtiyaçlarını karşıladıkları tespit edilmiştir. Sonuç olarak ailelerin yarısının engelli bireyin beslenme ihtiyacını karşılayabildikleri söylenebilir.

Tablo 19. Aile Gelirinin Engelli Bireyin Barınma İhtiyaçlarını Karşılıyıp Karşılımadığı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	43	17,6
Emin değilim	64	26,1
Kesinlikle evet	138	56,3
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %17,6'sı gelirlerinin zihinsel engelli bireyin barınma ihtiyacını karşılayamadıkları, %26,1'i bu konuda emin olamadıkları, %56,3'ü de engelli bireyin barınma ihtiyaçlarını karşıladıkları tespit edilmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında ailelerin büyük çoğunluğunun zihinsel engelli bireyin barınması konusunda bir problem yaşamadıkları söylenebilir.

Tablo 20. Aile Gelirinin Engelli Bireyin Giyim İhtiyaçlarını Karşılayıp Karşılamadığı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	41	16,7
Emin değilim	63	25,7
Kesinlikle evet	141	57,6
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %16,7'si gelirlerinin zihinsel engelli bireyin giyim ihtiyacını karşılayamadıkları, %25,7'si bu konuda emin olamadıkları, %57,6'sı da engelli bireyin giyim ihtiyaçlarını karşıladıkları tespit edilmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında ailelerin büyük çoğunluğunun zihinsel engelli bireyin giyim ihtiyacı konusunda bir gereksinim yaşamadıkları söylenebilir.

Tablo 21. Aile Gelirinin Engelli Bireyin Ulaşım İhtiyaçlarını Karşılayıp Karşılamadığı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	64	26,1
Emin değilim	55	22,4
Kesinlikle evet	126	51,4
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %26,1'i gelirlerinin zihinsel engelli bireyin ulaşım ihtiyacını karşılayamadıkları, %22,4'ü bu konuda emin olamadıkları, %51,4'ü de engelli bireyin ulaşım ihtiyaçlarını karşıladıkları tespit edilmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında ailelerin büyük çoğunluğunun zihinsel engelli bireyin ulaşım ihtiyacı konusunda bir problem yaşamadıkları söylenebilir.

Ailelerin zihinsel engelli bireyin ulaşımı konusunda sorun yaşamamalarının nedeni olarak Türkiye’de engelli bireylerin şehir içi ulaşımının ücretsiz sağlanması ve belli bir engel oranında bulunan engelli bireylerin ailelerine otomobil alımlarında özel tüketim vergisinden muaf tutulmalarının etkisi olduğu söylenebilir. Buraya kadar bir değerlendirme yapacak olursak zihinsel engelli bireye sahip ailelerin %50’sinden fazlasının beslenme, giyim, barınma ve ulaşım gereksinimlerinin orta düzeyde karşılandığı söylenebilir.

Tablo 22. Aile Gelirinin Engelli Bireyin Eğitim İhtiyaçlarını Karşılıyıp Karşılamadığı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	65	26,5
Emin değilim	65	26,5
Kesinlikle evet	115	46,9
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %26,5’i gelirlerinin zihinsel engelli bireyin eğitim ihtiyacını karşılayamadıkları, %26,5’i bu konuda emin olamadıkları, %46,9’u da engelli bireyin eğitim ihtiyaçlarını karşıladıkları tespit edilmiştir. Buna göre araştırmada yer alan zihinsel engelli bireylerin %53’nun eğitim ihtiyaçlarının karşılanmadığı yorumu yapılabilir.

Tablo 23. Aile Gelirinin Engelli Bireyin Sağlık İhtiyaçlarını Karşılıyıp Karşılamadığı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	63	25,7
Emin değilim	57	23,3
Kesinlikle evet	125	51,0
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %25,7’si gelirlerinin zihinsel engelli bireyin sağlık ihtiyacını karşılayamadıkları, %23,3’ü bu konuda emin olamadıkları, %51’i de engelli bireyin sağlık ihtiyaçlarını karşıladıkları tespit edilmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında

ailelerin büyük çoğunluğunun zihinsel engelli bireyin sağlık ihtiyacı konusunda bir sorun yaşamadıkları söylenebilir.

Ailelerin zihinsel engelli bireyin sağlık konusunda sorun yaşamamalarının nedeni olarak araştırmaya katılan ailelerin büyük bir kısmının şehir merkezinde ikamet ediyor olması ve Türkiye’de sağlık hizmetlerinde engelli bireylere öncelik tanınmıyor olmasından kaynaklandığı ve zaten tamamına yakınının bir sosyal güvenceye sahip olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo 24. Aile Gelirinin Engelli Bireyin Sosyal Faaliyet İhtiyaçlarını Karşılıyıp Karşılamadığı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	88	35,9
Emin değilim	62	25,3
Kesinlikle evet	95	38,8
Toplam	245	100,0

Burada engelli bireyin sportif, kendi düzeyinde engelli bireyler ile zaman geçirme gibi faaliyetlerden yararlanıp yararlanmadığı tespit edilmeye çalışılmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir.

Araştırmaya katılan ailelerin %35,9’u gelirlerinin zihinsel engelli bireyin sosyal faaliyet ihtiyacını karşılayamadıkları, %25,3’ü bu konuda emin olamadıkları, %38,8’i de engelli bireyin sosyal faaliyet ihtiyaçlarını karşıladıkları tespit edilmiştir. Engelli bireyin sosyal ihtiyaçlarının aileler tarafından büyük oranda karşılanamadığı söylenebilir. Sonuç olarak engelli bireyin sosyal faaliyetlere katılamaması engelli bireyin yaşamış olduğu psikolojik ve fiziksel rahatsızlıkların artmasına neden olabileceği söylenebilir.

Tablo 25. Aile Gelirinin Engelli Bireyin Bakım İhtiyaçlarını Karşılıyıp Karşılamadığı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	59	24,1
Emin değilim	64	26,1
Kesinlikle evet	122	49,8
Toplam	245	100,0

Burada engelli bireyin bakımı için gerekli hasta alt bezi, engellinin vücudunun temizliği gibi kişisel bakım giderleri tespit edilmeye çalışılmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir.

Araştırmaya katılan ailelerin %24,1'i gelirlerinin zihinsel engelli bireyin bakım ihtiyacını karşılayamadıkları, %26,1'i bu konuda emin olamadıkları, %49,8'i de engelli bireyin bakım ihtiyaçlarını karşıladıkları tespit edilmiştir.

Ailelerin %49,8'inin zihinsel engelli bireyin bakımı konusunda sorun yaşamamasının nedeni olarak araştırmaya katılan ailelerin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının evde bakım hizmetinden yararlanıyor olmaları ve belli bir sosyal güvenceye sahip olmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo 26. Engelli Bireylere Yönelik Olarak Hazırlanmış Kitap, Dergi, Makale Gibi Yazıları Okumaya İhtiyacının Olup Olmadığı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	64	26,1
Emin değilim	58	23,7
Kesinlikle evet	123	50,2
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %26,1'i zihinsel engelli bireye yönelik hazırlanmış dergi, makale, kitap gibi kaynaklara ihtiyaç duymadıkları, %23,7'si bu konuda emin olamadıkları, %50,2'si de zihinsel engelli bireyin yönelik hazırlanmış dergi, makale, kitap gibi kaynaklara gereksinim duydukları tespit edilmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında ailelerin büyük çoğunluğunun zihinsel engelli bireye yönelik yazılı kaynaklara gereksinim duydukları söylenebilir.

Tablo 27. Engelli Bireyin Durumunu İyileştirmeye Yönelik Daha Fazla Bilgiye İhtiyaç Duyup Duymadığı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	27	11,0
Emin değilim	54	22,0
Kesinlikle evet	164	66,9
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %11'i zihinsel engelli bireyin durumunun iyileşmesine yönelik daha fazla bilgiye ihtiyaç duymadıkları, %22'si bu konuda emin olmadıkları, %66,9'u da zihinsel engelli bireyin durumunun iyileşmesine yönelik daha fazla bilgiye gereksinim duydukları tespit edilmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında ailelerin büyük çoğunluğunun zihinsel engelli bireyin iyileşmesine yönelik daha fazla bilgiye gereksinim duydukları söylenebilir.

Zihinsel engelli bireye sahip ailelerin engelli bireyin iyileşmesi konusunda daha fazla bilgiye ve yayına ihtiyaç duydukları ve konuda yazı ve görsel bilgilerin artırılması gerektiği çıkarımı yapılabilir. Bu doğrultuda gerek merkez gerekse taşra yönetimlerin aileleri sosyal hakları konusunda bilgilendirme çalışmalarını artırması gerekmektedir.

Tablo 28. Engelli Bireyin İleride Gidebileceği veya Kalabileceği Kurumlar Hakkında Bilgi İhtiyacı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	46	18,8
Emin değilim	49	20,0
Kesinlikle evet	150	61,2
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %18,8'i zihinsel engelli bireyin ileride gidebileceği ve kalabileceği kurumlar hakkında bilgiye ihtiyaç duymadıkları, %20'si bu konuda emin olmadıkları, %61,2'si de zihinsel engelli bireyin ileride gidebileceği ve kalabileceği kurumlar hakkında bilgiye gereksinim duydukları tespit edilmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında ailelerin büyük çoğunluğunun zihinsel engelli bireyin ileride

gidebileceği ve kalabileceği kurumlar hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duydukları söylenebilir.

Araştırmaya katılan ailelerdeki bu sorunun, aile içinde kaygı ve endişe gibi sorunlara yol açabileceği düşünülebilir.

Tablo 29. Engelli Bireyi Nasıl Büyütüp, Geliştireceğimiz Konusunda Daha Fazla Bilgi İhtiyacı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	31	12,7
Emin değilim	52	21,2
Kesinlikle evet	162	66,1
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %12,7'si zihinsel engelli bireyin nasıl büyütüp, geliştirecekleri konusunda bilgiye ihtiyaç duymadıkları, %21,2'si bu konuda emin olmadıkları, %66,1'i de zihinsel engelli bireyin nasıl büyütüp, geliştirecekleri konusunda bilgiye ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında ailelerin büyük çoğunluğunun zihinsel engelli bireyin nasıl büyütüp, geliştirecekleri konusunda daha fazla bilgiye gereksinim duydukları söylenebilir.

Bu bulgular doğrultusunda zihinsel engelli bireye sahip ailelerin engelli bireyleri nasıl büyücekleri ve nasıl geliştirecekleri konusunda bilgiye gereksinim duydukları bu durumun engelli bireyin daha sağlıklı yetişmesi ve bakımının sağlanması için önem arz ettiği söylenebilir.

Tablo 30. Aile İçerisinde Yaşanan Problemler Hakkında Konuşabileceği Birine Duyulan İhtiyaç

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	59	24,1
Emin değilim	44	18,0
Kesinlikle evet	142	58,0
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %24,1'i aile içinde yaşanan problemler hakkında konuşabileceği birilerine ihtiyaç duymadıkları, %18'si bu konuda emin olamadıkları, %58'i de aile içinde yaşanan problemler hakkında konuşabileceği birilerine ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında ailelerin büyük çoğunluğunun aile içinde yaşanan problemler hakkında konuşabileceği birilerine gereksinim duydukları söylenebilir.

Bu bulguya bakarak zihinsel engelli bireye sahip ailelerin aile içinde yaşadıkları sorunlar ile baş edebilmesi için aile danışmanlığı hizmetinden yararlanmaları gerektiği yorumu yapılabilir.

Tablo 31. Bir Toplantıya (Komşu ve Akraba Toplantıları Gibi) Katılacağı Zaman Engelli Bireyin Uygun Bakım Alabileceği Bakımevi yada Yuva Bulabilme İhtiyacı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	83	33,9
Emin değilim	53	21,6
Kesinlikle evet	109	44,5
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %33,9'u bir toplantıya katılacakları zaman engelli bireyin uygun bakım hizmeti alabileceği bakımevi ya da yuva bulabilmek için yardıma ihtiyaç duymadıkları, %21,6'si bu konuda emin olamadıkları, %44,5'i de bir toplantıya katılacakları zaman engelli bireyin uygun bakım hizmeti alabileceği bakımevi ya da yuva bulabilmek için yardıma gereksinim duydukları tespit edilmiştir.

Bu bulgu doğrultusunda araştırmaya katılan ailelerin engelli bireyi belli zamanlarda günlük veya saatlik gündüzlü veya yatılı bir kuruluşa bırakma konusunda sorunlar yaşadıkları söylenebilir.

Tablo 32. Engelli Bireyin Durumunu Anlayabilme ve Kabullenebilme Konularında Daha Fazla Yardım İhtiyacı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	53	21,6
Emin değilim	48	19,6
Kesinlikle evet	144	58,8
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %21,6'sı ailelerin engelli bireylerin durumunu anlayabilme ve kabullenebilme konusunda yardıma ihtiyaç duymadıkları, %19,6'sı bu konuda emin olamadıkları, %58,8'i de ailelerin engelli bireylerin durumunu anlayabilme ve kabullenebilme konusunda yardıma ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında ailelerin büyük çoğunluğunun engelli bireylerin durumunu anlayabilme ve kabullenebilme konusunda yardıma gereksinim duydukları söylenebilir.

Tablo 33. Kendime Daha Fazla Zaman Ayırma İhtiyacı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	55	22,4
Emin değilim	40	16,3
Kesinlikle evet	150	61,2
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların %22,4'ü kendilerine ayırabilecekleri daha fazla zamana ihtiyaç duymadıkları, %16,3'ü bu konuda emin olamadıkları, %61,2'si de kendilerine ayırabilecekleri daha fazla zamana ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğunun kendilerine ayırabilecekleri daha fazla zamana gereksinim duydukları söylenebilir.

2.2.3. Ailelerin Sosyal ve Ekonomik Sorunları

Bu kısımda araştırmaya katılan ailelerin sosyal ve ekonomik sorunlarının neler olduğuna ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu kısımdaki bulgular benzer şekilde kişi

sayısı ve yüzde dağılımları üzerinden yorumlanmıştır. Zihinsel bireye sahip ailelerin yaşamış oldukları ekonomik ve sosyal sorunların neden kaynaklandığı, ailelerin yaşamış olduğu bu sorunların engelli bireyin aileye katılması ile artıp artmadığı, engelli bireyin aileye getirmiş olduğu yükün aileye meydana getirdiği sosyal ve ekonomik sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Burada ailelerin sorunları belirlenerek ailelere uygulanacak olan sosyal destek sistemlerinin devreye girmesi ve sosyal politikaların ailelerin sorunlarına uygun olarak sunulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tablo 34. Engelli Bireyin Sağlık ve Özel Eğitim Harcamaları Aile Bütçesini Zorlayıp Zorlamadığı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	63	25,7
Emin değilim	59	24,1
Kesinlikle evet	123	50,2
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %25,7'si engelli bireylerin sağlık ve özel eğitim harcamalarının aile bütçesini zorlamadığı, %24,1'i bu konuda emin olamadıkları, %50,2'si de engelli bireylerin sağlık ve özel eğitim harcamalarının aile bütçesini zorladığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında ailelerin büyük çoğunluğunun engelli bireylerin sağlık ve özel eğitim harcamalarının aile bütçesini zorladığı söylenebilir.

Tablo 35. Engelli Bireyin Masraflarından Dolayı Ailedeki Bütün Bireylerin Gereksiniminin Karşılanamaması

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	60	24,5
Emin değilim	74	30,2
Kesinlikle evet	111	45,3
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %24,5'i engelli bireylerin masraflarından dolayı ailede herkesin gereksinimlerini karşılamakta zorlanmadığı, %30,2'si bu konuda emin olmadıkları, %45,3'ü de engelli bireylerin masraflarından dolayı ailede herkesin gereksinimlerini karşılamakta zorlandığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında araştırmaya katılan ailelerin çoğunluğunun engelli bireylerin masraflarından dolayı ailede herkesin gereksinimlerini karşılamakta zorlandığı söylenebilir.

Araştırmada elde edilen bu bulgu doğrultusunda aile bireylerinin gereksinimlerinin karşılanamaması aile bireyleri arasında çatışma yaşanması, aile bireylerinin birbirinden uzaklaşması, engelli bireye tepkili davranılması gibi önemli sorunlara yol açabileceği düşünülmektedir.

Tablo 36. Aile Bütçesinin Engelli Bireye Göre Düzenlenmesi

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	57	23,3
Emin değilim	43	17,6
Kesinlikle evet	145	59,2
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %23,3'ü aile bütçelerini engelli bireye göre düzenlemedikleri, %17,6'si bu konuda emin olmadıkları, %59,2'si de aile bütçelerini engelli bireye göre düzenledikleri tespit edilmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında araştırmaya katılan ailelerin büyük çoğunluğunun aile bütçelerini engelli bireye göre düzenledikleri söylenebilir.

Alınan bu bulgu sonucunda araştırmaya katılan zihinsel engelli bireye sahip aileler ekonomik bir karar almada zihinsel engelli bireyin durumunu göz önünde bulundurdıklarından bahsedilebilir.

Tablo 37. Engelli Bireyin Masraflarından Dolayı Kendisi İçin Harcama Yapamaması

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	73	29,8
Emin değilim	60	24,5
Kesinlikle evet	112	45,7
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların %29,8'i engelli bireyin masraflarından dolayı kendisine harcama yapabildiği, %24,5'i bu konuda emin olamadıkları, %45,7'si de engelli bireyin masraflarından dolayı kendisine harcama yapamadığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında araştırmaya katılan katılımcıların çoğunluğu kendi ihtiyaçlarını karşılama konusunda sorunlar yaşadığı söylenebilir.

Katılımcıların engelli bireyin masraflarından dolayı kendi ihtiyaçları için harcama yapamaması kişide stres, endişe, sinir, öfke gibi kişisel sorunların oluşmasına neden olabileceği düşünülebilir.

Tablo 38. Engelli Bireyin Masraflarından Dolayı Daha Fazla Çalışma Zorunluluğu

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	74	30,2
Emin değilim	47	19,2
Kesinlikle evet	124	50,6
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %30,2'si engelli bireyin masraflarından dolayı daha fazla çalışmak zorunda kalmadıkları, %19,2'si bu konuda emin olamadıkları, %50,6'si da engelli bireyin masraflarından dolayı kendilerinin daha fazla çalışmak zorunda kaldıkları tespit edilmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında araştırmaya katılan ailelerin engelli bireyin masraflarından dolayı kendilerinin daha fazla çalışmak zorunda kaldıkları söylenebilir.

Bu bulgu değerlendirildiğinde araştırmaya katılan katılımcıların zihinsel engelli bireyden dolayı daha fazla çalışması kişide hem fizyolojik hem de psikolojik sorunlara

yol açabileceği düşünülebilir. Ayrıca kişilerin yaşayabileceği fizyolojik ve psikolojik sorunlar zihinsel engelli birey kapasitesinin geliştirilmesi noktasında da sorunlar oluşturabileceği söylenebilir.

Tablo 39. Engelli Bireyin Aile Hayatına Katılmasıyla Ailenin Gelirinin Etkilenmesi

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	77	31,4
Emin değilim	61	24,9
Kesinlikle evet	107	43,7
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %31,4'ü engelli bireyin aile içine girmesi ile aile gelirlerinin düşmediği, %24,9'u bu konuda emin olamadıkları, %43,7'si de engelli bireyin aile içine girmesi ile aile gelirlerinin düştüğü tespit edilmiştir.

Tablo 40. Engelli Bireyin Aile Hayatına Girmesiyle Borçlanmaya Etkisi

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	101	41,2
Emin değilim	63	25,7
Kesinlikle evet	81	33,1
Toplam	245	100,0

Burada zihinsel engelli bireye sahip ailelerin, engelli bireyden dolayı kişi ve bankalardan almış oldukları nakit para, altın, kredi uygulamaları gibi sistemlerden yararlanıp yararlanmadıkları tespit edilmeye çalışılmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan ailelerin %41,2'si engelli bireyin aile içine girmesi ile borçlanmadıkları, %25,7'si bu konuda emin olamadıkları, %33,1'i de engelli bireyin aile içine girmesi ile borçlandıkları tespit edilmiştir.

Tablo 39'da ailelerin %43,7'sinin zihinsel engelli bireyin ailelerine girmesi gelirlerinin düştüğüne söylemelerine rağmen tablo 40'da ailelerin %41,2'sinin borçlanmadıklarını söyledikleri tespit edilmiştir. Bu durum zihinsel engelli bireyin

aileye katılması ile aile bireylerinin ekonomik yönden daha tutumlu bir davranış sergiledikleri söylenebilir.

Tablo 41. Engelli Bireyin Aile Hayatına Girmesi İle Dışarıdan Maddi Yardım Alma İhtiyacı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	112	45,7
Emin değilim	44	18,0
Kesinlikle evet	89	36,3
Toplam	245	100,0

Burada zihinsel engelli bireye sahip ailelerin; engelli bireyden dolayı devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları, dernekler, vakıflar gibi resmi veya özel kuruluşlardan aynı veya nakdi yardım alıp almadıkları tespit edilmeye çalışılmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır. Ailelerin engelli bireyin bakımı için yararlanmış oldukları engelli evde bakım hizmetinden almış oldukları ekonomik ve sosyal yardım hariç tutulmuştur.

Araştırmaya katılan ailelerin %45,7'si engelli bireyin aile içine girmesi ile dışarıdan maddi yardım almadıkları, %18'i bu konuda emin olamadıkları, %36,3'ü de engelli bireyin aile içine girmesi ile dışarıdan maddi yardım aldıkları tespit edilmiştir.

Tablo 42. Engelli Bireyin Aile Hayatına Girmesi İle İş İlişkilerinde Yaşanan Sorunlar

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	95	38,8
Emin değilim	70	28,6
Kesinlikle evet	80	32,7
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %38,8'i engelli bireyin aile içine girmesi ile iş ilişkilerinde sorunlar yaşamadıkları, %28,6'si bu konuda emin olamadıkları, %32,7'si de engelli bireyin aile içine girmesi ile iş ilişkilerinde sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir.

Tablo 43. Engelli Bireyden Dolayı Bayram Ziyaretinin Yapılamaması

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	111	45,3
Emin değilim	51	20,8
Kesinlikle evet	83	33,9
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %45,3'ü engelli bireyden dolayı bayram ziyaretleri yapmakta sorun yaşamadıkları, %20,8'i bu konuda emin olamadıkları, %33,9'u da engelli bireyden dolayı bayram ziyaretleri yapmakta sorun yaşadıkları tespit edilmiştir.

Tablo 44. Engelli Bireyden Dolayı Eve Misafir Kabul Edilememesi

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	128	52,2
Emin değilim	50	20,4
Kesinlikle evet	67	27,3
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %52,2'si engelli bireyden dolayı eve misafir kabul etmekte sorun yaşamadıkları, %20,4'ü bu konuda emin olamadıkları, %37,3'ü de engelli bireyden dolayı eve misafir kabul etmekte sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında araştırmaya katılan ailelerin çoğunluğu engelli bireyden dolayı eve misafir kabul etmekte sorun yaşadıkları söylenebilir.

Bulgu sonucunda katılımcı ailelerin zihinsel engelli bireyi sahiplendikleri ve engelli bireyden dolayı çekingen davranış sergilemediklerinden bahsedilebilir.

Tablo 45. Engelli Bireyden Dolayı Eğlenceye (Düğün, Nişan vs.) Gidilememesi

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	112	45,7
Emin değilim	54	22,0
Kesinlikle evet	79	32,2
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %45,7'si engelli bireyden dolayı düğün, nişan gibi faaliyetlere katılmada sorun yaşamadıkları, %22'si bu konuda emin olamadıkları, %32,2'si de engelli bireyden dolayı düğün, nişan gibi faaliyetlere katılmada sorun yaşadıkları tespit edilmiştir.

Tablo 46. Engelli Bireyden Dolayı Gezmeye, Alışverişe, Pazara Gidilememesi

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	118	48,2
Emin değilim	45	18,4
Kesinlikle evet	82	33,5
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %48,2'si engelli bireyden dolayı gezmeye, alışverişe, pazara gitme konusunda sorun yaşamadıkları, %18,4'u bu konuda emin olamadıkları, %33,5'i de engelli bireyden dolayı gezmeye, alışverişe, pazara gitme konusunda sorun yaşadıkları tespit edilmiştir.

Tablo 47. Engelli Bireyden Dolayı Aile İçi İlişkilerde Sorunlar Yaşanması

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	4	47,8
Emin değilim	64	26,1
Kesinlikle evet	64	26,1
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %47,8'in engelli bireyden dolayı aile içi ilişkilerinde sorun yaşamadıkları, %26,1'i bu konuda emin olamadıkları, %26,1'i de engelli bireyden dolayı aile içi ilişkilerinde sorun yaşadıkları tespit edilmiştir.

Tablo 48. Engelli Bireyden Dolayı Akrabalarla İlişkilerde Sorunlar Yaşanması

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	120	49,0
Emin değilim	60	24,5
Kesinlikle evet	65	26,5
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %49'u engelli bireyden dolayı akrabaları ile ilişkilerinde sorun yaşamadıkları, %24,5'i bu konuda emin olamadıkları, %26,5'inde engelli bireyden dolayı akrabaları ile ilişkilerinde sorun yaşadıkları tespit edilmiştir.

Tablo 49. Engelli Bireyden Dolayı Komşularla İlişkilerde Sorunlar Yaşanması

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	123	50,2
Emin değilim	52	21,2
Kesinlikle evet	70	28,6
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan ailelerin %50,2'si engelli bireyden dolayı komşuları ile ilişkilerinde sorun yaşamadıkları, %21,2'si bu konuda emin olamadıkları, %28,6'sı da engelli bireyden dolayı komşuları ile ilişkilerinde sorun yaşadıkları tespit edilmiştir.

Tablo 50. Engelli Bireyden Dolayı Arkadaşlarla İlişkilerde Sorunlar Yaşanması

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	128	52,2
Emin değilim	58	23,7
Kesinlikle evet	59	24,1
Toplam	245	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların %52,2'si engelli bireyden dolayı arkadaşları ile ilişkilerinde sorun yaşamadıkları, %23,7'si bu konuda emin olamadıkları, %24,1'i de engelli bireyden dolayı arkadaşları ile ilişkilerinde sorun yaşadıkları tespit edilmiştir.

Tablo 51. Engelli Bireyden Dolayı Ailenin Toplumdan Dışlanma Hissi

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	121	49,4
Emin değilim	48	19,6
Kesinlikle evet	76	31,0
Toplam	245	100,0

Burada engelli bireyin ailesi engelli bireyden dolayı toplumsal hayatta sosyal çevresi tarafından iletişim kurmaktan kaçınılması gibi toplum tarafından ailenin maruz kaldığı davranışlar tespit edilmeye çalışılmıştır ve şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan ailelerin %49,4'ü engelli bireyden dolayı toplumdan dışlanma gibi bir sorun yaşamadıkları, %19,6'sı bu konuda emin olamadıkları, %31'i de engelli bireyden dolayı toplumdan dışlanma gibi bir sorun yaşadıkları tespit edilmiştir.

Tablo 52. Engelli Bireyden Dolayı Ailenin Damgalayıcı Davranışlarla Karşılaşması

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle hayır	126	51,4
Emin değilim	38	15,5
Kesinlikle evet	81	33,1
Toplam	245	100,0

Burada engelli bireyin ailesi engelli bireyden dolayı lakap takılması, herhangi bir sosyal faaliyete katılmasının engellenmesi gibi durumlar tespit edilmeye çalışılmıştır ve şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan katılımcıların %51,4'ü engelli bireyden dolayı ailelerine karşı damgalayıcı bir davranışa maruz kalmadıkları, %15,5'i bu konuda emin olamadıkları, %33,1'i de engelli bireyden dolayı ailelerine karşı damgalayıcı bir davranışa maruz kaldıkları tespit edilmiştir.

2.2.4. Ailelerin ve Zihinsel Engelli Bireyin Demografik Özellikleri İle Ailelerin Gereksinimleri Arasındaki İlişkiler

Bu kısımda da zihinsel engelli bireye sahip ailelerin Aile Gereksinimlerini Ölçeği puan ortalamaları ile ilgili bulgular sunulmuştur. Ayrıca Aile Gereksinimleri Ölçeğinin alt boyutları olan ekonomik ve sosyal gereksinimler ile ailelerin gelirleri, ailede yaşayan kişi sayısı, medeni durum, engelli bireyin yaşı gibi değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılacaktır. Bu kısımda diğer kısımlardaki analizlerden farklı olarak bulguların ortalamalar ve standart sapma değerleri, t testi ve One-Way ANOVA testi çözümlemelerinin sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 53. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Katılımcıların Eğitim Düzeyleri ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Katılımcının Eğitim Düzeyi	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Ekonomik Gereksinim	Okuryazar değil	29	2,1422	,69495	1,998	0,067
	Okuryazar	28	2,2589	,65434		
	İlkokul	85	2,2235	,69706		
	Ortaokul	28	2,2857	,59010		
	Lise	41	2,1372	,69754		
	Yüksekokul	13	2,2500	,48412		
	Üniversite ve üstü	21	2,7024	,57754		
	Toplam	245	2,2531	,66990		
Sosyal Gereksinim	Okuryazar değil	29	2,2802	,59916	1,053	0,392
	Okuryazar	28	2,2723	,63924		
	İlkokul	85	2,3647	,50856		
	Ortaokul	28	2,3125	,63601		
	Lise	41	2,5518	,48410		
	Yüksekokul	13	2,3654	,50637		
	Üniversite ve üstü	21	2,3750	,60596		
	Toplam	245	2,3704	,55618		

p<0,05

Ekonomik Gereksinim alt boyutu incelendiğinde; katılımcılar arasında okuryazar olmayanların ortalaması 2,1422, okuryazar olanların ortalaması 2,2584, ilkokul mezunu olanların ortalaması 2,2235, ortaokul mezunu olanların ortalaması 2,2857, lise mezunu olanların ortalaması 2,1372, yüksekokul mezunu olanların ortalaması 2,2500, üniversite mezunu ve üniversite üstü düzeyde mezun olanların ortalaması 2,7024 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinden en yüksek üniversite ve üniversite üstü düzeyde mezun olanlar iken en düşük lise mezunu olanlar olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde zihinsel engelli bireye sahip katılımcıların eğitim düzeyleri ile ekonomik gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:1,998 p:0,067 p>0,05).

Sosyal Gereksinim alt boyutu incelendiğinde; katılımcılar arasında okuryazar olmayanların ortalaması 2,2802, okuryazar olanların ortalaması 2,2723, ilkokul mezunu olanların ortalaması 2,3647, ortaokul mezunu olanların ortalaması 2,3125, lise mezunu olanların ortalaması 2,5518, yüksekokul mezunu olanların ortalaması 2,3654, üniversite mezunu ve üniversite üstü düzeyde mezun olanların ortalaması 2,3750 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinden en yüksek lise mezunu olanlar iken en düşük okuryazar olanlar olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip katılımcıların eğitim düzeyleri ile sosyal gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:1,053 p:0,392 p>0,05).

Tablo 54. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Katılımcıların Yaşları ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Katılımcının Yaşı	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Ekonomik Gereksinim	25 yaşından küçük	24	2,4479	,52894	1,330	0,259
	25-35 yaş arası	68	2,2077	,73353		
	36-45 yaş arası	94	2,2846	,67785		
	46-55 yaş arası	42	2,0982	,59695		
	56 yaş ve üstü	17	2,3676	,67528		
	Toplam	245	2,2531	,66990		
Sosyal Gereksinim	25 yaşından küçük	24	2,3750	,59092	0,274	0,895
	25-35 yaş arası	68	2,3585	,59417		
	36-45 yaş arası	94	2,4069	,52745		
	46-55 yaş arası	42	2,3006	,54525		
	56 yaş ve üstü	17	2,3824	,58039		
	Toplam	245	2,3704	,55618		

p<0,05

Ekonomik Gereksinim alt boyutu incelendiğinde; katılımcıların yaşlarının 25 yaşından küçük olanların ortalaması 2,4479, 25-35 yaş aralığında olanların ortalaması 2,2077, 36-45 yaş aralığında olanların ortalaması 2,2846, 46-55 yaş aralığında olanların ortalaması 2,0982, 56 yaşında ve üstü yaşlarda olanların ortalaması 2,3676 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek 25 yaşından küçük olanlar iken en düşük 46-55 yaş aralığında olanlar olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip katılımcıların yaşları ile ekonomik gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:1,330 p:0,259 p>0,05).

Sosyal Gereksinim alt boyutu incelendiğinde; katılımcıların yaşlarının 25 yaşından küçük olanların ortalaması 2,3750, 25-35 yaş aralığında olanların ortalaması 2,3585, 36-45 yaş aralığında olanların ortalaması 2,4069, 46-55 yaş aralığında olanların ortalaması 2,3006, 56 yaşında ve üstü yaşlarda olanların ortalaması 2,3524 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek 36-45 yaş aralığında olanlar iken en düşük 46-55 yaş aralığında olanlar olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip katılımcıların yaşları ile sosyal gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:0,274 p:0,895 p>0,05).

Tablo 55. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Ailede Yaşayan Kişi Sayısı ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Ailede Yaşayan Kişi Sayısı	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Ekonomik Gereksinim	2	10	2,2500	,58630	0,423	0,792
	3	44	2,3523	,67947		
	4	60	2,2792	,66358		
	5	64	2,1934	,69004		
	6 ve üstü	67	2,2220	,67203		
	Toplam	245	2,2531	,66990		
Sosyal Gereksinim	2	10	2,1750	,46473	1,428	0,225
	3	44	2,4006	,63714		
	4	60	2,4958	,55853		
	5	64	2,3320	,50700		
	6 ve üstü	67	2,3041	,54669		
	Toplam	245	2,3704	,55618		

p<0,05

Ekonomik Gereksinim alt boyutu incelendiğinde; ailelerin ailede yaşayan kişi sayısı 2 kişi olanların ortalaması 2,1750, 3 kişi olanların ortalaması 2,4006, 4 kişi olanların ortalaması 2,4958, 5 kişi olanların ortalaması 2,3320, 6 ve daha fazla kişi olanların ortalaması 2,3041 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalama 4 kişi yaşayan aileler iken en düşük ortalama 2 kişi yaşayan aileler olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin ailede yaşayan kişi sayısı ile ekonomik gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:1,428 p:0,225 p>0,05).

Sosyal Gereksinim alt boyutu incelendiğinde; ailelerin ailede yaşayan kişi sayısı 2 kişi olanların ortalaması 2,2500, 3 kişi olanların ortalaması 2,3523, 4 kişi olanların

ortalaması 2,2792, 5 kişi olanların ortalaması 2,1934, 6 ve daha fazla kişi olanların ortalaması 2,2220 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalama 3 kişi yaşayan aileler iken en düşük ortalama 5 kişi yaşayan aileler olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin ailede yaşayan kişi sayısı ile sosyal gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:0,423 p:0,792 p>0,05).

Tablo 56. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Katılımcıların Mesleği ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Katılımcının Mesleği	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Ekonomik Gereksinim	İşsiz	26	2,0433	,69457	1,209	0,411
	Ev hanımı	103	2,2415	,66080		
	Devlet memuru	24	2,3854	,66032		
	Tarım işçisi	25	2,2050	,69211		
	Emekli	10	2,1500	,70907		
	Özel sektör	34	2,2684	,68751		
	Serbest meslek	18	2,4167	,66835		
	Öğrenci	5	2,7000	,32596		
	Toplam	245	2,2531	,66990		
Sosyal Gereksinim	İşsiz	26	2,2548	,55394	1,773	0,102
	Ev hanımı	103	2,4175	,53308		
	Devlet memuru	24	2,5260	,44688		
	Tarım işçisi	25	2,2800	,63664		
	Emekli	10	2,2750	,64496		
	Özel sektör	34	2,4228	,57654		
	Serbest meslek	18	2,3194	,57717		
	Öğrenci	5	1,7250	,33541		
	Toplam	245	2,3704	,55618		

P<0.05

Ekonomik Gereksinim alt boyutu incelendiğinde; katılımcıların meslekleri ile ilgili işsiz olanların ortalaması 2,0433, ev hanımı olanların ortalaması 2,2418, devlet memuru olanların ortalaması 2,3854, tarım işçisi olanların ortalaması 2,2050, emekli olanların ortalaması 2,1500, özel sektör olanların ortalaması 2,2684, serbest meslek olanların ortalaması 2,4167, öğrenci olanların ortalaması 2,7000 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalama mesleği öğrenci olanlar iken en düşük ortalama mesleği işsiz olan katılımcılar olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip katılımcıların mesleği ile ekonomik gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:1,209 p:0,411 p>0,05).

Sosyal Gereksinim alt boyutu incelendiğinde; katılımcıların meslekleri ile ilgili işsiz olanların ortalaması 2,2548, ev hanımı olanların ortalaması 2,4175, devlet memuru olanların ortalaması 2,5260, tarım işçisi olanların ortalaması 2,2800, emekli olanların ortalaması 2,2750, özel sektör olanların ortalaması 2,4228, serbest meslek olanların ortalaması 2,3194, öğrenci olanların ortalaması 1,7250 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalama mesleği devlet memuru olanlar iken en düşük ortalama mesleği öğrenci olan katılımcılar olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip katılımcıların mesleği ile sosyal gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:1,209 p:0,411 p>0,05).

Sonuç olarak eğitim, yaş, ailede yaşayan kişi sayısı, meslek gibi farklılıkların ekonomik ve sosyal gereksinimler açısından anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığı yani bu sorunların bahsi geçen faktörlerle anlamsal bir farklılığın bağlantısının kurulamayacağı söylenilebilir.

Tablo 57. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Sosyal Güvencesi ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Ailelerin Sosyal Güvencesi	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Ekonomik Gereksinim	Emekli sandığı	24	2,0625	,64900	4,088	0,003
	SSK	134	2,3498	,65372		
	Bağ-Kur	34	2,4118	,63703		
	Özel sağlık sigortası	8	2,2031	,59738		
	GSS	45	1,9556	,67586		
	Toplam	245	2,2531	,66990		
Sosyal Gereksinim	Emekli sandığı	24	2,3177	,56263	0,459	0,766
	SSK	134	2,3937	,57487		
	Bağ-Kur	34	2,4228	,54095		
	Özel sağlık sigortası	8	2,2031	,41693		
	GSS	45	2,3194	,53933		
	Toplam	245	2,3704	,55618		

p<0,05

Ekonomik Gereksinim alt boyutu incelendiğinde; ailelerin sosyal güvenceleri ile ilgili emekli sandığına bağlı olanların ortalaması 2,3177, SSK'ya bağlı olanların ortalaması 2,3937, Bağ-Kur'a bağlı olanların ortalaması 2,4228, Özel Sağlık Sigortasına bağlı olanların ortalaması 2,2031, GSS'ye bağlı olanların ortalaması 2,3194 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalama sosyal güvencesi Bağ-Kur olanlar iken en düşük ortalama sosyal güvencesi Özel Sağlık Sigortası olan aileler olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin sosyal güvenceleri ile ekonomik gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (F:4,088 p:0,003 p<0,05).

Sosyal Gereksinim alt boyutu incelendiğinde ailelerin sosyal güvenceleri ile ilgili emekli sandığına bağlı olanların ortalaması 2,0625, SSK'ya bağlı olanların ortalaması 2,3498, Bağ-Kur'a bağlı olanların ortalaması 2,4118, Özel Sağlık Sigortasına bağlı olanların ortalaması 2,2031, GSS'ye bağlı olanların ortalaması 1,9556 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalama sosyal güvencesi Bağ-

Kur olanlar iken en düşük ortalama sosyal güvencesi GSS olan aileler olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin sosyal güvenceleri ile sosyal gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:0,459 p:0,766 p>0,05).

Tablo 58. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Aylık Gelirleri ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Ailenin Aylık Geliri	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Ekonomik Gereksinim	1400 TL ve altı	68	1,9982	,65167	5,019	0,001
	1401-2000 TL arası	88	2,2557	,62512		
	2001-2500 TL arası	49	2,3980	,67733		
	2501-3000 TL arası	15	2,3583	,79179		
	3001 TL ve üstü	25	2,5900	,57000		
	Toplam	245	2,2531	,66990		
Sosyal Gereksinim	1400 TL ve altı	68	2,3180	,53533	1,400	0,235
	1401-2000 TL arası	88	2,3253	,57095		
	2001-2500 TL arası	49	2,5357	,46561		
	2501-3000 TL arası	15	2,3750	,70236		
	3001 TL ve üstü	25	2,3450	,60840		
	Toplam	245	2,3704	,55618		

P<0,05

Ekonomik Gereksinim alt boyutu incelendiğinde; ailelerin aylık gelirleri ile ilgili aylık geliri 1400 TL ve altı olanların ortalaması 1,9982, aylık geliri 1401-2000 TL arasında olanların ortalaması 2,2557, aylık geliri 2001-2500 TL arasında olanların ortalaması 2,3980, aylık geliri 2501-3000 TL arasında olanların ortalaması 2,3583, aylık geliri 3001 TL ve üstü olanların ortalaması 2,5900 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalama aylık geliri 3001 TL ve üstü olanlar iken en düşük ortalama aylık geliri 1400 TL ve altı olan aileler olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin aylık gelirleri ile ekonomik gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (F:5,019 p:0,001 p<0,05).

Sosyal Gereksinim alt boyutu incelendiğinde; ailelerin aylık gelirleri ile ilgili aylık geliri 1400 TL ve altı olanların ortalaması 2,3180, aylık geliri 1401-2000 TL arasında olanların ortalaması 2,3253, aylık geliri 2001-2500 TL arasında olanların ortalaması 2,5357, aylık geliri 2501-3000 TL arasında olanların ortalaması 2,3750, aylık geliri 3001 TL ve üstü olanların ortalaması 2,3450 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalama aylık geliri 2001-2500 TL arasında olanlar iken en düşük ortalama aylık geliri 1400 TL ve altı olan aileler olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin aylık gelirleri ile sosyal gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:1,400 p:0,235 p>0,05).

Tablo 59. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Yaşadığı Yer ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Ailenin Yaşadığı Yer	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Ekonomik Gereksinim	İl	145	2,3043	,68715	1,526	0,208
	İlçe	47	2,0798	,61758		
	Köy	48	2,2448	,66393		
	Mezra	5	2,4750	,54772		
	Toplam	245	2,2531	,66990		
Sosyal Gereksinim	İl	145	2,4129	,55869	1,951	0,122
	İlçe	47	2,2899	,54804		
	Köy	48	2,2786	,56212		
	Mezra	5	2,7750	,13693		
	Toplam	245	2,3704	,55618		

p<0,05

Ekonomik Gereksinim alt boyutu incelendiğinde; ailelerin yaşadığı yer ile ilgili il merkezinde yaşayanların ortalaması 2,3043, ilçede yaşayanların ortalaması 2,0798,

köyde yaşayanların ortalaması 2,2448, mevrada yaşayanların ortalaması 2,4750 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalama mevrada yaşayanlar iken en düşük ortalama ilçede yaşayan aileler olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin yaşadıkları yer ile ekonomik gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:1,256 p:0,208 p>0,05).

Sosyal Gereksinim alt boyutu incelendiğinde; ailelerin yaşadığı yer ile ilgili il merkezinde yaşayanların ortalaması 2,4129, ilçede yaşayanların ortalaması 2,2899, köyde yaşayanların ortalaması 2,2786, mevrada yaşayanların ortalaması 2,7750 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalama mevrada yaşayanlar iken en düşük ortalama köyde yaşayan aileler olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin yaşadıkları yer ile sosyal gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:1,951 p:0,122 p>0,05).

Tablo 60. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Oturdukları Konutun Cinsi ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Ailenin Oturduğu Konutun Cinsi	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Ekonomik Gereksinim	Müstakil ev	94	2,1024	,72307	5,725	0,017
	Apartman dairesi	151	2,3469	,61866		
Sosyal Gereksinim	Müstakil ev	94	2,2872	,58711	3,294	0,071
	Apartman dairesi	151	2,4222	,53146		

p<0,05

Ekonomik Gereksinim alt boyutu incelendiğinde; ailelerin oturmuş oldukları konutun cinsi ile ilgili müstakil evlerin ortalaması 2,1024, apartman dairesi evlerin ortalaması 2,3469 olarak tespit edilmiştir.

T-Testi tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin oturmuş oldukları konutun cinsi ile ekonomik gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (t:5,725 p:0,017 p<0,05).

Sosyal Gereksinim alt boyutu incelendiğinde ailelerin oturmuş oldukları konutun cinsi ile ilgili müstakil evlerin ortalaması 2,2872, apartman dairesi evlerin ortalaması 2,4222 olarak tespit edilmiştir.

T-Testi tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin oturmuş oldukları konutun cinsi ile sosyal gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (t:3,294 p:0,071 p>0,05).

Tablo 61. Zihinsel Engelli Bireyin Cinsiyeti ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Engelli Bireyin Cinsiyeti	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Ekonomik Gereksinim	Kadın	105	2,1440	,69915	2,005	0,158
	Erkek	140	2,3348	,63742		
Sosyal Gereksinim	Kadın	105	2,4536	,52471	1,333	0,249
	Erkek	140	2,3080	,57261		

p<0.05

Ekonomik Gereksinim alt boyutu incelendiğinde; zihinsel engeli bireyin cinsiyeti ile ilgili kadınların ortalaması 2,1440, erkeklerin ortalaması 2,3348 olarak tespit edilmiştir.

T-Testi tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireylerin cinsiyetleri ile ekonomik gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (t:2,005 p:0,158 p>0,05).

Sosyal Gereksinim alt boyutu incelendiğinde; zihinsel engeli bireyin cinsiyeti ile ilgili kadınların ortalaması 2,4536, erkeklerin ortalaması 2,3080 olarak tespit edilmiştir.

T-Testi tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireylerin cinsiyetleri ile sosyal gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (t:1,333 p:0,249 p>0,05).

Tablo 62. Zihinsel Engelli Bireyin Yaşı ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Engelli Bireyin Yaşı	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Ekonomik Gereksinim	12 yaşından küçük	69	2,2844	,67922	0,201	0,962
	12-18 yaş arası	72	2,2917	,67494		
	19-25 yaş arası	34	2,1765	,62924		
	26-40 yaş arası	26	2,2260	,69103		
	41-55 yaş arası	21	2,2262	,66217		
	56 yaş ve üstü	23	2,2065	,72458		
	Toplam	245	2,2531	,66990		
Sosyal Gereksinim	12 yaşından küçük	69	2,4058	,57618	0,490	0,784
	12-18 yaş arası	72	2,3490	,50956		
	19-25 yaş arası	34	2,3676	,60767		
	26-40 yaş arası	26	2,2500	,60208		
	41-55 yaş arası	21	2,3631	,58216		
	56 yaş ve üstü	23	2,4783	,50797		
	Toplam	245	2,3704	,55618		

p<0,05

Ekonomik Gereksinim alt boyutu incelendiğinde; zihinsel engelli bireyin yaşı ile ilgili olarak 12 yaşından küçük olanların ortalaması 2,2844, 12-18 yaş aralığında olanların ortalaması 2,2917, 19-25 yaş aralığında olanların ortalaması 2,1765, 26-40 yaş aralığında olanların ortalaması 2,2260, 41-55 yaş aralığında olanların ortalaması 2,2262, 56 yaşında ve üstü yaşlarda olanların ortalaması 2,2065 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek 12 yaşından küçük olanlar iken en düşük 19-25 yaş aralığında olanlar olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireylerin yaşları ile ekonomik gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:0,201 p:0,962 p>0,05).

Sosyal Gereksinim alt boyutu incelendiğinde; zihinsel engelli bireyin yaşı ile ilgili olarak 12 yaşından küçük olanların ortalaması 2,4058, 12-18 yaş aralığında olanların ortalaması 2,3490, 19-25 yaş aralığında olanların ortalaması 2,3676, 26-40 yaş aralığında olanların ortalaması 2,2500, 41-55 yaş aralığında olanların ortalaması 2,3631,

56 yaşında ve üstü yaşlarda olanların ortalaması 2,4783 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek 56 yaşında ve üstü yaşlarda olanlar iken en düşük 26-40 yaş aralığında olanlar olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireylerin yaşları ile sosyal gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:0,490 p:0,784 p>0,05).

Tablo 63. Zihinsel Engelli Bireyin Engellilik Düzeyi ile Aile Gereksinimleri Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Engelli Bireyin Engellilik Düzeyi	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	S	p
Ekonomik Gereksinim	Hafif düzeyde zihinsel engelli	74	2,4578	,67053	3,316	0,009
	Orta düzeyde zihinsel engelli	79	2,2278	,64666		
	Ağır düzeyde zihinsel engelli	62	2,0927	,60773		
	Çok ağır düzeyde zihinsel engelli	30	2,1458	,75293		
	Toplam	245	2,2531	,66990		
Sosyal Gereksinim	Hafif düzeyde zihinsel engelli	74	2,5287	,50322	3,250	0,023
	Orta düzeyde zihinsel engelli	79	2,2674	,59537		
	Ağır düzeyde zihinsel engelli	62	2,3548	,55497		
	Çok ağır düzeyde zihinsel engelli	30	2,2833	,51270		
	Toplam	245	2,3704	,55618		

p<0,05

Ekonomik Gereksinim alt boyutu incelendiğinde; zihinsel engelli bireyin engellilik düzeyi ile ilgili olarak hafif düzeyde zihinsel engelli olanların ortalaması 2,4578, orta düzeyde zihinsel engelli olanların ortalaması 2,2278, ağır düzeyde zihinsel engelli olanların ortalaması 2,0927, çok ağır düzeyde zihinsel engelli olanların ortalaması 2,1458 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek hafif düzeyde zihinsel engelli olanlar iken en düşük ağır düzeyde zihinsel engelli olanlar olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireylerin engellilik düzeyleri ile ekonomik gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (F:3,316 p:0,009 p<0,05).

Sosyal Gereksinim alt boyutu incelendiğinde; zihinsel engelli bireyin engellilik düzeyi ile ilgili olarak hafif düzeyde zihinsel engelli olanların ortalaması 2,5287, orta düzeyde zihinsel engelli olanların ortalaması 2,2674, ağır düzeyde zihinsel engelli olanların ortalaması 2,3548, çok ağır düzeyde zihinsel engelli olanların ortalaması 2,2833 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek hafif düzeyde zihinsel engelli olanlar iken en düşük çok ağır düzeyde zihinsel engelli olanlar olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireylerin engellilik düzeyleri ile sosyal gereksinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (F:3,250 p:0,023 p<0,05).

2.2.5. Ailelerin ve Zihinsel Engelli Bireyin Demografik Özellikleri İle Ailelerin Sorunları Arasındaki İlişkiler

Tablo 3.64 ile 3.74 arasında zihinsel engelli bireye sahip ailelerin Aile Yüğü Değerlendirme Ölçeğı puan ortalamaları ile ilgili veriler sunulmuştur. Ayrıca Aile Yüğü Değerlendirme Ölçeğinin alt boyutları olan ekonomik ve sosyal sorunlar ile ailelerin gelirleri, ailede yaşayan kişı sayısı, medeni durum, engelli bireyin yaşı gibi değışkenler açısından farklılık gösterip göstermediğı araştırılacaktır. Bu kısımda bulguların ortalamalar ve standart sapma değıerleri, t-testi ve One-Way ANOVA testi çözümlemelerin sonuçlarına ver verilecektir.

Tablo 64. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Katılımcıların Eğitim Düzeyleri ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Katılımcının Eğitim Düzeyi	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Ekonomik Sorun	Okuryazar değil	29	2,2146	,61502	3,818	0,001
	Okuryazar	28	2,0357	,52383		
	İlkokul	85	2,(1987).	,61005		
	Ortaokul	28	2,3056	,69922		
	Lise	41	2,1301	,62800		
	Yüksekokul	13	2,0085	,53760		
	Üniversite ve üstü	21	1,5608	,65024		
	Toplam	245	2,1179	,63646		
Sosyal Sorun	Okuryazar değil	29	1,8621	,75044	1,134	0,237
	Okuryazar	28	1,8679	,64925		
	İlkokul	85	1,8129	,69261		
	Ortaokul	28	1,9214	,78569		
	Lise	41	1,7683	,70407		
	Yüksekokul	13	1,9538	,45390		
	Üniversite ve üstü	21	1,4333	,57300		
	Toplam	245	1,8049	,69192		

p<0,05

Ekonomik Sorunların alt boyutu incelendiğinde; katılımcılar arasında okuryazar olmayanların ortalaması 2,2146, okuryazar olanların ortalaması 2,0357, ilkokul mezunu olanların ortalaması 2,(1987). ortaokul mezunu olanların ortalaması 2,3056, lise mezunu olanların ortalaması 2,1301, yüksekokul mezunu olanların ortalaması 2,0085, üniversite mezunu ve üniversite üstü düzeyde mezun olanların ortalaması 1,5608 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinden en yüksek ortaokul mezunu olanlar iken en düşük üniversite ve üniversite üstü düzeyde mezun olanlar olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip katılımcıların eğitim düzeyleri ile ekonomik sorunları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (F:3,818 p:0,001 p>0,05).

Sosyal Sorunların alt boyutu incelendiğinde; katılımcılar arasında okuryazar olmayanların ortalaması 1,8621, okuryazar olanların ortalaması 1,8679, ilkokul mezunu olanların ortalaması 1,8129, ortaokul mezunu olanların ortalaması 1,9214, lise mezunu olanların ortalaması 1,7683, yüksekokul mezunu olanların ortalaması 1,9538, üniversite mezunu ve üniversite üstü düzeyde mezun olanların ortalaması 1,4333 olarak tespit

edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinden en yüksek yüksekokul mezunu olanlar iken en düşük üniversite ve üniversite üstü düzeyde mezun olanlar olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip katılımcıların eğitim düzeyleri ile sosyal sorunları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:1,134 p:0,237 p<0,05).

Tablo 65. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Katılımcıların Yaşları ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Katılımcının Yaşı	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Ekonomik Sorun	25 yaşından küçük	24	2,0139	,62021	0,646	0,630
	25-35 yaş arası	68	2,1193	,66924		
	36-45 yaş arası	94	2,0780	,67278		
	46-55 yaş arası	42	2,2249	,53117		
	56 yaş ve üstü	17	2,2157	,57396		
	Toplam	245	2,1179	,63646		
Sosyal Sorun	25 yaşından küçük	24	1,7833	,71424	0,712	0,584
	25-35 yaş arası	68	1,7794	,72143		
	36-45 yaş arası	94	1,8330	,66791		
	46-55 yaş arası	42	1,8905	,66875		
	56 yaş ve üstü	17	1,5706	,75064		
	Toplam	245	1,8049	,69192		

p<0,05

Ekonomik Sorunların alt boyutu incelendiğinde; katılımcıların yaşlarının 25 yaşından küçük olanların ortalaması 2,0139, 25-35 yaş aralığında olanların ortalaması 2,1193, 36-45 yaş aralığında olanların ortalaması 2,0780, 46-55 yaş aralığında olanların ortalaması 2,2249, 56 yaşında ve üstü yaşlarda olanların ortalaması 2,2157 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek 36-45 yaş aralığında olanlar iken en düşük 46-55 yaş aralığında olanlar olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip katılımcıların yaşları ile ekonomik sorunlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:0,646 p:0,630 p>0,05).

Sosyal Sorunların alt boyutu incelendiğinde; katılımcıların yaşlarının 25 yaşından küçük olanların ortalaması 1,7833, 25-35 yaş aralığında olanların ortalaması 1,7794, 36-45 yaş aralığında olanların ortalaması 1,8330, 46-55 yaş aralığında olanların ortalaması

1,8905, 56 yaşında ve üstü yaşlarda olanların ortalaması 1,5706 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek 46-55 yaş aralığında olanlar iken en düşük 56 ve üstü yaş aralığında olanlar olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip katılımcıların yaşları ile sosyal sorunlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:0,712 p:0,584 p>0,05).

Tablo 66. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Ailede Yaşayan Kişi Sayısı ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Ailede Yaşayan Kişi Sayısı	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Ekonomik Sorun	2	10	1,9667	,79961	3,172	0,015
	3	44	1,8636	,65794		
	4	60	2,0889	,61569		
	5	64	2,2726	,59947		
	6 ve üstü	67	2,1857	,60931		
	Toplam	245	2,1179	,63646		
Sosyal Sorun	2	10	1,9200	,61246	0,639	0,635
	3	44	1,7341	,67924		
	4	60	1,7617	,69064		
	5	64	1,9094	,67629		
	6 ve üstü	67	1,7731	,73249		
	Toplam	245	1,8049	,69192		

p<0,05

Ekonomik Sorunların alt boyutu incelendiğinde; ailelerin ailede yaşayan kişi sayısı 2 kişi olanların ortalaması 1,9667, 3 kişi olanların ortalaması 1,8636, 4 kişi olanların ortalaması 2,0889, 5 kişi olanların ortalaması 2,2726, 6 ve daha fazla kişi olanların ortalaması 2,1857 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalama 5 kişi yaşayan aileler iken en düşük ortalama 3 kişi yaşayan aileler olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin ailede yaşayan kişi sayısı ile ekonomik sorunlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (F:3,172 p:0,015 p<0,05).

Sosyal Sorunların alt boyutu incelendiğinde; ailelerin ailede yaşayan kişi sayısı 2 kişi olanların ortalaması 1,9200, 3 kişi olanların ortalaması 1,7341, 4 kişi olanların

ortalaması 1,7617, 5 kişi olanların ortalaması 1,9094, 6 ve daha fazla kişi olanların ortalaması 1,7731 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalama 2 kişi yaşayan aileler iken en düşük ortalama 3 kişi yaşayan aileler olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin ailede yaşayan kişi sayısı ile sosyal sorunlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:0,639 p:0,635 p>0,05).

Tablo 67. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Katılımcıların Mesleği ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Katılımcının Mesleği	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Ekonomik Sorun	İşsiz	26	2,1838	,50277	3,926	0,000
	Ev hanımı	103	2,1877	,61786		
	Devlet memuru	24	1,7639	,67093		
	Tarım işçisi	25	2,2756	,50829		
	Emekli	10	2,4111	,41919		
	Özel sektör	34	2,1830	,64143		
	Serbest meslek	18	1,8210	,80136		
	Öğrenci	5	1,2889	,41276		
	Toplam	245	2,1179	,63646		
Sosyal Sorun	İşsiz	26	1,7577	,59744	1,257	0,273
	Ev hanımı	103	1,9359	,69717		
	Devlet memuru	24	1,6833	,60409		
	Tarım işçisi	25	1,7000	,74330		
	Emekli	10	1,8800	,81894		
	Özel sektör	34	1,7118	,69795		
	Serbest meslek	18	1,7000	,74833		
	Öğrenci	5	1,3200	,46043		
	Toplam	245	1,8049	,69192		

p<0,05

Ekonomik Sorunların alt boyutu incelendiğinde; katılımcıların meslekleri ile ilgili işsiz olanların ortalaması 2,1838, ev hanımı olanların ortalaması 2,1877, devlet memuru olanların ortalaması 1,7639, tarım işçisi olanların ortalaması 2,2756, emekli olanların ortalaması 2,4111, özel sektör olanların ortalaması 2,1830, serbest meslek olanların ortalaması 1,8210, öğrenci olanların ortalaması 1,2889 olarak tespit edilmiştir. Puan

ortalamları incelendiğinde en yüksek ortalama mesleği emekli olanlar iken en düşük ortalama mesleği devlet memuru olan katılımcılar olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip katılımcıların mesleği ile ekonomik sorunlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (F:3,926 p:0,000 p<0,05).

Sosyal Sorunların alt boyutu incelendiğinde; katılımcıların meslekleri ile ilgili işsiz olanların ortalaması 1,7577, ev hanımı olanların ortalaması 1,9359, devlet memuru olanların ortalaması 1,6833, tarım işçisi olanların ortalaması 1,7000, emekli olanların ortalaması 1,8800, özel sektör olanların ortalaması 1,7118, serbest meslek olanların ortalaması 1,7000, öğrenci olanların ortalaması 1,3200 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamları incelendiğinde en yüksek ortalama mesleği ev hanımı olanlar iken en düşük ortalama mesleği öğrenci olan katılımcılar olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip katılımcıların mesleği ile sosyal sorunlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (F:1.257 p:0,278 p>0,05).

Tablo 68. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Sosyal Güvencesi ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Katılımcının Sosyal Güvencesi	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Ekonomik Sorun	Emekli sandığı	24	2,2037	,55184	2,218	0,068
	SSK	134	2,0340	,67307		
	Bağ-Kur	34	2,0719	,60357		
	Özel sağlık sigortası	8	2,1944	,62219		
	GGS	45	2,3432	,55039		
	Toplam	245	2,1179	,63646		
Sosyal Sorun	Emekli sandığı	24	1,9500	,61077	0,982	0,418
	SSK	134	1,7351	,71412		
	Bağ-Kur	34	1,9353	,67054		
	Özel sağlık sigortası	8	1,9375	,56805		
	GGS	45	1,8133	,69792		
	Toplam	245	1,8049	,69192		

P<0,05

Ekonomik Sorunların alt boyutu incelendiğinde; ailelerin sosyal güvenceleri ile ilgili Emekli Sandığına bağlı olanların ortalaması 2,2037, SSK'ya bağlı olanların

ortalaması 2,0340, Bağ-Kur'a bağlı olanların ortalaması 2,0719, Özel Sağlık Sigortasına bağlı olanların ortalaması 2,1944, GSS'ye bağlı olanların ortalaması 2,3432 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalama sosyal güvencesi GSS olanlar iken en düşük ortalama sosyal güvencesi SSK olan aileler olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin sosyal güvenceleri ile ekonomik sorunları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:2,218 p:0,068 p>0,05).

Sosyal Sorunların alt boyutu incelendiğinde; ailelerin sosyal güvenceleri ile ilgili; Emekli Sandığına bağlı olanların ortalaması 1,9500, SSK'ya bağlı olanların ortalaması 1,7351, Bağ-Kur'a bağlı olanların ortalaması 1,9353, Özel Sağlık Sigortasına bağlı olanların ortalaması 1,9375, GSS'ye bağlı olanların ortalaması 1,8133 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalama sosyal güvencesi Özel Sağlık Sigortası olanlar iken en düşük ortalama sosyal güvencesi SSK olan aileler olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin sosyal güvenceleri ile sosyal sorunları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:0,982 p:0,418 p>0,05).

Tablo 69. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Aylık Gelirleri ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Ailenin Aylık Geliri	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Ekonomik Sorun	1400 TL ve altı	68	2,3464	,52064	8,518	0,000
	1401-2000 TL arası	88	2,1641	,66046		
	2001-2500 TL arası	49	2,0907	,56686		
	2501-3000 TL arası	15	1,5778	,60597		
	3001 TL ve üstü	25	1,7111	,64150		
	Toplam	245	2,1179	,63646		
Sosyal Sorun	1400 TL ve altı	68	1,7809	,66563	0,732	0,571
	1401-2000 TL arası	88	1,8750	,76598		
	2001-2500 TL arası	49	1,8143	,68678		
	2501-3000 TL arası	15	1,5667	,51501		
	3001 TL ve üstü	25	1,7480	,58887		
	Toplam	245	1,8049	,69192		

p<0,05

Ekonomik Sorunlar alt boyutu incelendiğinde; ailelerin aylık gelirleri ile ilgili aylık geliri 1400 TL ve altı olanların ortalaması 2,3464, aylık geliri 1401-2000 TL arasında olanların ortalaması 2,1641, aylık geliri 2001-2500 TL arasında olanların ortalaması 2,0907, aylık geliri 2501-3000 TL arasında olanların ortalaması 1,5778, aylık geliri 3001 TL ve üstü olanların ortalaması 1.7111 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalama aylık geliri 1400 TL ve altı olanlar iken en düşük ortalama aylık geliri 2501-3000 TL arasında olan aileler olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin aylık gelirleri ile ekonomik sorunlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (F:5,019 p:0,000 p<0,05).

Sosyal Sorunlar alt boyutu incelendiğinde; ailelerin aylık gelirleri ile ilgili aylık geliri 1400 TL ve altı olanların ortalaması 1,7809, aylık geliri 1401-2000 TL arasında olanların ortalaması 1,8750, aylık geliri 2001-2500 TL arasında olanların ortalaması 1.8143, aylık geliri 2501-3000 TL arasında olanların ortalaması 1,5667, aylık geliri 3001 TL ve üstü olanların ortalaması 1.7480 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalama aylık geliri 1401-2000 TL arasında olanlar iken en düşük ortalama aylık geliri 2501-3000 TL arasında olan aileler olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin aylık gelirleri ile sosyal sorunlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (F:0,732 p:0,571 p>0,05).

Tablo 70. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Yaşadığı Yer ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Ailenin Yaşadığı Yer	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Ekonomik Sorun	İl	145	2,0406	,69139	2,063	0,106
	İlçe	47	2,1678	,56174		
	Köy	48	2,2894	,50619		
	Mezra	5	2,2444	,49316		
	Toplam	245	2,1179	,63646		
Sosyal Sorun	İl	145	1,7559	,69681	1,381	0,249
	İlçe	47	1,9426	,68262		
	Köy	48	1,7792	,69096		
	Mezra	5	2,1800	,51186		
	Toplam	245	1,8049	,69192		

p<0,05

Ekonomik Sorunların alt boyutu incelendiğinde; ailelerin yaşadığı yer ile ilgili il merkezinde yaşayanların ortalaması 2,0406, ilçede yaşayanların ortalaması 2,1678, köyde yaşayanların ortalaması 2,2894, mevrada yaşayanların ortalaması 2,2444 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalama köyde yaşayanlar iken en düşük ortalama il merkezinde yaşayan aileler olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin yaşadıkları yer ile ekonomik sorunlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:2,063 p:0,106 p>0,05).

Sosyal Sorunların alt boyutu incelendiğinde; ailelerin yaşadığı yer ile ilgili il merkezinde yaşayanların ortalaması 1,7553, ilçede yaşayanların ortalaması 1,9426, köyde yaşayanların ortalaması 1,7792, mevrada yaşayanların ortalaması 2,1800 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalama mevrada yaşayanlar iken en düşük ortalama il merkezinde yaşayan aileler olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin yaşadıkları yer ile sosyal sorunlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:1,381 p:0,249 p>0,05).

Tablo 71. Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Oturdukları Konutun Cinsi ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Ailenin Oturduğu Konutun Cinsi	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Ekonomik Sorun	Müstakil ev	94	2,1868	,64423	0,165	0,685
	Apartman dairesi	151	2,0751	,62992		
Sosyal Sorun	Müstakil ev	94	1,9149	,74357	4,322	0,039
	Apartman dairesi	151	1,7364	,65090		

p<0,05

Ekonomik Sorunların alt boyutu incelendiğinde; ailelerin oturmuş oldukları konutun cinsi ile ilgili müstakil evlerin ortalaması 2,1868, apartman dairesi evlerin ortalaması 2,0751 olarak tespit edilmiştir.

T-Testi tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin oturmuş oldukları konutun cinsi ile ekonomik sorunları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (t:0,165 p:0,685 p>0,05).

Sosyal Sorunların alt boyutu incelendiğinde; ailelerin oturmuş oldukları konutun cinsi ile ilgili müstakil evlerin ortalaması 1,9149, apartman dairesi evlerin ortalaması 1,7364 olarak tespit edilmiştir.

T-Testi tablosu incelendiğinde zihinsel engelli bireye sahip ailelerin oturmuş oldukları konutun cinsi ile sosyal sorunları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (t:4,322 p:0,039 p<0,05).

Tablo 72. Zihinsel Engelli Bireyin Cinsiyeti ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Engelli Bireyin Cinsiyeti	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Ekonomik Sorun	Kadın	105	2,2106	,64677	0,163	0,687
	Erkek	140	2,0484	,62189		
Sosyal Sorun	Kadın	105	1,9362	,68432	0,000	0,982
	Erkek	140	1,7064	,68354		

p<0.05

Ekonomik Sorunların alt boyutu incelendiğinde; zihinsel engeli bireyin cinsiyeti ile ilgili kadınların ortalaması 2,2106, erkeklerin ortalaması 2,0484 olarak tespit edilmiştir.

T-Testi tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireylerin cinsiyetleri ile ekonomik sorunları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (t:0,163 p:0,687 p>0,05).

Sosyal Sorunların alt boyutu incelendiğinde; zihinsel engeli bireyin cinsiyeti ile ilgili kadınların ortalaması 1,9362, erkeklerin ortalaması 1,7064 olarak tespit edilmiştir.

T-Testi tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireylerin cinsiyetleri ile sosyal sorunları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (t:0,000 p:0,982 p>0,05).

Tablo 73. Zihinsel Engelli Bireyin Yaşı ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Engelli Bireyin Yaşı	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Ekonomik Sorun	12 yaşından küçük	69	2,0644	,64237	1,292	0,268
	12-18 yaş arası	72	2,0509	,67185		
	19-25 yaş arası	34	2,1078	,57017		
	26-40 yaş arası	26	2,1068	,67071		
	41-55 yaş arası	21	2,3915	,49891		
	56 yaş ve üstü	23	2,2657	,64592		
	Toplam	245	2,1179	,63646		
Sosyal Sorun	12 yaşından küçük	69	1,6580	,66275	1,862	0,102
	12-18 yaş arası	72	1,8014	,65273		
	19-25 yaş arası	34	1,9294	,69915		
	26-40 yaş arası	26	1,7308	,73363		
	41-55 yaş arası	21	2,1238	,63317		
	56 yaş ve üstü	23	1,8652	,81776		
	Toplam	245	1,8049	,69192		

p<0,05

Ekonomik Sorunların alt boyutu incelendiğinde; zihinsel engelli bireyin yaşı ile ilgili olarak 12 yaşından küçük olanların ortalaması 2,0644, 12-18 yaş aralığında olanların ortalaması 2,0509, 19-25 yaş aralığında olanların ortalaması 2,1078, 26-40 yaş aralığında olanların ortalaması 2,1068, 41-55 yaş aralığında olanların ortalaması 2,3915, 56 yaşında ve üstü yaşlarda olanların ortalaması 2,2657 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek 41-55 yaş aralığında olanlar iken en düşük 12-18 yaş aralığında olanlar olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireylerin yaşları ile ekonomik sorunları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:1,292 p:0,268 p>0,05).

Sosyal Sorunların alt boyutu incelendiğinde; zihinsel engelli bireyin yaşı ile ilgili olarak 12 yaşından küçük olanların ortalaması 1,6580, 12-18 yaş aralığında olanların ortalaması 1,8014, 19-25 yaş aralığında olanların ortalaması 1,9294, 26-40 yaş aralığında olanların ortalaması 1,7308, 41-55 yaş aralığında olanların ortalaması 2,1238,

56 yaşında ve üstü yaşlarda olanların ortalaması 1,8652 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek 41-55 yaş aralığında olanlar iken en düşük 12 yaşından küçük olanlar olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireylerin yaşları ile sosyal sorunları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:1,862 p:0,102 p>0,05).

Tablo 74. Zihinsel Engelli Bireyin Engellilik Düzeyi ile Aile Sorunları Arasındaki Farklılık

Alt Boyutlar	Engelli Bireyin Engellilik Düzeyi	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Ekonomik Sorun	Hafif düzeyde zihinsel engelli	74	2,0781	,67842	0,588	0,623
	Orta düzeyde zihinsel engelli	79	2,0928	,68872		
	Ağır düzeyde zihinsel engelli	62	2,1326	,55459		
	Çok ağır düzeyde zihinsel engelli	30	2,2519	,54973		
	Toplam	245	2,1179	,63646		
Sosyal Sorun	Hafif düzeyde zihinsel engelli	74	1,8122	,70768	0,205	0,893
	Orta düzeyde zihinsel engelli	79	1,7899	,74860		
	Ağır düzeyde zihinsel engelli	62	1,7742	,61135		
	Çok ağır düzeyde zihinsel engelli	30	1,8900	,68095		
	Toplam	245	1,8049	,69192		

p<0.05

Ekonomik Sorunların alt boyutu incelendiğinde; zihinsel engelli bireyin engellilik düzeyi ile ilgili olarak hafif düzeyde zihinsel engelli olanların ortalaması 2,0781, orta düzeyde zihinsel engelli olanların ortalaması 2,0928, ağır düzeyde zihinsel engelli olanların ortalaması 2,1326, çok ağır düzeyde zihinsel engelli olanların ortalaması 2,2519 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek çok ağır düzeyde zihinsel engelli olanlar iken en düşük hafif düzeyde zihinsel engelli olanlar olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde, zihinsel engelli bireylerin engellilik düzeyleri ile ekonomik sorunları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (F:0,588 p:0,623 p>0,05).

Sosyal Sorunların alt boyutu incelendiğinde; zihinsel engelli bireyin engellilik düzeyi ile ilgili olarak hafif düzeyde zihinsel engelli olanların ortalaması 1,8122, orta düzeyde zihinsel engelli olanların ortalaması 1,7899, ağır düzeyde zihinsel engelli olanların ortalaması 1,7742, çok ağır düzeyde zihinsel engelli olanların ortalaması 1,8900 olarak tespit edilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek çok ağır düzeyde zihinsel engelli olanlar iken en düşük ağır düzeyde zihinsel engelli olanlar olarak bulunmuştur.

ANOVA tablosu incelendiğinde zihinsel engelli bireylerin engellilik düzeyleri ile sosyal sorunları, arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($F:0,205$ $p:0,893$ $p>0,05$).

Sonuçlar incelendiğinde ailelerin ekonomik gereksinimleri ile eğitim, yaş, ailede yaşıyan kişi sayısı, meslek, ailenin yaşadığı yer, engelli bireyin cinsiyeti ve engelli bireyin yaşı aralarında istatistiksel olarak aralarında anlamsal bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Lakin ailelerin sosyal güvencesi, aylık gelirleri, oturdukları konutun cinsi ve engelli bireyin engellilik düzeyi ile ailelerin ekonomik gereksinimleri arasında anlamsal farklılıklar olduğu söylenebilir.

Ailelerin ekonomik sorunları ile yaş, sosyal güvencesi, ailenin yaşadığı yer, ailenin oturmuş olduğu konutun cinsi, engelli bireyin cinsiyeti, engelli bireyin yaşı ve engelli bireyin engellilik düzeyi aralarında istatistiksel olarak aralarında anlamsal bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Fakat eğitim, ailede yaşayan kişi sayısı, meslek ve aylık gelirleri ile ailelerin ekonomik sorunları arasında anlamsal farklılıklar olduğu söylenebilir.

Ailelerin sosyal gereksinimleri ile eğitim, yaş, ailede yaşıyan kişi sayısı, meslek, sosyal güvence, aylık gelir, ailenin yaşadığı yer, ailenin oturmuş olduğu konutun cinsi, engelli bireyin cinsiyeti ve engelli bireyin yaşı ile istatistiksel olarak aralarında anlamsal bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sadece engelli bireyin engellilik düzeyi ailelerin sosyal gereksinimleri arasında anlamsal farklılığın olduğu tespit edilmiştir.

Ailelerin sosyal sorunları ile eğitim, yaş, ailede yaşıyan kişi sayısı, meslek, sosyal güvence, aylık gelir, ailenin yaşadığı yer, engelli bireyin cinsiyeti, engelli bireyin yaşı ve engelli bireyin engellilik düzeyi istatistiksel olarak aralarında anlamsal bir farklılık

olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sadece ailelerin oturmuş olduğu konutun cinsi ile sosyal sorunlar arasında anlamsal farklılık olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada zihinsel engelli bireye sahip ailelerin ve zihinsel engelli bireylerin demografik özelliklerine, ailelerin ekonomik ve sosyal gereksinimlerine ve sorunlarına yer verilmiş; ailelerin demografik özellikleri ile gereksinimleri ve sorunları arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda, zihinsel engelli bireye sahip ailelerin gereksinimlerinin ve sorunlarının giderilmesinde olumlu katkı sağlayabilecek öneriler getirilebilmek, uygulanan ve uygulanacak olan sosyal politikaların engelli aileleri için ne kadar elzem olduğunu gösterebilmek ve bundan sonra yapılacak olan bilimsel çalışmalara katkı sağlayabilmek hedeflenmiştir.

Araştırmanın çalışma evrenini zihinsel engelli bireye sahip aileler oluşturmaktadır. Zihinsel engelli bireye sahip tüm ailelerin belirlenmesi ve bu aileler ile görüşme yapılması mümkün olmadığından ve bu konuda ulusal bir veri kaynağı olmadığı ve çalışma bulunmadığından sınırlı bir örneklem ile birincil veri kaynakları ile yapılmıştır. Araştırma evreni olarak Erzurum Palandöken Sosyal Hizmet Merkezinde Evde Bakım Hizmetinden yararlanan zihinsel engelli bireye sahip 245 aile ile araştırma gerçekleştirilmiştir.

Araştırma verilerini elde edebilmek için araştırmacı tarafından ulaşılan ailelerin demografik özellikleri, gereksinimleri ve sorunları incelenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda verilerin belirleyebilmeye yönelik sorunların yer aldığı Aile Gereksinimlerini belirleme Ölçeği ve Aile Yüğü Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırmaya katılan katılımcıların %69,3'ünün zorunlu eğitim sürecini tamamlamandan eğitim hayatlarına devam etmedikleri görülmüştür.

Araştırmaya katılan ailelerin %71'lik kısmının evli olduğu, bunlardan sadece %13,1'nin evlilik birlikteliklerini sonlandırdıkları söylenebilir.

Ailelerin 1/2'sinden fazlasının şehir merkezinde ikamet ettiği tespit edilmiştir. Ailelerin şehir merkezinde ikamet etmeyi tercih etmelerindeki asıl nedenin başta sağlık ve eğitim gibi hizmetlere erişimin daha hızlı olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Ailelerin %59,6'sının çekirdek aile yapısına sahip olduğu tespit edilmiştir. Ailelerin geniş aile yapılarından çekirdek aile yapısına doğru değişimleri görülmektedir. Bu durumu engelli bireyin aileye girmesinin etkilediği düşünülebilir. Çünkü engelli bireyin temel gereksinimlerinin normal bir bireye oranla daha fazla olduğu muhakkaktır. Ailelerin engelli bireyin gereksinimlerini daha iyi karşılayabilmeleri için çekirdek aile yapısına dönüşü gerektirdiği söylenebilir. Bununa yanında Türk aile yapısının; geniş aile tipinden çekirdek aile tipine doğru dönüştüğü de bilenen bir gerçektir.

Araştırmaya katılan ailelerin büyük çoğunluğunun apartman dairesinde oturmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir. Ailelerin apartman dairesini tercih etmelerinin nedeni olarak ısınma, ulaşım, erişilebilirlik, elektrik ve su gibi imkanların daha kolay ve sağlıklı olmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Araştırmaya katılan katılımcıların %54,6'sının gelir getirir bir mesleğe sahip olmadıkları tespit edilmiştir.

Ailelerin sosyal güvencelerinin %54,7'sinin SSK olduğu sadece %3,3'ünün Özel Sigorta yaptırabildiği bilgisine ulaşılmıştır. Bu bulgunun ailelerin ekonomik düzeylerinin çok da iyi olmadığını bir göstergesi olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan ailelerin %63,7'sinin aylık gelirlerinin 2000 TL ve altında olduğu saptanmıştır. Ailelerin 1/2'sinden fazlasının aylık gelirlerinin asgari ücretin altında olduğu görülmektedir. Bu bulgunun, engelli bireyin temel gereksinimlerinin karşılanması konusunda sorunlara yol açabileceği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan ailelerin zihinsel engelli bireylerinin engellilik nedenleri arasından %41,6'sının doğum sonrası nedenler olduğu tespit edilmiştir. Bunun nedeni olarak da bireylerin yetersiz beslenmesi, kazalar, doğal afetler, geçirilen hastalıklar, savaşlar, terör eylemleri gibi nedenlerden kaynaklandığı söylenebilir.

Araştırmada yer alan zihinsel engelli bireylerin %57,6'sının 18 yaşında veya 18 yaşının altında olduğu ayrıca %9,4'ünün de 56 yaşında ve 56 yaşının üstünde olduğu tespit edilmiştir. Yaş aralıklarının yüzdesel olarak bu kadar farklı olmasının ilk nedeni olarak; engelli bireylerin küçük yaşlarda bakımlarının daha kolay olması, yaşları ilerledikçe bakımlarının zorlaşmasından dolayı bakım ve rehabilitasyon merkezlerine yerleştirme olasılıklarının yüksek olduğu düşünülmektedir. İkinci olarak da zihinsel

engelli bireylerin kullanmış oldukları ağır ilaçlar, zihinsel engellerinin yanında fiziksel engellerinin de yer alması gibi nedenlerden kaynaklı yaşam sürelerinin normal insan ömrüne göre daha kısa olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada yer alan zihinsel engelli bireylerin %68,6'sının okuryazar olmadıkları tespit edilmiştir. Bu bulgu doğrultusunda zihinsel engelli bireylerin eğitimlerine gerekli önemin verilmediği veya zihinsel engelli bireylerin eğitim alabilecek yeterli zihinsel yeterliliğe sahip olmadıkları çıkarımına ulaşılabılırız.

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda ailelerin büyük çoğunluğunun ekonomik gereksinimlerini karşılamada sıkıntı yaşamadıkları çıkarımına ulaşılmıştır.

Ailelerin yarısından fazlasının sosyal gereksinimlerinin giderilmesi konusunda desteğe ihtiyaç duydukları bilgisine ulaşılmıştır. Özellikle zihinsel engelli bireyi tanıma, hakkında bilgi sahibi olma ve engelli bireye nasıl davranacakları konularında yazılı ve görsel bilgilendirmelere gereksinim duydukları bilgisine ulaşılmıştır.

Ailelerin büyük çoğuğunda zihinsel engelli bireyin ailelerine girmesi ile ekonomik sorunlar yaşadığı bulgular doğrultusunda tespit edilmiştir. Lakin ekonomik bağlamda ailelerin borç almaktan ve dışarıdan maddi destek almaktan kaçındıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Ailelerin yarısından fazlasının zihinsel engelli bireyin aileye katılması ile sosyal sorunlar yaşamadıkları tespit edilmiştir. Ailelerin engelli bireyden dolayı; bayram gezmelerine, akraba ziyaretlerine gitmekte sorun yaşamadıkları bilgisine ulaşılmıştır. Misafir kabul etmede, arkadaşları ile ilişkilerinde engelli bireyden dolayı sorun yaşamadıkları bulgularına ulaşılmıştır. Bu bulgular ailelerin zihinsel engelli bireyi sahiplendiklerinin ve kabullendiklerinin bir göstergesi olduğu düşünülebilir.

Ailelerin demografik özellikleri ile Aile Gereksinimlerini Belirleme Ölçeğinin alt boyutları olan Ekonomik Gereksinimler ve Sosyal Gereksinimler arasındaki ilişki belirlenmeye çalışılmıştır. Ailelerin aylık gelirleri ile ekonomik gereksinimleri arasında, ailelerin oturmuş oldukları konutun cinsi ile ekonomik gereksinimleri arasında ve zihinsel engelli bireyin engellilik düzeyi ile ekonomik ve sosyal gereksinimleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aralarındaki ilişkinin incelendiği ailelerin diğer demografik özellikleri ile Aile Gereksinimlerini Belirleme

Ölçeğinin alt boyutları olan ekonomik gereksinim ve sosyal gereksinimleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı saptanmıştır.

Ailelerin demografik özellikleri ile Aile Yüğü Değerlendirme Ölçeğinin alt boyutları olan ekonomik sorunlar ve sosyal sorunlar arasındaki ilişki belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların eğitim düzeyleri ile ekonomik sorunları arasında, ailede yaşayan kişi sayısı ile ekonomik sorunları arasında ve katılımcıların mesleği ile ekonomik sorunları arasında anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ailelerin aylık gelirleri ile ekonomik sorunları ve ailelerin oturmuş oldukları konutun cinsi ile sosyal sorunları arasında anlamlı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Aralarındaki ilişkinin incelendiği ailelerin diğer demografik özellikleri ile Aile Yüğü Değerlendirme Ölçeğinin alt boyutları olan ekonomik sorunlar ve sosyal sorunlar arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı saptanmıştır.

Bu sonuçlar ışığında ve çalışma esnasında ailelerle yapılan görüşmelerden ve mesleki tecrübelerim neticesinde bazı akademik ve sosyal boyutlu öneriler geliştirmek mümkündür. Bunları aşağıdaki gibi belirleyebiliriz.

Bu çalışmada zihinsel engelli bireye sahip ailelerin ekonomik ve sosyal sorunları incelenmiştir. Araştırmada ailelerin ve zihinsel engelli bireylerin demografik özellikleri, ailelerin ekonomik ve sosyal gereksinimleri, sorunları belirlenmeye çalışılmıştır. Engelli bireyin aileye katılması ile birlikte yaşanan ekonomik ve sosyal sıkıntılar, aile bütçesine eklenen ek masraflar, ailelerin sosyal hayatlarında yaşadıkları güçlükler ve sorunlar gibi pek çok etken ailelerin aile içinde yaşamış oldukları sorunları artırmaktadır.

Zihinsel engelli bireyin bakımını sağlayan aile bireylerinin büyük çoğunluğunun ev hanımı olduğu saptanmıştır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının uygulamakta olduğu Koruyucu Aile Hizmetinde uygulanan çocuğun bakımını üstelenen ailede koruyucu annenin, herhangi bir işte çalışmaması halinde isteğe bağlı sigorta yaptırması durumunda bu sigorta ücreti Bakanlık tarafından ödenmektedir. Bu uygulama, Bakanlık tarafından sunulan Engelli Evde Bakım Hizmeti içinde uygulanması engelli bireyin bakımını sağlayan ve çalışmayan kişinin hem ekonomik yönden hem de sosyal yönden daha güçlü olmasına ve engelli bireyin aileye getirmiş olduğu ek masrafların giderilmesinde etkili olacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu

uygulamanın engelli bireylerin, ailelerin yanında bakımının sağlanmasını da arttıracakı düşünülmektedir.

Engelli bireye sahip ailelerin önemli bir kısmı işsizlik sorunu yaşamaktadır. Bu tür sorunların çözümü için engelli bireyler için uygulanan istihdam imkanlarının, çalışamayacak durumda olan ağır ve çok ağır düzeyde engel durumu bulunan engelli ailelerine öncelikle sunulması gerekmektedir.

Zihinsel engelli bireye sahip ailelerin sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için engelli bireyin bakımının sağlanabildiği saatlik ve günlük kamuya ait kurumların uygulamaya konulması gerekmektedir. Çünkü ailenin engelli birey ile gidemeyeceği sosyal ortamlardan soyutlanması, ailelerin aile işlevlerini olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir.

Araştırma bulgularıyla zihinsel engelli bireylerin eğitim düzeylerinin çok düşük olduğu saptanmıştır. Eğitim hakkı, her birey için olduğu gibi engelli bireyler için de temel bir haktır. Öncelikle engelli bireylerin eğitimleri için ilk olarak, engel düzeyine uygun her bireye özgü eğitim modelinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu eğitim modeli, engelli bireyin fiziksel ve zihinsel düzeyi göz önünde bulundurularak belirlenmelidir.

Engelli bireylerin ve ailelerinin sorunlarını tespit edebilmek için, sağlık alanında sunulan aile hekimi uygulaması gibi engelli bireylerin aileleri için de aile danışmanlığı, uygulamalarının hizmete girmesi gerekmektedir. Çünkü her ailenin kendine özgü gereksinimleri ve sorunları bulunmaktadır. Ayrıca her engelli bireyin de kendine özgü sorunları bulunmaktadır. İşte bu sorunları, yerinde ve kaynağında saptayabilmek için aile danışmanlığı hizmetinin, uygulayamaya konulması faydalı olacaktır. Bu uygulamanın ailelerin yaşam boyu gereksinimlerinin giderilmesinde önemli olduğu düşünülmektedir.

Danışmanlık hizmeti sonucunda elde edilen sorunların, bir veri sistemine girilerek engellilere ve ailelerine yönelik uygulanacak olan sosyal politikaların belirlenmesinde etkili olacağı düşünülmektedir. Böylelikle sosyal hizmetlerin temel uygulaması olan makro, mezo ve mikro uygulamaların daha etkin sunulmasında katkısı olacağı düşünülmektedir.

Zihinsel engelli bireylerin ailelerini daha güçlü hale getirmek için ayrıca bilgi ve bilinç düzeylerini artırmak için Aile Eğitim Programlarının etkin bir şekilde

uygulanması gerekmektedir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının uygulamakta olduğu Aile Eğitim Programı 5 ana modülden oluşmaktadır. Bunlar; aile eğitimi ve iletişimi, iktisat, sağlık, hukuk ve medya modülleridir. Aile Eğitim Programını oluşturan bu 5 ana modülün temel amacı; aile hayatı içinde farklı dönemlerde yaşamış oldukları sorunları çözümüne yönelik farkındalık ve beceri kazandırmak, ailelerin mevcut iktisadi kaynakları verimli ve etkili kullanmalarını sağlamak, ailelerin temel hak ve ödevleri konusunda bilgili aileler oluşturmak, ailelerin sağlığını koruması ve gelişmesin sağlayarak yaşam kalitelerinin yükselmesini sağlamak, aileleri medya karşısında daha duyarlı ve etkin bir hale getirecek güçlü ve dinamik aileler oluşturmaktır. Bu uygulama, sadece zihinsel engelli bireye sahip aileler için değil bütün engelli bireyler ve aileler için uygulamaya konulmalıdır.

Araştırmada anketlerin uygulanması aşamasında zihinsel engelli bireye sahip ailelerin, sosyal politikalar kapsamında sahip oldukları sosyal ve ekonomik hakları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları saptanmıştır. Bu kapsamda Palandöken Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğünde engelli evde bakım hizmetinden yararlanan aileler için “Evde Bakım Hizmetinden Yararlanan Engelli Bireyleri ve Ailelerini Hakları Konusunda Bilinçlendirme ve Farkındalık Geliştirme Projesi” kapsamında bir broşür çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu tarz çalışmaların Türkiye genelinde uygulanması, bölgesel ve yöresel bazda ihtiyaç analizlerinin yapılarak yazılı ve görsel medya ile halkın bilgi düzeyinin artırılması hedeflenmelidir.

Ailelerin sosyal ve ekonomik destek kaynaklarından etkin bir biçimde yararlanabilmeleri için bu hizmetlerin erişilebilirliğinin sağlanması gerekmektedir.

Engelli bireye sahip ailelerin sosyal destek uygulamalarından faydalanıp faydalanmadığı fark etmeksizin, bütün engelli bireye sahip ailelerin yer aldığı bir veri sisteminin oluşturulmasının gerektiği düşünülmektedir. Bu veri sistemi ile kırsal, kentsel, bölgesel ve ülke çapında verilerin yer alması uygulanacak olan sosyal politikaları daha rasyonel hale getirecektir.

Bu çalışma sonucunda zihinsel engelli bireye sahip aileler alanında yeni bir bilimsel kazanım sağlanmıştır. Bu alan ile yapılan pek çok araştırmanın engelli çocuklar üzerine yapıldığı tespit edilmiştir. Bundan sonra yapılacak olan bilimsel çalışmaların,

belli bir gelişimsel dönemin dışında yapılmasının daha bütüncül bir sosyal politika sunulmasında etkili olacağı düşünülmektedir.

Yapılan bu çalışma sonucunda, bu çalışmanın evreni genişletilerek sadece Erzurum İli Palandöken İlçesi değil daha geniş ölçekte uygulanmalıdır.

Bu çalışmaya benzer daha kapsamlı analitik çalışmalardan elde edilen bulgular ve sonuçlar doğrultusunda engelli bireyler ve aileleri hakkında daha etkin ve profesyonel sosyal politikaların üretilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akçamete, G., Kargın, T. (1996). “İşitme Engelli Çocuğu olan Annelerin Gereksinimlerinin Belirlenmesi”, *Özel Eğilim Dergisi*, 2(2), 7-24.
- Akkök, F. (1989). “Özürlü Bir Çocuğa Sahip Anne Babaların Kaygı ve Endişe Düzeyini Ölçme Aracının Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması”, *Psikoloji Dergisi*, 7 (25), 14-30.
- Akkuş. P.Z., Utine, G.E. (2016). “Rett Sendromu”, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 59(2), 76-85.
- Allen, K, E., Cowdery, E.G. (2005). *The Exceptional Child: Inclusion in Early Childhood Education*, ABD: Thomson Delmar Learning.
- Altuğ, Ö., Özkahraman Ş., Çallı F. (2006). “Zihinsel Engelli Çocuk Sahibi Ailelerin Yaşadıkları Güçlüklerin İncelenmesi”, *Aile ve Toplum Dergisi*, 3(9), 69–78.
- Arens, L.J., Molteno, C.D. (1989). “A Comperative Study of Postnatally Acquired Cerebral Palsy in Cape-Town”, *Dev Med Child Neurol*, 31(2), 246-254.
- Arpacioğlu, O. (1998). “Özürlülerin Rehabilitasyonunda Temel İlke ve Yaklaşımlar” *Toplumsal Bütünleşme Sürecinde Özürlüler ve Sosyal Hizmet. Sosyal Hizmet Sempozyumu 97*. Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, No: 003, (Yayına Hazırlayan: Işıl Bulut, Özcan Kars) Aydınlar Matbaası.
- Arslanoğlu, K. (Haz.), “Sosyal Hizmet Sempozyumu 2004. Türkiye’de Sosyal Hizmet Uygulamaları İhtiyaçlar ve Sorunlar” (Bildiri), 4-6 Kasım 2004- Alanya: *Konferans ve Bildiriler*, 166, Ankara.
- Aslanoğlu, M. (2004). *Otistik, Zihinsel, İşitme, Görme ve Bedensel Engelli Çocuğu Bulunan Ebeveynlerin Aile İçi İlişkilerinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, .
- Ataman, A. (2003). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Avcı Aydın, İlknur, (2015). *Aile Temelli Sağlık Yaklaşımı*, Sema Kuğuoğlu, Birsal Canan Demirbağ (Ed.), Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi.

- Bahar, H. İbrahim. (2009). *Sosyoloji*, Ankara: Karınca Yayınları.
- Bailey, D., Simeonsson, R. (1988). "Assessing Needs Of Families With Handicapped Infants", *The Journal Of Special Education*, 22(1), 117-127.
- Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Hizmetin Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik, (2013), *T.C. Resmi Gazete*, 28737, 16 Ağustos 2013.
- Birinci, M., Tümerkan Albayrak, E. (2017). "Sosyal Devlet Modelleri: Sosyal Demokrat Model İsveç Norveç Örneği", *Sosyal Çalışma Dergisi*, 1(1), 64-100.
- Bulut, I. (1993). *Ruh Hastalığının Aile işlevlerine Etkisi*, Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- Bulut, I. (1993). *Ruh Hastalığının Aile işlevlerine Etkisi*, Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- Cillo D, (2009). *AB Giriş Sürecinde Engellilerin Eğitimi ve İstihdamı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Halk Eğitimi Bilim Dalı.
- Çakar, E. (2017). "Türkiye ve Bazı Yabancı Ülkelerde Özürlülere Sağlanan Avantajlar", *Mevzuat Dergisi*, 12, 1-21.
- Çalık, S. (2003). "Özürlülüğün Nedenleri ve Önlenmesinde Yoksulluğun Rolü", A.E. Bilgili, İ. Altan, (Ed.), *Yoksulluk Sempozyumu II. Cilt. İstanbul*, İstanbul: Deniz Feneri Yayınları, 398-407.
- Çamur Duyan, G. (2000). *Aile İşlevleri ve Ailenin Sosyal, Demografik ve Ekonomik Nitelikleri ve Yaşam Döngüsü Arasındaki İlişkiler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çoban Esen, E. (2003). *Tıbbi-Eğitsel Yaklaşımla Zihinsel Engel Okyanusun Kıyısı*, Ankara: Nobel Basımevi.
- Çoban, A. İ. (2002). "Özürlü Bir Bireye Sahip Olan Ailelerin İhtiyaçları", *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 2(1), 103-110.
- Çoğulu, Ö., ve diğerleri, (2006). Mental Retardasyon ve Kromozanlarda Subtelomerik Bölge, *Bakırköy Tıp Dergisi*, 2(3), 73-81.

- Demiriz Gündoğan, F. (2005). “Aile ve Ailenin İşlevleri”, *Kaynak Tarama Dergisi*, 14(1), 1-17.
- Dereli, F., Okur, S. (2008). “Engelli Çocuğa Sahip Olan Ailelerin Depresyon Durumunun Belirlenmesi”, *Yeni Tıp Dergisi*, 25(3), 164-168.
- Devlet Memurları Kanunu, (1965), *T.C. Resmi Gazete*, 12056, 23 Temmuz 1965.
- Doğan, C. (2013). *Ailede İletişim Sanatı*, İstanbul: Kalbi Kitaplar.
- Dowding, V.M., Barry, C. (1990). “Cerebral Palsy: Social Class Differences in Prevalance in Relation to Birthweight and Severity of Disability”, *J Epidemiol Community Health*, 44 (3), 191-195.
- Duyan, V. (1998). “Özürlüler ve AIDS”, I. Bulut, Ö. Kars (Haz.), *Toplumsal Bütünleşme Sürecinde Özürlüler ve Sosyal Hizmet Sempozyumu*, Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, 110-114.
- Eisenhower, A., Blacher, J. (2004). “Employment, Marital Status and Well-Being Among Mothers of Young Adults with Severe Intellectual Disability”, *IASSID World Congress Abstracts, Journal of Intellectual Disability Research*, 48, 373.
- Enç, M., Çağlar, D., Özsoy, Y. (1987). *Özel Eğitime Giriş*, Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Engelli İçin Vergi Rehberi, (2018). *T.C. Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı*, 277, Mart 2018.
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2013). *Otizm Spektrum Bozukluğu*, Ankara: Anıl Reklam Matbaa.
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2014). *Zihinsel Engelli Çocuklar*, Ankara: Grafer Tasarım Baskı Ambalaj.
- Engelliler Araştırma Enstitüsü (ty). <https://www.anadolu.edu.tr> (Erişim tarihi: 30.12.2018).
- Engelliler Hakkı Kanunu (2005). *T.C. Resmi Gazete*, 25868, 01 Temmuz 2005.
- Erdoğan, İrfan (1997). *İşletmelerde Davranış*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

- Eripek, S. (1996). *Zihinsel Engelli Çocuklar*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, .
- Eripek, S. (2003). “Zeka Geriliği Olan Çocuklar”, A. Ataman (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Erkan, G. (1991). “Özürlü Çocuklar ve Aileleri”, *Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 1(49), 42-43.
- Erkan, G. (1998). “Ana Babanın Özürlü Çocuğa Yaklaşımı ve Uyum”, (Toplumla Bütünleşme Sürecinde Özürlüler ve Sosyal Hizmet), *Sosyal Hizmet Sempozyumu’97: 18-20 Eylül, İstanbul*, Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 003, 98.
- Ersanlı, K. (2010). *Davranışlarımız*, Samsun: Eser Ofset Matbaacılık.
- Evcimen, E. (1996). *Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Ailelerin (Anne ve Babaların) Gereksinimlerinin Belirlenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fitzpatrick, E., Angus, D. (2008). “Durieux-Smith, A., & Graham, I.. Parents’ Needs Following Identification Of Childhood Hearing Loss”, *American Journal Of Audiology*, 17, 38-49.
- Geller, L. (2008). “The changing face of autism”, V. Starsia, R. Day Gore (Ed.), *Edited by The Healing Project. Voices of Autism. The Healing Companion: Stories for Courage, Comfort and Strength*, “Voices Of” Series Book No: 5, New York: LaChance Publishing LLC.
- Girgin, M.C. (2006). “İşitme Engelli Çocukların Konuşma Edinimi Eğitiminde Dinleme Becerilerinin Önemi”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 7(1), 15-28.
- Gittings, D. (1985). *The Family in Qestion: Changing Households and Familiar Ideologies*, London: MacMillan Education LTD.
- Güngör, E. (2008). *Özel Eğitime Muhtaç Çocukların Anne ve Babalarının Psikolojik İlişki İhtiyaçları İle Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkiler*,

(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güven, G. U., Karadağ, D. (2005). “Cerebral Palsy’li Bireylerle Yaşayan Aileler ile Yapılan Aile Destek Grubu Çalışmalarının Önemi”, A. İçağasıoğlu Çoban ve H. K. Arslanoğlu (Haz.), *Sosyal Hizmet Sempozyumu: (2004). Türkiye’de Sosyal Hizmet Uygulamaları İhtiyaçlar ve Sorunlar: 4-6 Kasım 2014 Alanya Konferans ve Bildiriler*, Haberal Eğitim Vakfı, Ankara, 165-175.

Güven, S. (1991). *Aile Yaşam Dönemlerinin ve Özelliklerinin Ev İdaresi İlkeleri Yönünden İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Hache, M., Sun, L. (2009). “Perioperative Management Of Patients With Down Syndrome”, *Curr Ped Rev*, 5(3), 180-183.

Hanson, Shirley, M.H., Gedaly-Duff, V., Kaakinen, J. R. (2005). *Family*, Gedaly-Duff, Vivian & Kaakinen, Joanna, Rowe.

Harris, H. (2008). “Meeting The Needs Of Disabled Children And Their Families: Some Messages From The Literature”, *Child Care In Practice*, 14(4), 360.

Hasırcıoğlu A. (2006). *İşverenlerin Özürlü İstihdamına Yaklaşımı (Sakarya Örneği)*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hasta Tarafından Temin Edilip Tıbbi Malzeme Bedelinin Geri Ödeme İşlemleri Genelgesi (2013). *Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı*, 1255, 13 Kasım 2013.

Hayes, C. (2007). “Down Syndrome: Caring Holistically İn Primary Health Care”, *Br j Community Nurs*, 12(9), 404-414.

Hazar, F., Aykut, F., Serdaroğlu, G., Gökben, S., Akın, H., Coğullu, Ö., Özkınay, F. (2009). “Angelman Sendromu: Bir Olgu Sunumu”, *Ege Tıp Dergisi*, 48(3), 195-198.

Işıkkhan, V. (2005). “Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Psiko-Sosyal ve Sosyoekonomik Sorunları”, *Aile ve Sosyal Hizmetler Dergisi*, 2(16), 5-6.

İmar Kanunu (1985). *T.C. Resmi Gazete*, 18749, 03 Mayıs 1985.

İş Kanunu (2003). *T.C. Resmi Gazete*, 4827, 10 Haziran 2003.

- Kalyon, H., Ocakçı, A., Ayoğlu, F. N. (2004). “Zonguldak İl Merkezinde Kamuda Özürlü İstihdam ve İstihdam Edilen Özürlülerin Sosyo-Demografik Özellikleri”, *Çalışma Ortamı Dergisi*, 76, 18-22.
- Kaner, S. (2004). *Engelli Çocukları Olan Ana Babaların Algıladıkları Stres, Sosyal Destek ve Yaşam Doyumlarının incelenmesi-Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu*, (Bu Araştırma, 2001-0901-007 Kod Numarası ile Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Araştırma Fon Müdürlüğü Tarafından Desteklenmiştir), Ankara Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü, Ankara, 15-16.
- Karadağ, G. (2009). “Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Yaşadıkları Güçlükler ile Aileden Algıladıkları Sosyal Destek ve Umutsuzluk Düzeyleri”, *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8 (4), 315-322.
- Karataş, K. (2001). “Özürlülerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı. Toplumsal Gelişme ve Değişme Sürecinde Sosyal Hizmet 1996”, *Sosyal Hizmet Sempozyumu*, Ankara: SHÇEK ve HÜ Sosyal Hizmetler ve Yüksekokulu Yayını, 112-117.
- Karataş, K. (2002). “Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları, Bir Sosyal Politika Yaklaşımı”, *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 2(2), 43-45.
- Karayolları Trafik Yönetmeliği (1997). *T.C. Resmi Gazete*, 23053, 18 Temmuz (1997)..
- Kargın T., Akçamete G., Baydık B. (2001). “Okul öncesi Yasta İşitme Engelli Çocuğu Bulunan Ailelerin Ana sınıfına Geçiş Sürecindeki Gereksinimlerinin Belirlenmesi”, *Özel Eğitim Dergisi*, 3 (1), 13-24.
- Kasapoğlu, A. (1993). *Aile Yapısı ve Demografik Özellikle, Gecekondu Aileleri Arası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü*, Ankara: T. C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- Kat Mülkiyeti Kanunu (1965). *T.C. Resmi Gazete*, 12038, 02 Temmuz 1965.
- Katma Değer Vergi Kanunu (1984). *T.C. Resmi Gazete*, 3065, 25 Ekim 1984.
- Keskin, M. (2013). *Yerel Yönetimlerin Engellilerin Yaşadığı Fırsat Eşitsizliğini Ortadan Kaldırmaya Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları: İ.B.B. Örneği*,

- (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Yalova: Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Kılıç, B. G. (2007). “Zekâ Geriliği”, Aysev, S. A., Taner, I. Y. (Ed.), *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*, İstanbul: Golden Print.
- Kılıç, S. (2009). *Fiziksel Engelli Çocuğun Evde Bakım Gereksiniminin Aileye Etkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kocacık, F. (1993). “Sivas’ta Küçük Sanayi’de Çalışanların Aile Yapısı”, *Aile ve Toplum, Üç Aylık Bilim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Bilim Kültür ve Araştırma Dergisi, 1(3), 41-42.
- Kurt A.S., Tekin A., Koçak V., Kaya Y., Özpulat Ö., Önat H. (2008). “Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Anne Babaların Karşılaştıkları Güçlükler”, *Türkiye Klinikleri Journal of Pediatrics*, 17(3), 158-163.
- Kurt, D. (2010). *Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Tükenmişlik Düzeylerinin Yordanması*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kuzucu, A., Vidinlisan, S., Kibar, A.E., Ekici, F., Alpan, N., Çakır, H.T. (2008). “Down Sendromunda Konjenital Kalp Hastalığı Sıklığının ve Ekokardiyografik Bulguların Değerlendirmesi”, *Genel Tıp Dergisi*, 18(3), 105-110.
- Küçükali, A. (2015). “Engellilere Uygulanan Sosyal Yardımlar”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 16(35), 100-115.
- Lafçı, D., Öztunç, G., Alparslan, Z.N. (2014). “Zihinsel Engelli Çocukların (Mental Retardasyonlu Çocuklar) Anne ve Babalarının Yaşadığı Güçlüklerin Belirlenmesi”, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(2), 723-735.
- Lüle, F. (2008). *Engelli Bireylere Sahip Yoksul Ailelerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlarla Başa Çıkma Tarzları*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

- M.E.B. Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliğinden Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (2018). *T.C. Resmi Gazete*, 30469, 5 Temmuz 2018.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, Akınhay, O., Kömürcü, D. (Çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mert, E. (1997). *Farklı Engel Grubunda Çocuğu Olan Anne ve Babalarının Gereksinimlerinin Karşılaştırılması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mutua, N. K., Dimitrov, D.M. (2001). “Parents Expectations about Future Outcomes of Children with in Kenya: Differential Effect of Gender and Severity of MR”, *The Journal of Special Education*, 35(3), 172180.
- Müze ve Ören Yerlerin Girişlerinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönerge (2018). *Kültür ve Turizm Bakanlığı*, 415, 09 Kasım 2018.
- Natan K. (2007). *Zihinsel Engelli Çocuğu Olan ve Zihinsel Engelli Çocuğu Olmayan Annelerin Depresyon ve Kaygı Düzeyleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji, İnsan Bilimleri ve Felsefe Anabilim Dalı.
- Nirun, N. (1994). *Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*, Ankara: A.K.M. Yayınları.
- Ogburn, W. F., (1963). *Changinig Functions of the Family, Selected Studies in Marriage and the Family*, Rinehart and Winston Inc., ABD.
- Otopark Yönetmeliği (2018). *T.C. Resmi Gazete*, 30340, 22 Şubat 2018.
- Ozankaya, Ö. (1984). *Temel Toplum Bilim Terimleri Sözlüğü. Genişletilmiş*, Ankara: Savaş Yayınları.
- Öner, N., Usluer, S. (1990). “Aile Ortamı Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması”, *Serbest Bildiri Raporu, İstanbul: VI. Ulusal Psikoloji Kongresi*.
- Özcan, H. (1998). “Özürlülüğün ve Özürlülere Verilen Hizmetlerin Yurdumuz Açısından Analizi”, I. Bulut, Ö. Kars, (Haz.), *Toplumsal Bütünleşme Sürecinde Özürlüler ve Sosyal Hizmet. Sosyal Hizmet Sempozyumu 97*, Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını.

- Özkan, S. (2002). *Zihinsel Engelli ve Normal Çocuğa Sahip Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı.
- Özkan, Z. (2004). *NLP Teknikleriyle Aile İçi İletişim*, İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Öztürk, O. (1988). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, Ankara: Nuro Matbaacılık.
- Öztürk, Y. (2011). *Engelli Çocuğu olan Ailelerin Gereksinimlerinin ve Aile Yükünün Belirlenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik (2013). *T.C. Resmi Gazete*, 28603, 30 Mart 2018.
- Philadelphia: F.A.. *Health Care Nursing*, (3th Edition), Davis Company.
- Pilusa, N. E. (2006). *The Impact of Mental Retardation on Family Functioning*, (Master's Thesis), South Africa: In the Faculty of Humanities Department of Social Work University of Pretoria.
- Pollak, O. (1965). *Social Determinants of Family Behavior*. Chicago: Case Work with Families and Children, Elieen Younghusband, ABD: The University of Chicago Press.
- Randall, P., Parker, J. (1999). *Supporting the Families of Children with Autism*, Chichester, John Wiley and Sons, Ltd..
- Reyes-Blanes, M., Correa, V., Bailey, Jr., D. (1999). "Perceived Needs of and Support for Puerto Rican Mothers of Young Children With Disabilities", *TECSE*, 19(1), 54-63.
- Sarı Yıldırım H., Başbakkal Z. (2008). "Zihinsel Yetersiz Çocuğu Olan Aileler için Aile Yüğü Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi", *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 11(3), 86-95.
- Schilmoeller G.L., Baranowski, D.M. (1998). "Intergenerational Support in Families with Disabilities: Grandparents' Perspectives", *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services*, September-October, 465.

- Sontag Curry, J., Schact, R. (1994). "An Ethnic Comparison of Parent Participation and Needs Information Needs In Early Intervention", *The Council For Exeptional Children*, 60(5), 422-433.
- Sosyal Bilimler Ansiklopedisi* (1990). Risale Basın Yayın, İstanbul, 17.
- Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (2006). *T.C. Resmi Gazete*, 26200, 31 Mayıs 2006.
- Sucuoğlu, B. (1995). "Özürlü Çocuğu Olan Anne-Babaların Gereksinimlerinin Belirlenmesi", *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, Ankara, 2(1), 10-18.
- Sucuoğlu, B. (2009). *Zihin Engeli Tanımları Sınıflandırma ve Yaygınlık*, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şan, İ., (2000). "Özürlü Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sorunlarının Yıllara Göre Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi", *Özel Eğitimde Aile Sempozyumu*, Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 163-169.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995). *Zihinsel Engelli Bir Çocuğum Var*, Ankara: Bizim Büro Basım Evi.
- Tanboğa, İ., Durhan, A.M. (2016). "Down Sendromlu Çocuklarda Uyku Sendromu ve Ağız Diş Sağlığı", *Atatürk Üni. Diş Hek. Fak. Dergisi*, 26(3), 511-516.
- Thomas, M., Pierson, J. (1994). *Dictionary of Social Work*, Northampton, Collins Educational.
- Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal Çalışma Sözlüğü. Toplumbilim, Ruhbilim, Eğitbilim, Yöntembilim, Nüfusbilim, Hukuk ve Ekonomi Boyutlarıyla*, Ankara: Selvi Yayınevi.
- Toros, F. (2002). "Zihinsel ve/veya Bedensel Engelli Çocukların Annelerinin Anksiyete, Depresyon, Evlilik Uyumunun ve Çocuğu Algılama Şeklinin Değerlendirilmesi", *3P Dergisi*, 10 (3), 267-276.
- Toz, İ.H. (2015). "Erişkinlerde Aperger Sendromu ve Bipolar Bozukluk Birlikteliği: Bir Oğlu Sunumu", *Yeni Symposium Dergisi*, 53(1), 16-17.
- Tufan, B. (1994). *Göçmen İşçilerde İş Kazaları*, SSK Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

- Ücretsiz veya İndirilmeli Seyahat Kartları Yönetmeliği (2014). *T.C. Resmi Gazete*, 28931,4 Mart 2014.
- Ülken, H. Z. (1991). *Aile, Aile Yazıları 1*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Üstüner Top, F. (2008). “Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Yaşadığı Sorunların İncelenmesi”, *Öz-Veri Dergisi*, 1279-1292.
- Vakıflar Yönetmeliği (2008). *T.C. Resmi Gazete*, 27010, 27 Eylül 2008.
- Wild, J., Rosenbloom, L. (1985). “Families with More Than One Handicapped Child. Child: Care”, *Health and Development*, 11(5), 281-290.
- Williams, B. F., Williams, R. L. (2011). *Effective programs for treating autism spectrum disorder: Applied behavior analysis models*, NY and London: Routledge Taylor & Francis Group.
- Yasa, İ. (1970). “Gecekondü Ailesi: Geçiş Halinde Bir Aile Tipolojisi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 25, 9-17.
- Yörükoğlu, A. (2002). *Çocuk Ruh Sağlığı*, İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yüksel, N. (2001). *Ruhsal Hastalıklar*, Ankara: Çizgi Tıp Yayınevi.
- 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu (1983). *T.C. Resmi Gazete*, 18059, 27 Mayıs 1983.
- 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunu (2005). *T.C. Resmi Gazete*, 25868, 07 Temmuz 2005.
- 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanunu (1976). *T.C. Resmi Gazete*, 15642, 01 Temmuz 1976.

EKLER

EK 1. Anket

Merhaba Sayın Katılımcı;

Bu görüşme formu “**Zihinsel Engelli Bireye Sahip Ailelerin Yaşadıkları Ekonomik ve Sosyal Sorunlar Bir İnceleme**” adlı bilimsel bir çalışmaya veri toplamak amacıyla yapılmaktadır. Elde edilecek veriler sadece ve sadece bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Çalışmanın amacına ulaşması görüşme sorularını titizlikle cevaplandırmanıza bağlıdır. Lütfen görüşme formunun herhangi bir yerine **isminizi yazmayınız**. Görüşme formunu cevaplandırma konusunda göstereceğiniz ilgi ve yardımdan dolayı teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Fehim BAKIRCI
Ömer ÇOKGÖREN

1-Zihinsel Engeli Bireye Yakınlık Durumunuz

() Anne () Baba () Kardeş () Akraba () Çocuğu

2-Eğitim Düzeyiniz

() Okuryazar Değil () Okuryazar () İlkokul () Ortaokul () Lise
() Yüksekokul () Üniversite ve Üstü

3-Kaç Yaşındasınız

() 25 yaşından küçük () 25-35 () 36-45 () 46-55
() 56 yaş üstü

4-Medeni Durumunuz

() Evli () Bekar () Dul () Boşanmış

5-Ailenizde Kaç Kişi Yaşıyorsunuz

() 2 () 3 () 4 () 5 () 6 ve üstü

6-Mesleğiniz

() İşsiz () Ev Hanımı () Devlet Memuru () Tarım İşçisi
() Emekli
() Özel Sektör () Serbest Meslek () Öğrenci

7-Sosyal Güvenceniz

() Emekli Sandığı () SSK () Bağ-Kur () Özel Sağlık Sigortası
() GSS

8-Aylık Ortalama Geliriniz

- ☐ 1400 TL ve Altı ☐ 1401-2000 TL ☐ 2001-2500 TL
☐ 2501-3000 TL
☐ 3000 TL ve üstü

9-Yaşadığınız Yer

- ☐ İl ☐ İlçe ☐ Köy ☐ Mezra

10-Ailenizde Kimlerle Birlikte Yaşıyorsunuz

- ☐ Sadece Eşim ve Çocuklarım ☐ Annem ve Babam ☐ Annem, Babam ve Kardeşlerim
☐ 1. Derece Akrabalarım ve Diğer Akrabalarım ☐ Engelli Birey ve Ben

11-Oturduğunuz Konutun Cinsi

- ☐ Müstakil Ev ☐ Apartman Dairesi

12-Oturduğunuz Konut Kime Ait

- ☐ Kira ☐ Kendimize Ait ☐ Yakınımız, Kira Ödemiyoruz

13-Zihinsel Engelli Bireyin Cinsiyeti

- ☐ Kadın ☐ Erkek

14- Zihinsel Engelli Bireyin Yaşı

- ☐ 12 yaşından küçük ☐ 12-18 ☐ 19-25 ☐ 26-40
☐ 40-55

☐ 56 yaş ve üstü

15- Zihinsel Engelli Bireyin Eğitim Düzeyi

- ☐ Okuryazar Değil ☐ Okuryazar ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise
☐ Yüksekokul ☐ Üniversite ve Üstü

16- Zihinsel Engelli Bireyin Engellilik Düzeyi

- ☐ Hafif Düzeyde Zihinsel Engelli ☐ Orta Düzeyde Zihinsel Engelli
☐ Ağır Düzeyde Zihinsel Engelli ☐ Çok Ağır Düzeyde Zihinsel Engelli

17- Zihinsel Engelli Bireyin Engellilik Nedeni

- ☐ Doğum Öncesi ☐ Doğum Sırası ☐ Doğum Sonrası ☐ Genetik Nedenler

Ailenin Sosyo-Ekonomik Gereksinimlerinin Belirlenmesi Anket Soruları	Kesinlikle Hayır	Emin Değilim	Kesinlikle Evet
1. Aile gelirimiz engelli bireyin beslenme gereksinimini karşılıyor.	1	2	3
2. Aile gelirimiz engelli bireyin barınma gereksinimini karşılıyor.	1	2	3
3. Aile gelirimiz engelli bireyin giyin gereksinimini karşılıyor.	1	2	3
4. Aile gelirimiz engelli bireyin ulaşım gereksinimini karşılıyor.	1	2	3
5. Aile gelirimiz engelli bireyin eğitim gereksinimini karşılıyor.	1	2	3
6. Aile gelirimiz engelli bireyin sağlık gereksinimini karşılıyor.	1	2	3
7. Aile gelirimiz engelli bireyin sosyal faaliyet gereksinimini karşılıyor.	1	2	3
8. Aile gelirimiz engelli bireyin bakım gereksinimini karşılıyor.	1	2	3
9. Engelli bireye yönelik hazırlanmış kitap, makale gibi yazıları okumaya ihtiyacımız oluyor.	1	2	3
10. Engelli bireyin durumunu iyileştirmeye yönelik daha fazla bilgiye ihtiyaç duyuyorum.	1	2	3
11. Engelli bireyin ileride gidebileceği veya kalabileceği kurumlar hakkında bilgiye gereksinim duyuyorum.	1	2	3
12. Engelli bireyi nasıl büyütüp, geliştireceğim konusunda daha fazla bilgiye ihtiyaç duyuyorum.	1	2	3
13. Ailemin içerisinde problemler hakkında konuşabileceğim birisine ihtiyaç duyuyorum.	1	2	3
14. Bir toplantıya(komşu ve akraba toplantıları gibi) katılacağım zaman engelli bireye uygun bakım alabileceği bakımevi ya da yuva bulabilmek için yardıma ihtiyaç duyuyorum.	1	2	3
15. Ailece, engelli bireyin durumunu anlayabilmesi ve kabullenebilmesi için daha fazla yardıma ihtiyaç duyuyorum.	1	2	3
16. Kendime ayırabilecek daha fazla zamana ihtiyaç duyuyorum.	1	2	3

Ailenin Sosyo-Ekonomik Yükünü Belirlemeye Yönelik Anket Soruları	Kesinlikle Hayır	Emin Değilim	Kesinlikle Evet
1. Engelli bireyin sağlık ve özel eğitim harcamaları aile bütçemizi zorluyor.	1	2	3
2. Engelli bireyin masraflarından dolayı ailede herkesin ihtiyacını karşılayamıyoruz.	1	2	3
3. Aile bütçemizi engelli bireye göre düzenliyoruz.	1	2	3
4. Engelli bireyin masraflarından dolayı kendim için harcama yapamıyorum.	1	2	3
5. Engelli bireyin masraflarından dolayı daha fazla çalışmak zorunda kalıyoruz.	1	2	3
6. Engelli bireyin hayatımıza girmesi ile ailenin geliri düştü.	1	2	3
7. Engelli bireyin hayatımıza girmesi ile borçlanmaya başladık.	1	2	3
8. Engelli bireyin hayatımıza girmesi ile dışarıdan maddi yardım almaya başladık.	1	2	3
9. Engelli bireyin hayatımıza girmesi ile iş ilişkilerimizde sorunlar yaşandı.	1	2	3
10. Bayramlarda, engelli bireyden dolayı bayram ziyareti yapamıyoruz.	1	2	3
11. Engelli bireyden dolayı eve misafir kabul edemiyoruz.	1	2	3
12. Engelli bireyden dolayı eğlenceye (düğün, nisan vs.) gidemiyoruz	1	2	3
13. Engelli bireyden dolayı gezmeye, alışverişe, pazara gidemiyoruz	1	2	3
14. Engelli bireyden dolayı aile içi ilişkilerimizde sorunlar yaşıyoruz	1	2	3
15. Engelli bireyden dolayı akrabalarımızla ilişkilerimizde sorunlar yaşıyoruz	1	2	3
16. Engelli bireyden dolayı komşularımızla ilişkilerimizde sorunlar yaşıyoruz	1	2	3
17. Engelli bireyden dolayı arkadaşlarımla ilişkilerimde sorunlar yaşıyoruz	1	2	3
18. Engelli bireyden dolayı ailemizin toplumdan dışlandığını hissediyoruz	1	2	3
19. Engelli bireyden dolayı ailemiz damgalayıcı davranışlarla karşılaşmaktayız	1	2	3

Teşekkür ederiz...

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Ömer ÇOKGÖREN
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Eğitimi	Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü
Bildiği Yabancı Dil	İngilizce
İş Deneyimi	
Staj	402 Sosyal Hizmetler Blok Staj
Proje	Evde Bakım Hizmetinden Yararlanan Engelli Bireyleri ve Ailelerini, Hakları Konusunda Bilinçlendirme ve Farkındalık Geliştirme Projesi
Çalıştığı Kurum	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	05.11.2019